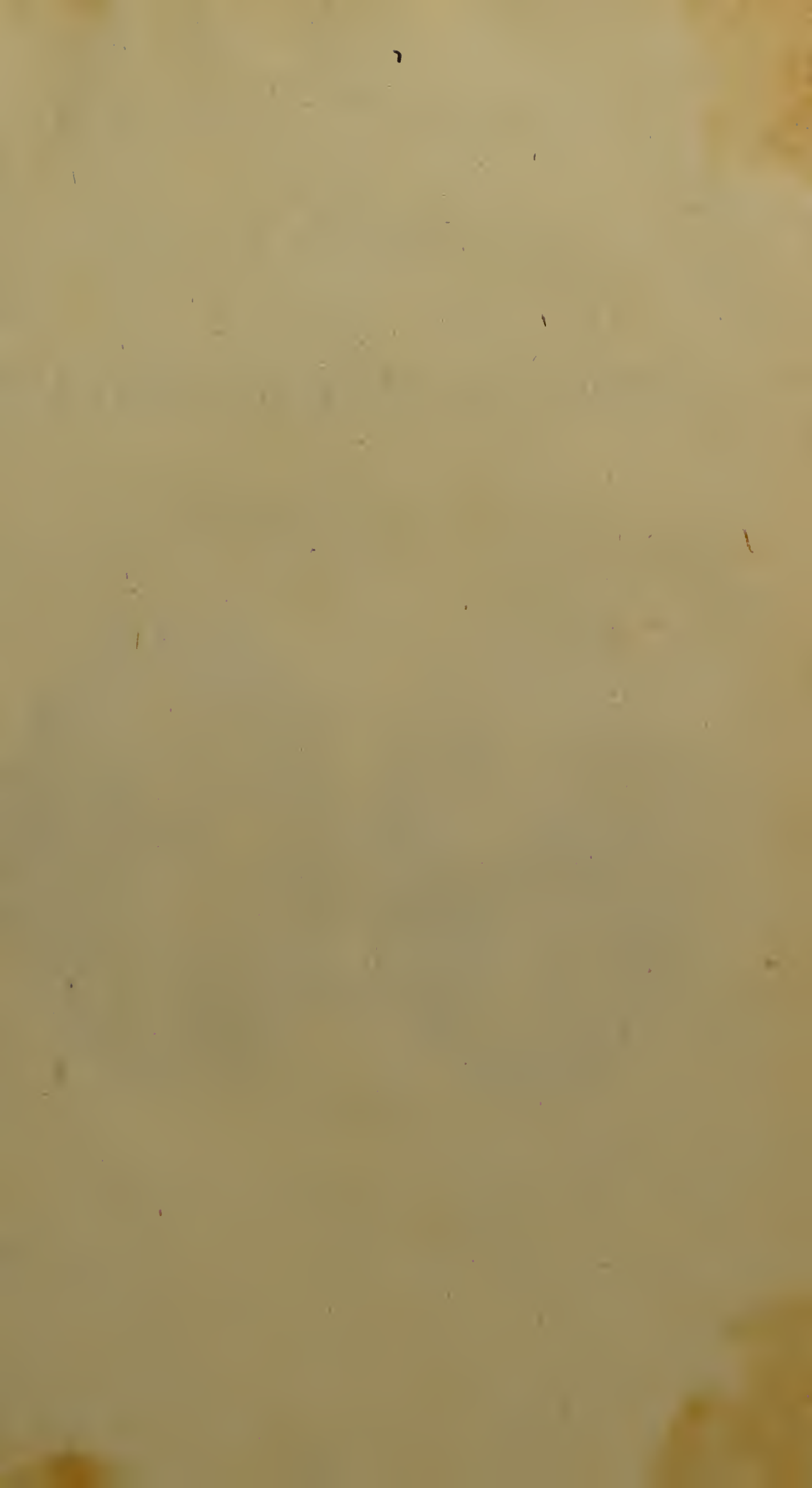

SUPPL. B 60921/8

H A N D L E I D I N G

T O T D E

PHYSIONOMIEKUNDE.

E E R S T E D E E L .

T E D O R D R E C H T ,

Bij A. B L U S S É E N Z O O N .

M D C C L X X X .

Hanc ergo scientiam blande excipiamus, hilariterque amplectamur, ut vere nostram, & de nobismet ipsis tractantem; quam qui non amplectitur, nec philosophiam amat, neque suæ vitæ discrimina curat.

P O R T A.

V O O R R E E D E.

GEÄCHTE LEEZER!

Niet altoos was ik even sterk van 't algemeene nut der Gelaatkunde, waar van ik u thans, deze bladeren, als eene eerste proeve, aanbiede, overreed. Lang, zeer lang heb ik hierom met het uitgeeven derzelve geëarsfeld.

Offchoon ik voor mij zelve aan de Gelaatkunde geloof slaa; offchoon ik de beëfening dier verlustigende Weetenschap voor een dier weezenlijke genoegens houde, waardoor eene algoede Voorzienigheid mijne dagen hier beneden heeft willen begunstigen; offchoon 'er voor den voorzichtigen beëfenaar zeer veel zoet en voordeel uit deze weetenschap te raapen zij; offchoon men de gewisheid ook hier tot een zeker punt erlangen kan; bij dit alles verontruste mij zeer dikwijls die gedachte: wat zal men bij alle zijne physionomische opmerkingen toch met vrucht kunnen bedoelen? Wat nut zal 't baaren, het menschdom, veelal zo lief-

*

deloos

deloos als lichtzinnig, eenen sleutel te willen aanreiken, om de neigingen en geheimen van deszelfs vrienden en vijanden voor zich te ontcijferen? *Wat voordeel, om ten hunnen behoefte een nieuw vergrootglas te slijpen, om hun de gebreken der aanzienlijken, ja zelfs van hunnen Vorst te doen vermoeden? —*

Eindelijk gelukte het mij, om mijn hart van dien kant de noodige gerustheid te verschaffen; terwijl 'er toen, voor mij, onder het schrijven niets anders overbleef, dan slechts telkens mijne voorzorg door dien heeten wensch te verdubbelen: — dat toch misbruik, lichtzinnigheid en liefdelooze verdenking uit deze bladeren nimmer eenig voedsel mogt erlangen! — Gelukkig, zo ik mijn doel niet gantschelijk gemist heb! — En mijne poogingen, hoe zeer ook in 't onvolkomene, door dien Vader der wijsheid en liefde bestraald, iets hebben toegebracht, om mijnen Vaderlanderen behoedzaamheid en een voorzichtig wantrouwen bij zulk eene gevaarlijke oefening inteboezemen; om de Leezers van dit of van andere physionomische Schriften die klippen en banken te doen kennen, waar aan hunne dierbaarste verplichting, om gantsch liefde te zijn, anders zo zeker zou moeten schipbreuk lijden!

Zoekt

Zoekt gij, Leezer, menschen te kennen, met welke gij in zo veele betrekkingen staat; 't is een onderzoek en eene pooging, zeker uwer aandacht en uwer edele ziele waardig; maar vergeet toch nimmer bij dit onderzoek het (nosce te ipsum) ken u zelve, onder 't oog te houden. Zoek bij 't beschouwen van de gedaante en 't gelaat uwer medemenschen vooral naar volkomenheden, naar beminnelijke zijden; tracht zo veel mogelijk overal honig te zuigen; en dat het vergif, zo 't zich van zelve aan uw gescherpt oog mogt ontdekken, slechts uw afgrijzen van 't kwaad vermeerdere, en u eene broederlijke traan uit het oog, vooral uit het harte lokke, en dit voornamelijk u dankvol aan uwen gunstrijken Maaker doe gedenken! Verwacht hier in deze bladeren meer eene volledige aanleiding om u zelve voorzichtig tot deze kennis te opteleiden, dan de voorstelling van eene wetenschap, daar alles op beginsels van ontwijfelbaare zekerheid rust, en die Gij, door 't enkel leezen van dit geschrift, terstond zonder zelfsoefening zoudt kunnen aanleeren; 't is eigen nadenken, smaak en gevoel, dat bij de beste regels hier onvermijdelijk noodzaakelijk wordt; terwijl men 't echter nooit tot eigenlijke volkomenheid in de-

ze weetenschap zal kunnen brengen. Neen, Leezer, 't is in de gelaatkennisfe, dat men 't waagt een boek te openen, meer voor wezens van eenen hooger en kring, dan voor kortziende menschen geschreeven; daar 't alles in den eigenlijksten zin stukwerk blijft; en daar men alleen bedoelt, om iets van dat Goddelijk en wijs verband in te zien, 't geen de groote Maa-ker tusfchen 't uit- en inwendige van den mensch heeft vastgesteld. Ontvang dan deze onderzoekingen als geringe proeven, die één uwer medemenschen gewaagd heeft, over deze zo edele maar tevens gevaarlijke weetenschap te doen. Volg mij, maar zie uit eigen oogen; trek alles in twijfel, tot dat gij gelegenheid zult gehad hebben, om het waare en juiste in die ter nedergeworpene gedachten met uwe eigen oogen te bevinden. En wie gij ook zijn moogt, dien deze bladeren in de handen vallen, dat het vermaak uwes levens en de deugd uwer harten bij uwe physionomische onderzoekingen steeds mogen aangroeien; en gij uwe waarde, als menschen, gevoelende, u met mij verblijden moogt, dat gij menschen zijt: is het doel dezer poogingen en de wensch mijnes harten.

H A N D L E I D I N G

T O T D E

PHYSIONOMIEKUNDE.

E E R S T E H O O F D S T U K .

INLEIDING TOT DE PHYSIONOMISCHE
WEETENSCHAP.

Is hier, waar ik den Leezer 't een en ander be-
richten moet, om hem, eer hij begint, de algemeene
schikking en 't beloop dezer bladeren te ver-
tegenwoordigen; of het veld en de strecken voor-
af te schetsen hebbe, waar langs ik trachten
zal zijne aandacht, onder eenige afwyseling, bezig
te houden. Men zal in 't algemeen hier 't physiono-
misch gevoel der Leezeren zo veel mogelijk langs
vaste beginselen, en bevattelijke proefneemingen
zoeken te verbeteren, te bepalen en op te scher-
pen. Men houde zich verzekerd, dat de Schrijver
tegen zijne verbeelding met alle magt op zijn hoe-
de is, en de kenzaaden dier verlustigende weten-
schap bedaard en alleromzigtigst voor zich en voor

zijne Leezers onderzoeken wil. En daar de Ge-
laatkennis één dier wetenschappen is, die met
ons meer of min geboren worden; maar die wij
echter zonder eene geduurige opmerkinge, zonder
't menschlijk aangezicht aan alle zijden te betrach-
ten, om de toonen van al deszelfs trekken te vatten,
nimmer met eenig goed gevolg kunnen beëfenen;
zo zullen wij daartoe den Leezer gelegenheid
zoeken te geeven, met hem verscheiden Gedaan-
tens en Pourtraiten, in dit ons Werk voor te leg-
gen, om ons over dezelve en over hunne beteke-
nis bezig te houden en ons onderling te vermaa-
ken, om langs dien weg 't physionomisch Zin-
tuig of gevoel, al doende, op te scherpen en te ver-
beteren. Dan eens zullen wij deze beeldtenissen
in welgelijkende copijen zo zuiver mogelijk daar-
stellen, of anders hier en daar de copijen eeni-
germate veranderen, alleen om 't beeld den Lee-
zer onkenbaar te maaken. Dit doch zal
enkel geschieden, om door het bekend maaken
van 't oorspronkelijke dikwijls geen stof te geeven
tot spotternijen of tot nadeelige gevolgen voor 't ge-
leverd beeld van den Persoon, door wiens beeld
wij enkel bedoelden den Leezer te onderrichten.

Gedaantekennis zal hier zijn de samenhang van
al dat geen, vooral in 't menschlijk aangezicht, te
zien, waaruit het inwendige meer of min gekend
kan worden. Voornamelijk zal men zich op de
trekken van 't gelaat toeleggen, zonder echter 't
overige, dat in den mensch physionomisch is, ge-
heel

heel voorbijtegaan. Op de strengste wijze zal men de daadelijkheid van zulk eene weetenschap, waarbij men door het uitwendige tot het inwendige besluit, zoeken te bewijzen: op 't onpartijdigst zal men voorts alle de zwaarigheden, die de tegenstreevers dezer gedaantekennisfe, of ons eigen nadenken ons aan de hand hebben gegeven, aan 't oog der Leezers vertegenwoordigen. Den Leezer op 't beste standpunt te plaatsen, om zelve op goede gronden dit geschil over die weetenschap te kunnen beslissen, en hem voorts veilig te leeren, waar, en in hoe ver hij al, en in hoe ver hij niet gerechtigd zij, zich daarvan in 't gemeene leven te bedienen, zullen beide zaaken zijn, die, zo wij 'er in slaagen, den Wijsgeer en den Vriend van waarheid en menschen niet kunnen onverschillig zijn.

Zeer traag zal men zijn, om vaste en bepaalende regels aan de hand te geeven, door welke behulp men in staat zou worden, om uit enkele gedeeltens van 't aangezicht vaste gevolgen te trekken: en zie hier, zo als nader blijken zal, een stuk, 't welk *Lavater* zelve te dikwijls uit het oog verloor; en waardoor men, 't geheel te veel vergeetende, bij 't enkele, bij enkele deelen bleef stilstaan, en zo noodwendig tot dwaalingen en zeer veel zwaarigheden gebragt werd. Men wilde den aangenaamen of onaangenaamen indruk van een gelaat terstond in een enkel deel opzoeken en bepalen, daar 't alleen of voornamelijk in de samenstemming van 't geheel te vinden was.

Van de Plaatē ben ik mijnen Leezeren nog een woord schuldig: zo den kundigen hier of daar eenig gebrek mogt in 't oog vallen, 't zij in derzelve tekeningē of gravuure, dan overweege men, dat dit zonder eene uitsteekende kostbaarheid niet wel te verhinderen was; behalven dat deze gebreken van schaduw, kleeding of ook in dat, 't welk men houding noemt, zo zij maar 't physionomische niet verdonkeren, bederven of gantsch veranderen, in 't minst niet hinderen aan ons oogmerk of aan onze physionomische vorderingen. Zijn 'er Plaatē, waarin men 't spreekende en kenbaare verlooren heeft en dus mist, (en hoe dikwijls heeft hier ieder Phýsionomist niet redenen tot klagten) wij zullen die echter den Leezer geeven, gelijk zij zijn; en 't zal dan niet onaangenaam of nutteloos zijn 'er bij stil te staan, het gebrek optezoeken, en duidelĳk voor oogen te houden; om eindelijk de veranderde betekenis, die door zulk een gebrek dikwijls veroorzaakt zal zijn, 'er uit optespooren, en ons en onze Leezeren dus doende physionomisch te oefenen.

Vinden Leezers, die aan geen werken van die slag gewoon zijn (en als zodanige verbeelde ik mij de meeste mijner Leezeren) hier en daar iets, dat hun wat donker voorkomt; 't was mij ten uiterste moeilĳk overal geregeld die orde te houden, die trapswĳze van 't makkelijke tot het moeilĳke voortgaat; in enkele gevallen zal men zich hier een weinig van verwijderen; hier en daar loopt 'er

'er dus wel eene gedachte of bemerking tusſchen beide, die geregelder bij eene andere gelegenheid gezegd was, maar die van eenig gewigt zijnde, toch beter op die wijze bewaard bleef, dan anders gevaar liep van achter te blijven.

In eene weetenschap, gelijk deze, daar men zelfs in de rijkſte taal nog zo zeer worstelen moet, met het gebrek aan onderscheidene en juist passende woorden, zal men 't den Schrijver wel ten goede houden, zo hij zich hier of daar van een onduitsch woord of van uitdrukkingen bedient, die in een zuiver Neêrlandsch oor wat ſtiff, wat hard of ongewoon mogten klinken.

Het wigtiſt, dat ik hier nog te zeggen heb, zal zijn, om mijnen Leezer bij zijne onderzoekingen, en bij dit werk, niet te veel te doen verwachten. Geloof niet, dat ik, bij 't uitgeeven van deze bladeren voor hebbe gelijk te willen ſtaan met de verdienſten, die *Lavater* zich alreê door deze weetenschap verworven heeft. Zijn wij 't niet aan hem verſchuldigd, het eerſte ijs voor deze weetſchap gebrooken te zien? Hoe weinige zijn geſchikt met het oog en met het hart eenes Zurichſchen Leer-aars, eenes braaven *Lavaters*, te zien; een man, die door zijne uitgebreide kundigheden en door vlijtige naſpooringen met zo veel vrucht aan deze weetſchap kon arbeiden. Zijn werk zal nog, na honderd jaaren, voor Schilders, Menſchen-kenners en Phyſionomiſten onontbeerlijk zijn. Jammer is 't, dat

dat 'smans vruchtbaare verbeelding en zijn *Enthusiasmus* voor deze weetenschap hem hier of daar wel eens een weinig van 't spoor der waarheid verwijderden. Dat ik in veele stukken dien Physionomist zal toestemmen, en in andere van hem blijven verschillen, vooral daar het op 't enkel oordeel zonder inmengfel van de verbeelding of 't inwendig gevoel aankomt, dit ben ik bij al de waare liefde, waarmede ik *Lavater*, zo lang ik leeve, noemen zal, aan de waarheid en aan 't menschedom verschuldigd. Aan misflagen zal 't ook zeker dit geschrift, bij al 't moeilijke en uitgestrekte, niet ontbreken: dan, ook de geringste poogingen kunnen echter, zo zij slechts oorsprongelijk zijn, bij veel gebreken, dienstig blijven in 't rijk der waarheid; natuurlijk geeven de dwaalingen en misflagen, in alle de weetenschappen, de beste gelegenheid tot nader onderzoek en tot een dieper indringen in de stoffe. En 't waar gebied der menschlijke kundigheden zal nog altoos bij 't verspreiden van dwaalingen gewinnen. Zo mijn Leezer bij eene algemeene aanleiding tot physionomische oefening slechts hier of daar eene gedachte ontmoet, die hem wigtig is; en ik maar eenigermaate heb kunnen medewerken, om den opbouw van deze edele weetenschap te bevorderen, en 't hart mijner Leezeren tegen 't onbehoedzaam misbruik daarvan te bewaaren, dan zie ik mijn oogmerk bereikt.

Zie

Zie hier, Leezer! 't eerste Beeld, dat ik uwe oogen ter beschouwinge voorleg: bedrieg ik mij niet, dan zal 't zelve zeer geschikt zijn om u van dat geen te overtuigen, waarvan wij hier billijk beginnen moeten: zeker 'er is een Gelaatkennis, en op 't uitwendig gezicht kan men reeds tot het een of ander besluiten; zo gij op 't zien van dit Beeld 'er niets in vinden kunt, dat bijzonder is; zo gij 't voor de tweedemaal beschouwende nog niets gevoelt, en 't u nog onverschillig blijft, zonder u tot weerzin of tot achting te neigen; of zo gij zelfs het met genoeg beschouwen en u zulk' een Gelaat zoudt kunnen toewenschen, dan is 't Physionomizeeren voor u zo onmogelijk als den blinden 't oordeel over de kleuren; en de Leezers van dit slag zullen best doen, dit Werk en alle Physionomische onderzoekingen, als voor
hun

hun vruchteloos, voor al hun leven ter zijde te stellen: dan, zo dit Weezen u niet zeer behaagt, of gunstig voorinneemt, zo gij 't voor de tweedemaal ziende 'er iets gewrongens, iets onaangenaams in vondt, vooral in de opgehaalde zijde des monds; zo 't vuur, de positie en 't overige der oogen u eerder schranderheid en denkingskracht dan verregaande domheid vermoeden doet; zo gij in de buiginge van de Wenkbrauw en in hare samentrekkinge; in de holte van 't oog bij de neus, ook in 't strakke, waardoor de bovenlip met eenigen dwang met de onderlip vereenigd is; zo gij hier wederom iets stijfs, iets ongunstigs, meent te ontdekken (en hoe weinig Leezers zullen 'er zijn, die bij nader inzien dit bovengezegde niet terstond zullen instemmen); dan volgt: 'er is eene gelaatkennis, en 't is mogelijk, door 't uitwendige, iets van 't inwendige des menschen te kunnen maaken. Ten slot, Leezer, gij ziet hier het Beeld eenes kundigen en doortrapten mans van den Tabbaart, eenen Rechtsgeleerden, haast voegde ik 'er bij van deze Eeuwe: in hoe verre deze man zich voorts door de voordeelen van zijnen stand hebbe in staat gezien, om zijn gemakkelijk en phlegmatieq gestel te kunnen botvieren; hoe vaak hij zich op eene stildenkende wijze en al bij voorraad van 't smeer en de bezittingen zijner eenvoudige Cliënten verrijkt en gemest hebbe, zo gij dit al niet met volle zekerheid naar den oogenschijn 'er uit zoudt kunnen opmaaken, zoudt gij,

zo als de man zich hier aan u vertoont, hem 'er echter niet vatbaar voor zien: en zoudt gij op dit gelaat hem gaarne of gerust het belang en de bezittingen van uwe Kinderen willen vertrouwen? En zegt mij, Rechtsgeleerden! zou 'er de Vader der Advocaaten, de deugdzame *Noordkerk*, in dien smaak, en met dat opslag van oogen hebben kunnen uitzien, wanneer hij bezig was zijn verstand en hart voor den ongelukkigen te openen? Of ziet gij hier 't listige en den wrevel van stil doorgedachte daaden niet duidelijk door God zelve op dit gelaat gedrukt; alleen om ons deze geduchte straf van 't kwaad te doen vreezen; en om u vooral de waarde van uwen edelen rang te doen gevoelen, gij Verdedigers van de onschuld, Raadgeevers voor den bedroefden en Redders van de verdrukten?

TWEEDE HOOFDSTUK.

PHYSIONOMIE OF GEDAANTEKUNDE.

De Kunst om 't inwendige, 't Karakter der menschen uit zijn uitwendig voorkomen te kunnen afleiden, draagt overal dezen Naam. Alles dus, waardoor men van 't zichtbaare des menschen, van zijre oppervlakte of uiterste linien, op dat geen, 't welk in hem onzichtbaar is, besluit, behoort in eenen *wijden zin* tot het gebied der Gelaat- eigenlijk Gedaantekunde; doch in eenen *nauweren zin* noemt men Physionomie, eigenlijk Gelaatkunde, die weetenschap, die ons uit de inrichting en de trekken van 't Gelaat 's menschen inwendige hoedanigheden doet kennen.

En hoe gemakkelijk kan men niet al de buitengemeene uitgestrektheid dezer weetenschap hieruit afleiden? immers zo veele *uitwendige* zijden de mensch bezit en vertoont; van zo veele kanten, als der menschen gedaante of voorkomen onze aandacht uitlokt en bepaalt; van even zo veele verschillende zijden bestudeert deze weetenschap 's menschen *inwendige* hoedanigheden; terwijl men langs even zo veele wegen te gelijk de menschenkennis bevordert.

't Is hierom ook geenzins te verwonderen, dat men, na alle die verschillende zijden en krachten
der

der menschen, deze Gelaatkunde (*a*) in verscheidene (Clasfes) deelen heeft zoeken te rangschikken.

'Er is eene (intellectuëele) *verstandelijke*, en eene (moreele) *zedelijke Physionomiekunde*; in de *eerste* legt men zich toe, om den trap of de richting van de Verstandskrachten te ontdekken, en in de *laatste* is men bezig, om 's menschen goede en kwaade neigingen, of zijne hebbelikheden langs dien weg optespeuren.

Behalven deze voornaamste takken der Physionomie zijn 'er nog andere, offchoon niet van zulk eenen allergewigtigsten invloed, in de menschenkunde. 'Er is eene *Anatomische*, 'er is eene *Geneeskundige Physionomie*; terwijl men door de *eerste* de gesteldheid van 's menschen inwendige Lichaamsdeelen uit zijn voorkomen poogt te ontdekken, zoekt men bij de *tweede* de tekenen van eene gezonde of ongezonde gesteldheid, de tekenen van bijzondere ziekten uit het gelaat of gantsche voorkomen van den mensch, vrij naauwkeurig te ontwikkelen (*b*).

Ook

(*a*) Mijn Leezer gelieve in 't oog te houden, dat ik de woorden Gelaat- en Gedaante-kunde (schoon volgens de bovengegeeven bepaaing eigenlijk verschillende) in 't beloop van dit Werk zal bezigen als (Sijnonijma) gelijk veel betekenende woorden; tenzij de samenvang uitdrukkelijk het tegendeel mogt aanduiden.

(*b*) 'Er zijn Geneesheeren, zelfs in ons Vaderland te vinden, die 't in dit deel der Physionomie door eigen opmerkinge al bij uitstek ver gebragt hebben. En deze, terwijl

Ook de Kunst om door iemands uitwendig voorkomen zijn bijzonder Temperament te kunnen opmaaken, of dezelve van een koud of warm, droog of vochtig gestel zij, ook deze *Temperaments-Physionomie* behoort almede onder de takken van dezen zich zo ver uitbreidenden stroom.

Ik moest, eer ik verder gaa, niet vergeeten nog van een ander deel der Physionomie te gewaagen, waarvan de beoefening van zeer veel belang kan zijn in 't gemeene leven en in de menschenkennis, ik meen de *physicale* Physionomie (mag ik die zo eens noemen?), zijnde de kunst om den trap en de richting der natuurlijke lichaamskrachten door iemands voorkomen, te kunnen bepalen; immers, wie zal kunnen twijfelen, of niet ook dit stuk onder ons oog en dus onder 't gebied der Gelaatkunde valt? Hoe vaak, en hoe gemakkelijk toch kunnen wij op 't enkel oog niet terstond de meerdere lichaamskracht in den Werk- of Landman, boven den Man van Lette-
ren

zij bij ondervinding voor de waarheid van deze wetenschap getuigen, zeggen ons eenpaarig, dat het inzonderheid de oogen van hunne Lijderen zijn, die hier voornaamelijk spreken, en die alleen hun dikwijls meer zeggen, dan zij, van elders, nopens hunnen toestand ontdekken konden. *ô Physionomie*, wat zijt gij eene heerlijke wetenschap! — — Hoe weinig verdient gij toch den spot en de verachting, waarmede men u tot dus verre hoonde? — — En waar toch is de stand in de menselijke samenleving te vinden, waar uw invloed ons geene edele vermaaken of zonderlinge voordeelen verschaffen kan?

ren bemerken, of boven hem, wien eene gemakkelijke en traage leefwijze, of een zittend vrouwelijk handwerk, eene groote menigte van zijne lichaamskrachten heeft doen verliezen, en wien wij het, aan zagtheid van vel, vermaagering of bleeke koleur, zeer duidelijk kunnen aanzien; zelfs aan kinderen van Stadbewoners en van Landlieden, bij welke die natuurlijke oorzaaken nog zo veele jaaren niet gewerkt hebben, zal men ook daar, wanneer men deze tegen elkander ziet, de bliken van dit onderscheid in lichaamskrachten niet duidelijk bemerken kunnen? Dan, ik begin al ongemerkt het aanweezen der Gelaatkunde, althans van dit deel derzelve, te bewijzen, daar wij hier de Physionomie enkel bepaalen en beschrijven moesten; terwijl een volgend Hoofdstuk mijnen Leezer zal inleiden, om de daadelijkheid dezer weetenschap te bekrachtigen.

Thans ligt nu de *Chiromantie* aan de beurt, een deel van de Physionomie, die al door de Ouden of tot de Gedaantekunde gerekend of als haare zuster aan derzelve zijde geplaatst werd. Eene weetenschap, om uit de gedaante der handen of derzelve lijnen iets van 's menschen lichaams- of zielskrachten optemaaken. En voor zo ver de handen in eene natuurlijke evenredigheid en verband tot de overige deelen van 't menschlijk lichaam staan, voor zo ver sta ik voor mij eene Chiromantie toe, als een deel dus van de bovengenoemde physicale Physionomie; doch verder zou ik niet ligt uit

de handen, en althans nimmer uit derzelver lijnen willen beuzelen of met de ouden op eene dwaaze wijze physionomizeren.

Naar maate men voor 't overige, bij 't zien van 't menschelijk gelaat, zich den Mensch verbeelden kan, in 't voorleedene, in het tegenwoordige of toekomstende, naar maate laat zich de Physionomie verdeelen in eene (prognostische) *vooruitziende*, in eene (demonstrative) *daadelijke*, en in eene rememorative *Gelaatkunde*, welke laatste 't voorgaand Karakter en de voorige weezenstrekken uit al het tegenwoordige ontwikkelt. De *eerste* of *vooruitziende* Physionomie zoekt ons 's menschen Gelaat en Karakter te ontdekken, 't geen hij in 't vervolg bezitten zal; de *tweede* of de *daadelijke* Physionomie zoekt den tegenwoordigen toestand des menschen optespeuren; terwijl 't laatste soort van Gelaatkunde boven reeds duidelijk genoeg bepaald is. Deze *laatste* (rememorative) Physionomie is mischien onder de drie wel van 't minste voordeel, althans minder wigtig dan de overige; immers, wien ligt 'er niet veel meer aangeleegen te weeten, wat de mensch nu is, of voor hem worden zal, dan wat hij in voorgaande tijden, ten aanzien van Gelaat of Karakter, geweest zij! En 't is ook hierom, dat men meest al slechts die Physionomie beoefent en aanleert, die wij de daadelijke genoemd hebben. Hier immers vindt de weetgraage onderzoeker een onoverzienbaar veld, groot genoeg voor zijne aandacht; en deze is daarenboven

(of-

(offchoon op zichzelve zeer moeilijk, en nimmer volkomen uitgeleerd) nog ongelijk gemakkelijker dan de beide anderen; en men loopt daar ook minder gevaar om den speelbal der verbeeldinge te worden, of zich de onzekerste gisfingen voor 't goud van zuivere waarheid te laten in de hand stoppen (c).

Na dit alles zal 'er voor mijne Leezeren niets meer overig zijn, dan mij nu, ten slot, nog met hen te onderhouden over de *Pathognomia*, of de kunst om de driften der menschen, die 'er daadelijk in hen gevonden worden, uit hunne Gelaatstrekken te ontwikkelen. Ook deze *Driftenkunde* (hoe zal ik het onduitsche woord best vertaalen?) moet billijk als een deel der wijduitgestrekte *Physionomie* genomen worden. Niemand, offchoon anders, in 't gemeen, een verachter van alle Gelaatkunde zijnde, zal echter het daarzijn van deze drif-

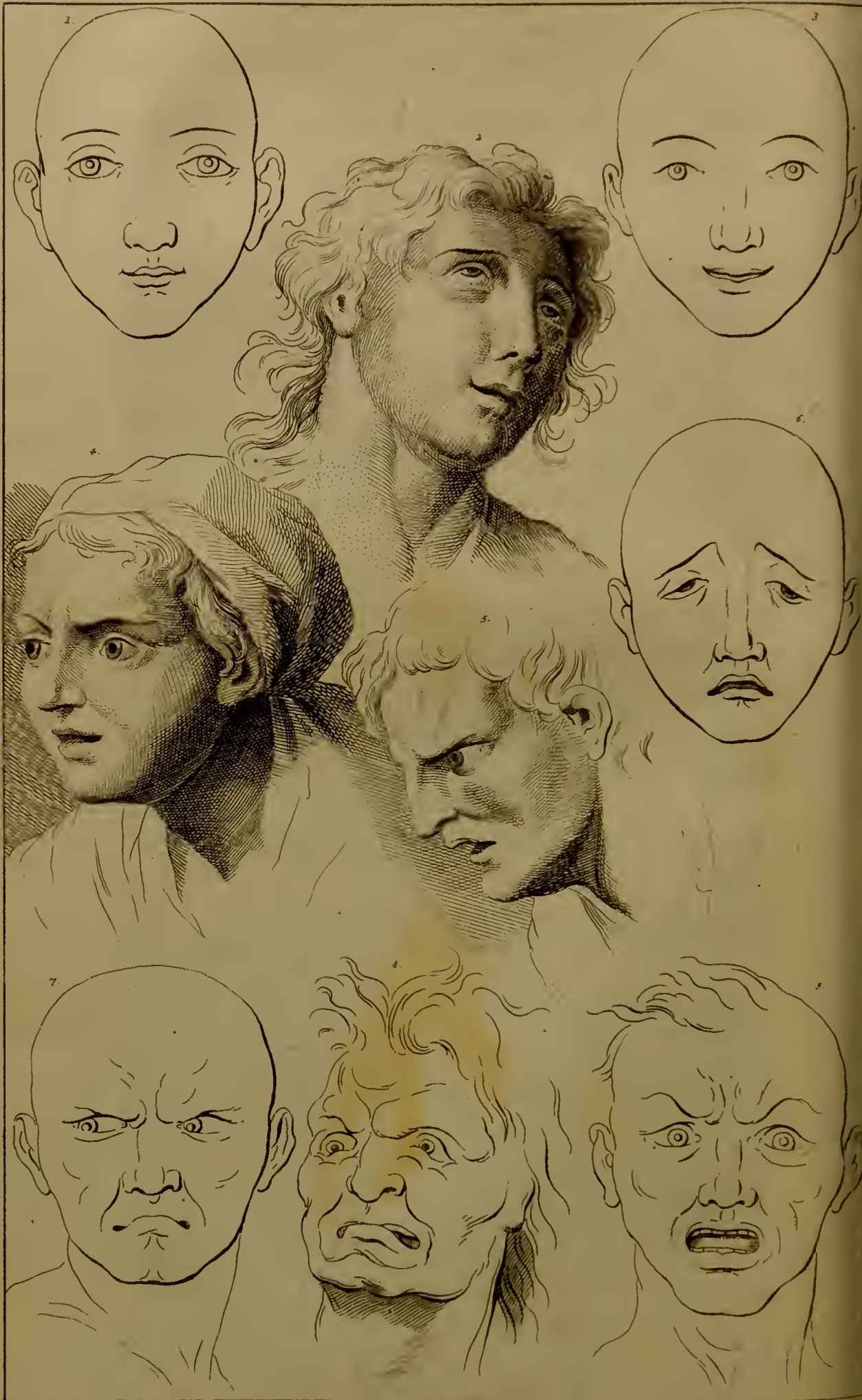
(c) Hoe wigtig ware het echter niet voor 't menschedom, indien men het tot eenige hoogte in de *vooruitziende* Gelaatkunde brengen kon! men zou dan ééne reden te meer vinden, die ons zou terug houden, om onze kinderen onvoorzichtig buiten hunnen werkring te plaatsen, of tot verrichtingen te bestemmen, tegen welke zich nu reeds hun gelaat zo duidelijk aankant. Dan, dit stuk is voor den Gelaatkenner mischien dat geen, 't welk (zo als zeker Schrijver zich uitdrukt) den steen der wijzen voor den onderzoeker der Chymie blijft: Hier is 't daarom vooral noodig met de uiterste behoedzaamheid te werk te gaan; hoe weinig toch kunnen wij van vooren alle die tusfchenkomende veranderingen, met zekerheid, opmaaken, die naderhand in 't Karakter en 't gelaat eenes menschen niet weinig werken zullen?

driftenkennisfe willen loogchenen; dat men name-
lijk in ftaet zij, om uit 's menschen Gelaat zijne
driften van toorn, vreugde, afkeer, fchrik, droef-
heid en andere te kunnen ontdekken. Dan, dat
men nog wat meer dan enkel deze driften der men-
fchen uit hun Gelaat en deszelfs trekken ontdek-
ken kan; dat 'er in verre de meeste gevallen nog
iets van 't Verftand, en de gefteeldheid des har-
ten uit het Gelaat te leezen zij, (en dit noemt
men in den strengften zin Phyfionomiekunde) dit
is het, dat men den Leezer in 't vervolg door de
ondervindinge en proefneemingen onpartijdig zal
trachten te bewijzen.

En zeker ware 'er niets meer te leeren, dan slechts
's menschen Driften uit zijn Gelaat te ontdekken,
dan bleef het aanleeren van deze Weetenfchap mis-
fchien maar alleen voor Schilders wigtig, en dan
was al het gefchrijf over de Phyfionomie fchier
ten eenemaal overtollig; immers zien wij niet,
dat het kind, de onbefchaefde Landman en de
ge-

len? En hierom, bij de uiterfte voorzichtigheid, houde men
zich billijk met eenen grooten trap van waarfchijnlijkheid in
dezen te vrede.

Mij valt hier, ter eere der vooruitziende Gelaatkennis,
die bekende aanmerking te binnen: had *Cicero* op 't gezicht
van *Julius Caesar* meer uit zijn gelaat, dan wel uit zijne
klederen en pracht geprognosticeerd; dan had hij langs
dien weg denkelyk zijne zijde al veel vroeger verlaa-
ten, en den nederlaag van *Pompejus* ligtelyk verhoeden
kunnen. Ik zwijg thans van duizend andere wigtige ver-
bindtenifen in 't menschlyk leven, waar deze vooruitzien-
de Phyfionomiekunde, voorzichtig geöefend, soms niet wei-
nig onze welvaart zou kunnen bevorderen.

geleerde kenner, alle deze driftenkunde schier even goed beöefenen, om de daar zijnde driften door 't Gelaat te ontdekken? Maar bij de eigenlijke Gelaatkunde, om 't gantsche Karakter des menschen daaruit afteleiden, is alles ingewikkelder; de Aanbiddelijke Schepper heeft hier alles wat digter en meerder omzwagteld; hier kost het meerder omzichtigheid en moeite, of vordert een' grooteren trap van snel gevoel; (Physionomisch Genie;) ook hier loopt men ongelijk grooter gevaar van dwaalen, en alles vinden wij 'er min zichtbaar, dan bij de enkele driftenkennis.

Ten slot van deze Verhandeling geeven wij ter beöefeninge aan onze Leezeren de voornaamste driften, naar *le Brun* zo naauwkeurig doenlijk gegraveerd. Gij vindt 'er al die veranderingen, die de voornaamste driften in ons Gelaat veroorzaken; en zo gij lust hebt in Physionomische vermaaken, zoek dan hier de kentekenen dier driften optespeuren, en duidelijk met uwen geest te bevatren.

Is 't u, bij voorbeeld, niet ongemakkelijk, om hier in N°. 1. eene bezaadigde rust en effenheid van ziele te bemerken? En, (offchoon dit iets moeilijker is,) waarom zou 't ondoenlijk zijn de redenen daarvan te bepaalen? Zou de ziele, die zich door dit aangezicht vertoont, geene kalmte en stille rust gewaar worden, daar zich immers alles in dit gelaat in zulk eene effenheid

en rust bevindt? Hoe weinig is hier de natuurlijke evenredigheid van alle de gelaatsdeelen door den storm der driften verminderd, gebroken of verlooren? De mond, de lippen, de neus, de oogen en 't gladde voorhoofd; niets van dit alles is in beweging of werkt geweldig, maar alles is in rust en gelijkmatig; hoe zagt fluit zich niet de mond, en wat dunkt u van de oogen, die hun voorwerp zo stiel en zonder eenige geweldige pooging aanzien en omvatten?

Het tweede Beeld vertoont ons de verwondering met edelen Godsdienst gemengeld; neerflagtigheid verzelt dit gelaat; terwijl de ziel haare onwaardigheid gevoelt om 't hemelsche te besciften en te bevatten: hoe eerbiedig trekken zich de wenkbrauwen en de oogen niet opwaarts naar den hemel, de woonplaats van dien Eeuwigen, dien zij voor altoos vreest en bewondert!

De blijdschap en vreugde, die in het derde gelaat doorstraalen; zijn driften, van zulk een' geweldigen aart niet, als toorn of wraakzucht; en geen wonder, dat zij daarom ook zulke geweldige trekken niet nalaaten; hier van daan het voorhoofd zo glad en alles zo effen; hoe deelt hier de vreugde al niet terstond deze oogen meerder vuur mede! En wilt gij u de vreugde in een' geweldiger graad voorstellen; verbeeld u dan in dit weezen de wenkbrauwen aan de zijden van den neus wat benedenwaarts getrokken, de oogen meerder gesloten,
de

de wangen gezwollen en tevens zeer opgetrokken, de neusgaaten geöpend en opgehaald, vooral de lippen achterwaarts en aan de hoeken opgetrokken, en zie daar de vreugde tot eene geweldige hoogte, en met lagchen gepaard.

Wat dunkt u van 't verlangen, zo spreekende in N°. 4.; van dien open, en al bij voorraad ontvangenden mond; van dat oog, in 't midden zo brandende van begeerte, van die wenkbrauw, met eenig geweld zelfs, zo naar den neus gebogen? en hoe werkt hier de neigende houding niet mede, om 't rijkhalsend verlangen aanteduiden?

Wat het volgend gezicht aanbelangt; hoe staart daar niet een edel en getroffen oog op 't ongeluk eenes anderen; terwijl hier enkel ontroering en mededoogen zich mengen! den open mond zou ik alleen wat anders begeeren; hij is mij hier wat sterk geöpend, haast zeide ik, een weinig onnatuurlijk.

In het zesde gelaat ziet gij op het duidelijkst de tekenen van de uiterste droefheid en neerslagtigheid: — alleen is de ophaaling der wenkbrauwen hier wat te scherp getekend; zo vindt gij 't niet in de natuur.

Nu volgen die rampzalige trekken, die de afgunst en uiterste verachting zo schandelijk kenmerken; ziet daar die oogen, zo geweldig naar dat voorwerp gekeerd, dat men benijdt en verfoeit; die ongunstige zich te saamtrekkende rim-

pelen , dien opgetrokken neus en geöpende neusgaaten , en vooral dien zo geweldig geflootten mond. Zal de nijdigaart, veel te onedel om de meerderheid zijnes broeders te bemerken , zich zijn eigen gelaat dus verbeeldende , niet voor eeuwig van zijn haatelijk misdrijf moeten gruwelen?

De kwaadaartige toorn, hoe duidelijk zien wij dezen niet in die verschillende en vaak tegen elkander werkende rimpels? 't is hier alles ingericht om 't voorwerp geweldig aangegrijpen en te verscheuren; hij bijt zijne tanden te samen, de neusgaaten zien wij geweldig opgetrokken, en den mond, aan de beide uitersten al schuimbekkende geöpend.

In het laatste zien wij den schrik en de ontsteltenis tot het uiterste gebragt, de wenkbrauwen trekken zich in het midden geweldig op; hoe zinkt het oog hier niet naar beneden, en opent zich gantsch, om de oorzaak van dien schrik te bevatten! de neusgaaten openen zich en rijzen naar boven; vooral toont u de geöpende mond, hoe zeer de schrik dit gelaat ten eenemaal vermeesterd hebbe.

Verbergen wij toch, waardste Leezer! ons hart voor den storm dier beroerende driften, om 't enkel open te houden voor God en voor 't menschedom!

Van deze vijf Beelden zullen wij den Leezer weinig meer kunnen zeggen, dan hem de enkele beschouwing reeds zal doen vermoeden. Zo luid spreekt het menschlijk hart door 't gelaat en de gedaante; dat de onkundigste zo wel als de schranderste 't voornaamste daarvan, al terstond, verstaan kan. „ Men maake (dit zijn de woorden „ van *Lavater*) eene proef daarvan met een kind, „ dat pas denkbeelden en woorden begint te „ vatten; men zegge 't zelve, dat onder deze „ de gedaante te vinden is van eenen verwijfden „ dwaas, van eenen trotsen windmaaker, van „ eenen dronkaart, van eenen gierigaart en van „ eenen vuilen wellustigen! het zal bezwaarlijk „ dwaalen en deze naamen verkeerdelijk uitdeelen; maar daarenboven, maakt niet juist het „ haa-

„ haatelijke, het onedele van deze Charakters,
 „ ook deze weezens haatelijk? en dat ieder in
 „ dien trap, in den welken zijne boosheid vooron-
 „ dertfeld wordt; hoe veel beminnelijker zou zich
 „ ieder van deze aangezichten vertoonen, wan-
 „ neer de ziel van drift bevrijd was! — Wan-
 „ neer de eerste zijn' mond floot en zijn opslag
 „ van oogèn meer opmerkzaamheid gaf? Wan-
 „ neer de tweede zijn hoofd niet zo hoog droeg,
 „ en het onderdeel van zijn gezicht niet zo op-
 „ geblaazen was? Wanneer de derde nuchteren
 „ was? De vierde een vrolijk, open en weldaa-
 „ dig harte had? De vijfde niet zijne van wellust
 „ gantsch dronkene ziel in 't gezicht kennelijk
 „ maakte? en zo voorts. ”

En dus leert gij Leezer, wat het zij, den
 mensch gelaatkundig te beschouwen. Dan, zo
 gij Physonomische opmerkingen, uit deze en ande-
 re Beelden, maaken wilt; draag dan altoos zorg,
 dat gij, om gelaatkundig te oordeelen, meer op
 de trekken van 't gelaat, dan op houding of klee-
 ding acht geeft; deze laatste doen hier niet weinig,
 om het spreekende in deze Beelden te vermeerde-
 ren. Bij het derde gelaat zal 't u niet moeilijk
 vallen optemerken, hoe de zotheid doorgaans de
 dronkenschap verzelt; en hoedanig de *dwaasheid*
 op zichzelfe zich meest al aan ons oog vertegen-
 woordigt. Stel u dit Beeld maar zonder deze
 houding en die oogèn, welke nu zo duidelijk de
 dronkenschap verraaden, voor; en geef het enkel

flaauw-

flaauwziende oogen en dezen zelfden *open mond*, en terstond zult gij de gedaante van eenen *dwaazen* voor u zien afgebeeld.

En wat dunkt u, Leezers! moesten alle deze verachtelijke Gelaatstrekken ons niet met afgrijzen aan hunne nog verachtelijker bronnen doen denken? — En zoudt gij u dien inval wel behoeven te schaamen om uwe kinderen voor dronkenschap, wellust, trotsheid enz. te doen gruwen; en wel door middel, van hun in levendige origineelen dikwijls het verwoest gelaat dier ongelukkigen met opmerking te doen beschouwen?

DERDE HOOFDSTUK.

DE MENSCH,

HET VOORWERP DER PHYSIONOMIE, HET
WIGTIGSTE DEEL DER ONDER-
MAANSCHES SCHEPPINGE.

Wie ben ik, — welke zijn mijne krachten, mijne deugden en mijne kwaade zijden? — wat zijn mijne Medemenschen, met welke mij de Eeuwige Goedheid in duizend verschillende betrekkingen geplaatst heeft? wat zijn zij voor zichzelven, wat voor anderen of voor mij? en wat heb ik van hun te wachten of te vreezen? — 't Is niet te ontkennen, dat alles, wat ons eenigermaate dienen kan, om het antwoord op deze vraagen gemaklijker te maaken, voor ons en voor onze welvaart ten uitersten wigtig is. En schoon dit alles eigenlijk Menschenkunde en geene Gedaantekennis is; wie zal echter durven loogchenen, dat het Physionomizeeren, het acht geeven op Gelaatstrekken, al terstond als eene edele pooging moet beschouwd worden, voor zo ver als zij alle die bovengezegde vraagen zoekt te beantwoorden? en kan men wel ontkennen, dat, al 't overige gelijkstaande, de Physionomist (*d*) door 't oefenen van deze zijne Weeten-
schap

(*d*) Hoe deze, zelfs uit belang van zijne Physionomische vorderingen, verplicht zij het menschlijk hart te onderzoeken, om 'er den schakel van 's menschen krachten en neigingen in optemerken, zal hier onder nader beweezen worden.

fchap het veel verder in de Zelfskennisfe en Menschenkunde zal gebragt hebben dan een ander?

't Is dan de Mensch, 't zijn zijne hoedanigheden, neigingen en krachten, 't zijn zijne trekken, houding en gedaante, die zich ter ontwikkeling aan den kundigen Gelaatkenner aanbieden; de Mensch, dat verrukkendst, dat grootst en edelst Kunststuk, 't geen de grenzelooze Godheid aan ons oog en hart ter beschouwing heeft aangeboden; een weezen, dat voor een deel groeit, uitbot en verwelkt gelijk de minste plant; maar dat aan de andere zijde naar zijnen aanbiddenswaardigen Maaker, naar het grootste en zaligste aller Wezens vraagt; dat in 't onzichtbaare rijk der Geesten, als beschouwer, als vriend en medgezel verkeert, en daar met blijdschap wordt toegelaten; de Mensch, een weezen, dat boven de zinnelijkheid verheeven, niet, gelijk de dieren, naar een vastgesteld verband verbonden, noodzaakelijk verbonden is de hem voorgelegde spijs te genieten; dat willekeur, vrijheid en bewustheid bezit; voor wiens aandacht en zielskrachten de wijde kring van al 't geschaapene nog veel te eng bepaald is; dat tot de wooningen, deugden en ontwerpen des Eeuwigen kan opklimmen, om 'er voedsel voor zijnen denkenden geest te vinden; de Mensch, dat weezen, dat niet, gelijk het gedierte, in weinig dagen of jaaren tot zijnen vollen wasdom, tot de volkomenste ontwikkeling van zijne krachten gekomen is; maar dat nog altoos volkomener kan

worden (*Ens perfectibile*); dat ongestoord in zichzelf te volmaaken kan voortgaan, zonder dat het hem ooit behoefte in den zin te komen, zo ver en niet verder. Met één woord, 't is in de Geëlaatkunde, waar men dat Wezen physisch en moreel zoekt te leeren kennen, waarvan gezegd is: deze zal mijn Beelddraager zijn onder alles, wat mijne Almagtige handen hebben voortgebracht. ô Edele taak! ô alles overtreffende oefening! dat meesterstuk van Gods vingeren aan alle zijden te betrachten; en den mensch te leeren kennen, op zichzelf een *God*, in vergelijkinge van 't gedierte.

Ook het lichaam, ook de in 't oog valende vorming van den mensch, doet deze ons niet al terstond vermoeden welk een wigtig voorwerp hij voor onze aandacht behoore te worden? Zijne gedaante en recht opgaande houding, waar in de Heiden zijne meerderheid boven al 't geschapene reeds zo zeer gevoelde (*e*); dat hoofd, in de hoogte geplaatst, om alles, al 't geschapene te zien, te voelen en te genieten; zijne verschillende, en zo aanbiddelijk wijs werkende, zintuigen, alle op zulk eene goddelijke wijze geplaetst, beschermd, ingericht en naar zijne bestemming geschikt; dat helder, open zijnde en glansrijk aanzicht, daar, waar de onstoffelijke ziel haare meeste veranderingen zichtbaar maakt en vertoont; dat

(*e*) *Os homini sublime dedit coelumque tueri
Fuffit, & ad sidera erectos tollere vultus.*

dat oog, dat van 's Maakers grootheid zo luid spreekt, zelfs, wanneer al 't overige nog volkomen zwijgen kon; dat duizendvoudig beweegbare van al deszelfs deelen, en de onnadenkelijke verscheidenheid van 't oog en den opslag in verschillende menschen; hoe zeer noopt dit alles ons niet tot onderzoek, tot verbaazing en tot enkele aanbidding van onzen Schepper? — Vinden wij in den mensch alleen, niet alle de volkomenheden der verschillende schepselen te samen en tegelijk; en alles ten zijnen nutte en tot zijn vermaak bestemd? 't Is de mensch, voor wien de worm kruipt, de vlieg broemt, tērwijl de leeuw ten zijnen behoefte het eenzaam woud doet weergalmen, en zijne jongen al brullende beschermt. Daar, in den mensch is alles tot één doel, tot één punt geschikt en bestemd; en echter dit alles zo op zichzelf, als 't ware gantsch alleen en onbegrijpelijk verscheiden. In hem zien wij de volmaaktste éénheid in 't menigvuldige, en de grootste verscheidenheid in 't enkele. — Ziet gij buiten hem niet de gantsche Schepping zonder een verheven doel, enkel verwarring, en dien grooten Maaker ten eenemaal onwaardig? — Na zijne wording eerst zag God het werk van Zijne Handen, en zie daar, nu, nu eerst was het *zeer goed*.

Nog eens dan, edele verlustiging! waartoe ons God zelve als door het instinct en gevoel geroepen heeft, ik meen den mensch te leeren kennen, en zijn inwendig gestel uit zijn gelaat en voorko-

men te beoordeelen. Ongelukkig hij, (en hoe gaarne zag ik mij en mijne Leezers bij alle onze Physionomische vermaaken niet op 't zeerst met deze gedachte doordrongen?) die met ongewasfen handen dit Heiligdom aanrandt, en met laaghartige en verwilderde blikken dat meesterstuk der Godheid of het gelaat zijnes broeders durft beschouwen; en die met even zulk een onëdel hart het inwendige van zijnen medemensch zonder de minste broedermin beoordeelt! — Ongelukkig hij, die het Goddelijk schoone, dat hier en daar zelfs in 't gezicht ook van den volflagensten booswicht nog hervorfsraalt, liefdeloos voorbijziet, en enkel aan het verachtelijke eener misvormde en bedorvene gedaante met eenen helschen wellust blijft hangen!

Is 't dan de mensch, dien men verplicht is zo allerbehoedzaamst te leeren kennen, 't is dan noodig zijne verschillende werkkrachten, zijne ge-
 waarwordingen en zijne lichaamelijke krachten, zijn verstand, zijnen wil, en zijne dierlijke neigingen te ontwikkelen. De mensch handelt en werkt in 't lichaam en door de zintuigen; hij denkt, oordeelt en besluit door zijn verstand; zijne neigingen en begeertens buigen zijnen wil, en zijn dus de bronnen van al 't zedelijke, dat 'er in hem omgaat. De groote taak van den Gelaatkenner is dus om de lichaamelijke (physicaale), de verstandelijke (intellectueele), en de zedelijke (moreele) gesteldheid van den mensch door zijn uitwendig voorkomen te beoordeelen. En 't is voor hem

hem noodzaakelijk optemerken, hoe alle deze krachten, offchoon op zichzelven gantsch verschillende, in den mensch echter zeer naauw aan elkander verbonden zijn; immers, van den bloei van ons lichaamelijk gestel trekt ons verstandelijk vermogen ontelbaare voordeelen, en 't valt moeilijk, zijn' geest in een ongesteld en pijnlijk lichaam te oefenen en te scherpen; en alle de verstandelijke vermogens zijn met opzicht tot den wil niets anders dan gewigten, om dit rad te bewegen en dezen onzen wil te bepaalen. En aan den anderen kant, hoe veel voedsel en sterkte ontleenen onze neigingen en driften niet van 't gestel onzes lichaams en van dat der dierlijke vochten?

In ieder mensch nu maaken al die bijzonderheden, de gesteldheid van alle die verschillende krachten, te saamengenomen, dat ééne uit, dat men 't Karakter noemt; en 't is om dit te kennen, dat het noodig is; alle die bijzonderheden naauwkeurig optespeuren, hunnen onderlingen samenhang duidelijk optemerken, om dus doende vervolgens het heerschende van zulk een' mensch te ontwikkelen.

Is dus het veld voor den Gelaatkenner zeer ruim en uitgestrekt, en van dien kant allermoeilijkst, zijne pooging gewint 'er door, en zijn taak is dies te edeler; en aan den anderen kant maakt deze groote verscheidenheid in ieder mensch, deze menigte van al die bijzonderheden, zijnen weg dies te gemakkelijker, om op de eene of andere wijze, van zo veel verschillende kanten, iets van 't inwendige des menschen te kunnen opmaaken.

Hier ziet gij zo den mensch geschetst, dat groote voorwerp ter verlustiging voor den Gelaatkenner: geene volflaage gelijkheid of lastige eenpaarigheid in 't menschlijk aangezicht zal zijnen lust vertraagen; maar ook geene willekeurige schikking, zonder samenhang of verband, zal zijne pooging kunnen overdwarfsen of verijdelen.

En zeg mij, met welke bedoelinge zal hij zich op het edelst onzer natuure, op 't menschlijk gelaat bevljtigen; zal hij overal enkel haatelijke gebreken en misdrijven met arendsoogen zoeken optespeuren; en zijne vernielende roofzucht, zijn drift, om zich boven andere te verheffen, rampzalig botvieren? Of zal hij, zo broedermin, gewisse, Godsdienst en zelfkennis hem geene onverstaanbaare klanken zijn, nog niet overal onder de puinhoopen de overblijffels van dat heerlijk gebouw weeten optezoeken, zo volmaakt door de hand van den besten Maaker gewrocht? Zijn edel oog, zo zeer gewoon, om zich altoos met heilig vermaak aan 't schoone te vergasten, zal nog overal volkomenheden, goede en beminlijke zijden weeten optespeuren, om 'er zich broederlijk en dankvol in te verheugen en te verrukken; overal zal hem alles, wat mensch heet, nog stof geeven om voortreffelijkheden te bemerken en den Opperheer met blijdschap te verheerlijken. En hoe zeer zal deze edele vreugd die traanen van mededoogen niet kunnen afwischen, en daar tegen opweegen; die traanen, die hem ongemerkt ontslipten, toen de gebreken zijnes broeders zijn

zijn gescherpt oog niet langer konden ontsnappen! En deze weetenschap van den Gelaatkenner in dier voege geëfend, hoe zal 'er zijn afgrijzen voor het kwaade, en zijn drift tot het geen groot, goed en edel is niet door aanwasfen en vermeerderen! billijk, o mij onbekende Vriend! dezen roem van onze menschheid en het groote cogwit bij deze edele en vermaakvolle verlustiging.

Hier ziet gij, Leezer! WILLEM DEN EERSTEN, dat voorzichtig Heldenhoofd, even zo wigtig voor Phyfionomiften als voor harten, die van Vaderlands-

liefde gloeien (*f*). Zal ik, met eenen heiligen schroom bevangen, 't durven waagen, dien Man te beoordeelen, dien wij alle zo billijk huldigen als den Vader van een doorluchtig Heldenhuis, als den besten weldoener van onze voorouderen, en als dat groote werktuig in de handen van dien Regeerder der volkeren! — En zal ik niet billijk moeten vreezen, dat hier 't hart van den Vaderlander het oog des Gelaatkenner zal benevelen? —

Wat ziet gij in die oogen, met dien mond en dat voorhoofd vergeleken, niet eene schoone mengeling van stoute onderneemzucht en edele goedhartigheid! — Hoe nadrukkelijk sluiten zich deze lippen, om ons het grootfche dier onderneemingen te doen vermoeden, die zijn hoofd en hart doorwoelden; en om ons de voorzichtige stilzwijgendheid aanteduiden, waarmede hij die alle begon en volvoerde! Hoe zeer ziet gij dat achbaar voorhoofd, dat met getuigen van zijn dagelijksche zorgen in eenige zagte rimpelen bedekt is, en die stil en diep-

(*f*) Men zag in 't voorleden jaar onze Nederlanderen met eene andere afbeelding van *Willem* den eersten beschenken, die gij aantreft bij eene heerlijke schilderij in XXIV. trefsende zangen van dien Grooten *Willem*, door den vindingrijken *Nomsz* ontworpen. Eene plaat, naar eene schilderij van *van der Vinne*, heerlijk gesneden. (Voor den Leezeren, die deze heldenzangen van dien hollandschen *Bitaubé*, en de gemelde plaat bezitten, zij eigenlijk deze Noot bestemd.) Lang stond ik in beraad, welke van beide wij onzen Vaderlander hier wilden mededelen. Schoon men duideljk bemerkt, dat beide deze beeldenissen ons denzelfden grooten Man vertoonen, ontmoet men 'er echter eene merkelijke

dieppeinzende oogen; hoe zeer ziet gij deze beide niet bekwaam, om in de donkerste gevallen, nog middelen van redding te beraamen! Kunt gij bij 't zien van dit aangezicht wel met eenigen grond denken aan winderige vlugheid, die besluiten neemt, en ze weder verwerpt; die beraadslaagt zonder grond, en zonder de gevolgen vooruittezien; of kunt gij u hier eenen woesten held verbeelden, die in den oorlog, doof voor de menschlijkheid, met vermaak zijne handen bloeddorstig bezoedelt? Toont u niet deze, zo veel goeds aanduidende neus, en die zagte opslag van oogen, hoe hij door geweld en schreeuwend onrecht 'er alleen noode toegebracht kon worden, om een weerloos volk te beschermen, en 't zwaard ter eere van Vrijheid en Godsdienst optevatten. En, zo gij in de geschiedenisfen leest, hoe wars die Vorst van allerlei woefte vermaaken geweest zij; maar hoe groot een vriend van de zagtere genoegens der gevoelige vriendschap en verkeering: hoe natuurlijk vindt gij dit vorstelijk gelaat voor dit alles

lijke verscheidenheid in: — de Leezer ziet hier de wenkbrauwen zagter en niet zo zwaar, als in dat van *van der Vinne*; 't einde van de neus hangt hier een hair meerder voor over of naar beneden; en de oogen zijn daar ongelijk grooter, en iets meerder geöpend. Ik spreek nog niet van de verandering in de kleeding, die 't oordeel van den Gelaatkenner noch moet, noch mag bepaalen. Zo 't mij toeschijnt, zie ik in die beeldtenis meer den held, die den grootsten Monarch van Europa kon doen beeven; en minder, zo als in de onze, tevens dien minzaam menschenvriend, die zo veele zagtere deugden met behoedzaame dapperheid vereenigde. En zie hier de reden, waarom wij dit beeld verkozen.

alles niet vatbaar! Een gelaat, dat alleen streng kon zijn in noodzaakelijkheid, en nimmer tot den oorlog besloot, voor en al eer de vrede niet te erlangen was, dan ten koste van 't goed en bloed en van het gewisfe eens geprangden en beledigden volks.

Oordeel hier zelve, Leezer! Is dit gelaat niet waardig, dat gij 't met opmerking beschouwt? — Is 't niet waardig, dat gij 'er met uwe kinderen bij stil staat, om hun, op eene dankbaare wijze, den Grondlegger van dit Gemeenebest, en den Vader van een vrij volk te vertoonen? — Zo kunt gij hun leeren Nederland te beminnen, en het gevoelig hart voor hun Vaderland te openen. Maar gij, groote en schrandere Ziel! Gij die in de donkerste vooruitzichten te wreedelijk van uw Vaderland werd afgescheurd! Hoe zeer strookt niet uw stil en ver vooruitziend gelaat, met die laatste gevoelens, waar door de naamen van God en 't Vaderland u in 't doodsuur zo dierbaar waren, en toen nog van uwe bleeke lippen rolden en in 't stervend harte zweefden! En, zo gij bewustheid hadt van al 't ondermaansche ten uwen opzichte, dan smeekte ik nu uwe edele schim billijk om verschooning. — En zoudt gij mij die wel kunnen weigeren? — Neen, een dankbaar Nakroost, dat met mij, (dank zij de Algoedheid!) de vruchten van uwe edelmoedige dapperheid nog mag inoogsten, zal altoos op u een heilig recht houden; en 't is de nakomelingschap, die altoos 't recht heeft, de Vorsten te oordeelen

en

en hunne daaden te weegen. Gij leeft, en Gij zult eeuwig leven; — en zult het uwen wreeden *Gerards* wel vergeeven, dat hij ons Vaderland ontijdig in rouw ter neder dompelde; en uwen nakomelingen in droefheid nog vraagen doet: was dit dan dat wreed en treurig lot, dien Herfelder van vrijheid ten eenemaal onwaardig! Moest dit het einde zijn, waardoor uw dierbaar leven bekroond werd; en was 'er voor u geen ander loon bestemd, dan dood ter aarde neêrteziggen, en onverwacht, op de wenken van eenen booswicht, te sneeven! — Ja Leezer! zou 't in dat oogenblik voor een groot Man geen edele belooning genoeg zijn, om dan aan een nuttig leven te kunnen te rug denken, onder groote ontwerpen eindelijk te bezwijken en met *Willem* nog stervend te zeggen: *haare ontwikkeling zij den Eeuwigen bevolen* (g).

(g) *Mon Dieu, mon Dieu, ayez pitié de moi, & de ton pauvre peuple.* d. i. mijn God, mijn God, ontferm u over mij en over uw arm volk.

VIERDE HOOFDSTUK.

DE WAARHEID DER PHYSIONOMIE.

De overeenstemming, die 'er tusfchen al 't inwendige en het uitwendig voorkomen van den mensch gevonden wordt; en de mogelijkheid om deze overeenstemming, dat verband intezien, om dus uit 's menschen gedaante en wezenstrekken zijne innerlijke vermogens en neigingen afte-leiden; dit alles begrijp ik onder de waarheid der Gelaatkunde. Ik voeg in deze beschrijvinge 'er bij, de mogelijkheid om dit verband intezien en te bevatten; want zonder deze kon de Physionomie waarheid zijn in 't algemeen; maar ten aanzien van ons menschen ondoenlijk, en dus voor ons geene waarheid. Dan, wij bepaalen ons hier echter tot het eerste; om te bewijzen, dat de samenhang van al het uitwendige aan den mensch in verband staa met zijne inwendige gesteldheid; omdat dit toch de bron en grondslag van alle Gelaatkunde is, zo zij 'er gevonden wordt. Dat het voor 't overige voor ons mogelijk zij, (*h*) om deze overeenstemming optespooren en te bevroeden, zal nader bij andere gelegenheden blijken.

't Is

(*h*) Deze mogelijkheid, anders ook onderwerpelijke (subjective) zekerheid der Physionomie genaamd, in onderscheiding

't Is dus hier, dat men te doen zal hebben met den wijsgeerigen twijfelaar, of met den verachter en bespotter van deze wetenschap. Dan, van de eer om den spotter in dezen te overreedenen te overtuigen, hier van zien wij geredelijk af. Tot nog toe laat ik mij niet gemakkelijk diets maaken, dat de spotternij een geschikte en zekere toetssteen voor 't waare zij. Vermaak u, vriend, die uw genoegen schept in alles eenen belagchelyken draai te geeven, of door eenen geestrijken in-

ding der andere, die men doorgaans de voorwerpelyke (objective) waarheid der Gelaatkunde noemt. Wat die eerste, onderwerpelyke zekerheid der Physionomie, aanbelangt: 't is niet wel doenlijk dezelve van vooren te bewijzen, dat wij menschen namelijk, in staat zouden zijn om de inwendige gesteldheid uit het gelaat te beoordeelen. Gaarne, zeer gaarne (en wij hebben dit maar al te zeer bij eigen ondervinding) geeven wij toe, dat het voor ons menschen ten uiterste moeilijk zij, deze wetenschap te beoefenen. Zo 't menschlijk verstand ergens met klippen, steile hoogtens en duisterheden te worstelen heeft, 't is zeker hier. In een ander hoofdstuk zullen wij zelve alle deze moeilijkheden aanstippen. Maar wat anders is de moeilijkheid, en wat anders de onmogelykheid eener wetenschap. — Men dwaalt altoos geweldig, wanneer men te voorbaarig de grenzen van 't menschlijk verstand bepaalt: vooral wanneer men dit doet, ten aanzien der schoone wetenschappen (en waarom zouden wij de vermaakvolle Gelaatkunde niet als daartoe behoorende beschouwen?): daar men dan niet alleen de verstandskrachten, maar zelfs 't gevoel, dat vruchtbaar en vaak onnavolgelijk genie, bepaalt, dat in vlugheid en vaart dikwijls de straaLEN van 't licht voorbijsnelt. — Wat zijn 'er zinds eeuwen geene vorderingen in de Wijsgeerte, Natuurkunde en de Geneeskunst gedaan; om niet van de verbaazende vorderingen in de muziek en andere schoone wetenschappen te spreken? Immers vorderingen, die men oudstijds met dat zelfde recht voor onmogelyk zou kunnen ge-

inval den onkundigen voorinneemt, en de waarheid verdonkert. Vermaak u, en zo gij de gronden tot een redelijk en geestig genoeg nergens anders vinden kunt, boet dan vrij hier uwen lust; andere wetenschappen en waarheden zijn ten minsten zo lang voor uwen spotlust beveiligd. 't Is de menschenvriend, wien God en 't menschdom niet onverschillig zijn, 't is de bedaardwikkende onderzoeker, in wiens bijzijn alleen-ik deze strecken behoedzaam begeer te bewandelen.

Ik

gehouden hebben, als men nu onbedacht de Gelaatkennis voor eene kunde groet, die voor 't menschlijk verstand nimmer te bereiken is. — En voegt het ons wel van eene wetenschap als ondoenlijk te spreken, voor dat men alles met alle magt getoetst hebbe? — Wie weet, hoe ver 't onze nakomelingen met die weinige vorderingen, die wij hun zullen aanreiken, door hunne onvermoeide nasporingen, nog brengen kunnen! — Lees, en doorblader eerst, met inspanning, alle de werken van vroegere en latere Physionomisten; en dan eerst kan 't u in de gedachten komen, iets van 't mogelijke of onmogelijke te spreken, of liever te gisfen. — Is 't, om uwen lust te ontvlammen, nog niet genoeg, dat deze oefening aangenaam is, dat zij der menschheid eere doet, en op zichzelf, in haaren aart beschouwt, niet onmogelijk zij? — Hoe zouden toch de Ouden, (en hoe zeer moet de kenner niet over hunne ongelooflijke vorderingen dikwijls verbaasd staan) hoe zouden een *Horatius*, een *Demosthenes*, vooral een *Aristoteles* en andere zo veel hindernissen hebben kunnen overwinnen, en in vinding, zeggingskracht en wetenschap zulk eene hoogte beklimmen; zo eene gelijke lafhartigheid, in 't voor onmogelijk te houden, hunnen voortgang vertraagd, en hunnen schier scheppenden geest had ter nedergedrukt! — Dat hun loflijk voorbeeld ons in 't stuk der Gelaatkunde niet beschaame! 't zij ook hier voor den weetgraagen beschouwer der menschen, slechts de wet: *alles te beproeven, quid valeant humeri, quid ferre recusent.*

Ik weet niet langs welken weg ik al sterker van de zekerheid der Gelaatkunde ben vergewisd geworden; — of mijne eigene opmerkingen, wanneer ik 't voorkomen der menschen steeds met hun inwendig gestel vergeleek en 'er gevolgen uit trok; dan of de verschillende gronden, aanmerkingen en redeneeringen, die ik 'er ooit over geleezen heb, mij 'er op 't zekerst van overtuigd hebben. Genoeg, ik geloof de waarheid dier weetenschap; schoon niets onvoorzichtiger zou zijn, dan door mijne ondervinding mijne Leezers te willen voorinneemen of te verrasfen. Op dezen weg van ondervinding, die ieder mijner Vaderlanderen openstaat, hebben wij beide een gelijk recht: het eenige, dat hier een Schrijver doen moet, is zo duidelijk mogelijk te doen zien, dat 'er zulk eene Gelaatkunde zij, en voorts slechts aanleiding, regels en hulpmiddelen aan de hand te geeven, om langs eigen ondervinding van de waarheid dier weetenschap overtuigd te worden. Gij begeert dan gronden, om uit eigen oogen te zien; en 't is langs dien weg alleen, dat het ons voegt om uwe overtuiging, zo 't mogelijk is, te vermeesteren.

Zal de Gelaatkunde niet al terstond uw opmerking en onderzoek verdienen, zo dra wij toonen kunnen, dat 'er in deze weetenschap niets te vinden zij, dat ons eenigermate het *ongerijnde* of *'t onmogelijke* dier kunde doet vooronderstellen? Billijk zal de verpligting om dit onderzoek voort te zetten moeten aangroeien, naar maate de trap

van *waarschijnlijkheid* toeneemt, die ons tot het geloof aan dezelve verplicht.

Ik zal dus best doen, om met mijne Leezeren, die zelve denken, van *de mogelikhied* der Gelaatkunde, te beginnen; vervolgens hun de gronden van *waarschijnlijkhied* onder 't oog te brengen, en dan te zien hoe ver wij 't eindelijk, in 't bewijzen van haare *zekerheid*, brengen kunnen.

En blijft hij, die dit leezen zal, ten eenemaal ongeloovig, en bij zijne ontkenning onverzettelijk; ik zal 't mij getroosten, en 't eenige, daar ik als *Physionomist* mijn ongenoegen door verzagten zal, zal zijn mijne overtuiging, dat, gelijk dus onze denktrant onderling veel verschilt, ook het wijze ontwerp van den alleen *Aanbiddenswaardigen* gevorderd heeft, dat onze gezichtsvorm en gelaatstrekken zeker niet aan elkander konden gelijk zijn.

't Is hier mischien niet ondienstig vooraf, de zwakke gronden of onjuiste redeneeringen opmerken, waardoor mijne voorgangers de waarheid der Gelaatkunde, zo 't ons toeschijnt, te onrecht hebben zoeken te bewijzen. Het scherpt ongemerkt de opmerkzaamheid, en stelt den Leezer des te beter in staat, om 't waare van 't valsche, en eene wettige redeneering van eenen waggelenden droggrond te onderscheiden.

Zo schijnt men, bij voorbeeld, niet omzichtig genoeg te werk te gaan, wanneer men, ten bewijze, dat het gelaat en de ziel der menschen in eenig ver-

verband staat; ten bewijze der Gelaatkunde, zich beroept op de overeenstemming, die 'er bijna overal tusfchen 't uit- en inwendige der dingen gevonden wordt. 't Is waar, 't is het eerste aanzien en voorkomen dat ons in de keuze der meeste dingen geleidt en bepaalt. Wij twijfelen, bij voorbeeld, aan de echtheid van goud of zilver, aan de waarde van stoffen, aan 't rijpe of onrijpe van vruchten; alleen, omdat hun uitwendig voorkomen ons niet behaagt; alleen omdat de Physionomie, omdat de gedaante dier dingen niet strookt met dat ideael, met dat denkbeeld, 't geen wij ons allerwege van zuiver goud, deugdzaame stof of eene rijpe vrucht gemaakt hebben. En wie toch keurt deze handelwijze dwaas? — Ten blijke, dat hier 't uit- en inwendige aan elkander beantwoordt, en wij 'er ons door bepalen, of door hun voorkomen physionomisch laten geleiden.

Dan, deze overeenstemming, en alle die voorbeelden, al waren zij duizend in getal, doen op eene beslissende wijze nog niets af in deze onze vraage: kan men den mensch naar zijn inwendig gestel uit zijn gelaat en voorkomen beoordeelen? Blijft het niet altoos eene redeneerkundige misflag van gantsch ongelijke dingen in een geheel ongelijk geval tot gelijke gevolgen te besluiten? Daar, in die dingen en in stoffelijke waaren zie ik overeenkomst tusfchen 't uit- en inwendige; maar daarom nog niet tusfchen mijn denkenden en vrijen geest, en de gedaante of de trekken van mijn stof-

stoffelijk Lichaam. In 't eerste geval, en bij stoffelijke dingen, kunnen wij de gedaante nooit van de dingen zelve scheiden; 't is en blijft altoos een geheel; en de oppervlakte, kleur, zwaarte en andere hoedanigheden zijn met het weezen des dings verknocht, hangen 'er in als hoedanigheden: en zonder eene aanmerkelijke tusfchenkomst of eene tegennatuurlijke verandering, moet zich eene rijpe vrucht noodzakelijk anders vertoonen dan eene onrijpe; en dit, uit hoofde van dat noodzakelijk verband door God zo gewild en bepaald. Maar nimmer kan men immers 't lichaam enkel als eene noodzakelijke hoedanigheid (modus essentialis) van de ziel beschouwen, of als een deel van den onstoffelijken Geest begrijpen. En kan 't dus wel voldoen, om uit de overeenstemming in stoffelijke dingen maar terftond te besluiten: dus is ook mijn hartsgestel met mijn gelaat, en mijne vrije zielsneigingen met mijne gedaante verbonden. Blijft dit nog niet juist de vraag? En zou men dus redekavelende niet vallen moeten in dien misflag, (petitio principii) van dat geen te vooronderstellen, dat in geschil stond?

Daarenboven is 'er nog een ander misverstand, daar men zich dikwerf aan schuldig maakt in den twijfelaar van de waarheid der Physionomie te willen overreeden. Men verwacht namelijk de bewijzen voor de Driftenkunde (Pathonomia) veel al met de bewijzen voor de Gelaatkennis (Physionomia). En van dien kant hebben wij haare

tegenstrevers meer dan eens met glans hooren triomf roepen. —

Geen mensch kan 't betwijfelen, dat niet toorn, woedende wellust, vreugde, verwondering en andere driften in 't aangezicht zichtbaar zijn; maar de bewijzen, die dit spreekend bevestigen, zijn deze wel voldoende, om te doen zien, dat men ook de trap van onze vermogens, de zagtere aandoeningen en de vaste hebbelijkheden uit het geelaat der menschen kan opmaaken? Dit laatste gaat immers oogenschijnlijk veel verder, en dringt in veel donkerder zielsgeheimen. Men heeft dus zeker geen recht om, zonder nadere gronden, van 't spreekende in de driften op de waarheid der Geelaatkunde te mogen besluiten.

Ook *Lavater*, dien man, die voor 't menschedom en 't Godsrijk zo onledig is, zien wij dat zich aan deze beide mislagen meer of min heeft schuldig gemaakt (*i*); (en welk sterveling is te groot dan dat hij dwaale!) en schoon dit niets afdoet om de kracht van zijn famenstel te verzwakken, of zijne edele pooging in dezen te bezwalken; 't was echter noodzakelijk, dit hier den Leezer te doen bemerken.

Na deze noodwendige voorbereiding zal mijn Leezer zo wel als ik begrijpen, dat het tijd wordt, om
aan

(*i*) Men vindt de bewijzen daarvan in de getuigenissen door hem aangehaald, en in 't Hoofdstuk, waarin de waarheid der Physionomie bewezen wordt.

aan het opschrift van dit Hoofdstuk te beantwoorden.

Is de Physionomie mogelijk, of is zij ongerijmd en eene loutere harsfenschim! — Dit is het eerste onderzoek, waarvan wij beginnen moesten. En zoudt gij Leezer, de onmogelijkheid dier Gelaatkunde in ernst willen staande houden en gelooven? Of hebben wij beide geen recht om eene wetenschap, die ons het inwendige door 't uitwendig voorkomen leert beoordeelen, zo lang voor mogelijk te houden, tot dat men bewezen hebbe, dat zij onmogelijk of tegenstrijdig zij; tot dat men getoond hebbe, dat deze Gelaatkunde hier of daar tegen de vaste beginsels van God en den mensch, of tegen de algemeene ondervinding inloope? Alles, en dus ook deze Gelaatkennis houde ik voor mogelijk, tot dat men, 't zij uit natuurkundige of uit zedelijke beginsels hebbe aangetoond, dat zulk eene wetenschap eene tegenstrijdigheid influite of zichzelve omver werpe.

Zult gij naauwkeurig de grenzen van 't onnadankelijk Alvermogen, van dien Vader der menschen, in hunne vorming en gedaante met eene onbedachte en vermete hand willen omschrijven en bepaalen? — Of zoudt gij van dezen kant niet alle gronden vinden, om de mogelijkheid van dat verband tusschen 't in- en uitwendige des menschen te kunnen staande houden? Zou de onzichtbaare Schepper, die ons zo geheel vreezelijk en wondervol vormde, wel in staat geweest zijn, om
de

de driften in ons Gelaat te doen werken; maar niet vermogend genoeg, om ons zielsgestel en 't overige van onze neigingen in trekken van 't aangezicht te doen spreken? Zou Hij u hebben kunnen in staat stellen, om de vreugde van uwen medemensch, en 't ongeluk van uwen broeder op zijn gelaat te leezen; maar niet vermogend genoeg, om u den trap van zijn verstand, en de voornaame neiging van zijn hart in zijn aangezicht te doen bemerken? — Toont u eene enkele zandkorrel en 't geringste gewas, hoe zeer de Godheid zich door een samenstel van wonderen in hunne vorming, plaatsing, kleur enz. heeft willen verheerlijken; en zou 't u onmogelijk dunken, dat God, door een wonder van 's menschen aangezicht, hem tot zijne diepste aanbidding hebbe willen verplichten; — onmogelijk schijnen, dat Hij in 't meesterstuk van zijne handen eene overeenstemming tuschen 't uit- en inwendige zou gelegd hebben? Waar is hier 't ongerijmde? — En welke eindige Geest, al ware hij ook die van den eersten rang, zal zich hier vermeten, de onmogelijkheid dezer Gelaatkunde te bewijzen?

Dan, men wint nog maar zeer weinig voor eene Weetenschap, zo men 't bij de enkele *mogelijkheid* moet laten berusten; 't is daarom wigtiger, ook de *waarschijnlijkheid* voor 't daarzijn van zulk eene weetenschap langs duidelijke gronden aantoonen.

De meerdere voortreffelijkheid, de hoogere vol-

maaktheid, die men bij de Gelaatkunde in den mensch vooronderstelt, zal al terstond een gunstig voorgevoel voor de waarheid der Physionomie moeten verwekken. Ik weet niet of ik mijnen Leezeren wel behoeve te zeggen, (en zeker is 't hier de plaats niet om zulks te bewijzen) dat al de volmaaktheid der dingen zich eindelijk oplost in de overeenkomst, en gelegen is in de overeenstemming van 't menigvaldige. Waar bij nog komt, dat de volkomenheid alle wanorder en blinde willekeur ten eenemaal uitsluit. En zouden mijne Leezers, uit deze beide, zo vaste beginselen, niet met waarschijnlijkheid kunnen opmaken, dat 'er Gedaantekunde zij; en dat 'er in den mensch overeenkomst tusschen 't uit- en inwendige gevonden wordt? Bij welk denkbeeld toch wordt u uwe eige menschheid volkomener en deszelfs luister voortreffelijker: Wanneer gij gelooft, dat alle uwe uitwendige trekken in geen de minste overeenstemminge met uwe inwendige krachten staan; wanneer gij aanneemt, dat het domst oog even zo dikwijls met het schranderst vernuft gepaard gaat, als met eenen stompen geest; wanneer eene gelijkmatige ziel zich onverschillig met een woest, verwilderd of vertrokken gezicht kan vereenigen? — Of, rijst niet terstond het voortreffelijke van uwe eigen menschheid, wanneer gij vooronderstelt, dat schrandereheid van geest altoos met een scherpzind gelaat vereenigd is, en de effenheid van eene, altoos zichzelf gelijk zijnde,

de, ziel zich door een even zo gelijkmatig en geregeld gelaat vertoont?

Is niet klaarblijkelijk in de laatste vooronderstelling 't aanmerkelijkst verband en de schoonste overeenstemming in den mensch aanwezig; daar gij in 't eerste geval bij den mensch niets ontdekken zoudt, dan onovereenkomst en tegenstrijdigheid, blinde willekeur en een schreeuwende ongelijkheid? Ware dit waardig gedacht van den Heer der aarde, en van den Beelddraager der Godheid? — En zeg mij, is 'er wel de minste waarschijnlijkheid, om zo veel willekeur en verwarring in den mensch te vooronderstellen; daar de Schepper met alle magt zo veel gelijkmatige evenredigheid en juiste overeenkomst in andere opzichten bij den mensch heeft willen vereenigen? — En dat te minder, naar maate ziel en lichaam in zulk een hecht en allernaauwst verband geplaatst zijn. Of zouden die eeuwige vrienden geen invloed op elkander hebben? — Zal wellust des lichaams in bijkans alle gevallen met een wellustig hart, of een goedig voorkomen steeds met goedhartigheid der ziele gepaard gaan, en zou 't ons niet billijk in den zin vallen, om een wellustig en verfoeilijk harte, of eene opene en menschminnende ziel uit het gelaat of uit het oog te leezen?

Daarenboven, waarom zou ik deze overeenstemming in den mensch niet kunnen aanneemen; daar ik dit denkbeeld zo juist zie strooken met de *gelijkheid* (*analogie*) van Gods overige werken, en met

zijne verheven *Deugden*. Een *andere* grond van waarschijnlijkheid voor het daarzijn der Gelaatkunde.

Immers daar ik overal, in de werken van dien Aanbiddeijken, 't groote aan 't kleine, 't een aan 't ander verknocht zie; daar ik in alles invloed, famenhang en overeenkomst beemerke, waarom zou ik dan niet op die gedachte kunnen geraaken, dat, ook in den mensch, 't uitwendige een spiegel van zijne ziele zij. In alles zie ik de oppervlakte aan den inwendigen inhoud, en de hoedanigheden aan den aart der dingen beäntwoorden. Maar in den mensch, daar ik ook een uitwendig voorkomen, te gelijk, met zijn inwendig gestel waar neem, daar zou dit alles in ieder sterveling onbegrijpelijk verschillend zijn, zonder dat het een met het ander instemde, of de uiterlijke gedaante aan 't Karakter van den mensch beäntwoordde! Zijn alle de werken dier opperste Goedheid onberispelijk en hoogst volkomen; hoe dan zullen wij die volkomenheid en dat verbaazend verband alleen in den mensch willen loogchenen? — En zouden wij ons dus hier die gedachte als waarschijnlijk denken kunnen: al 't voorkomen der menschen en alle hunne gelaatstrekken zijn van de zielskrachten en haare neigingen ten eenemaal onafhankelijk; en de volflagenste zotheid of boosheid zal zich meest al niet anders naar buiten vertoonen, dan de scherpzinnigste geest, of 't beste hart.

Die eeuwig aanbiddeiswaardige Goedheid, die ik bij mij zelve en bij 't geringste dier zo werkzaam

zaam zie, om door zintuigen 't leven te veraangenaamen en door driften de onderlinge veiligheid en welvaart te bevorderen, deze zou, in ontelbaare gevallen, mij door geen instinct, gevoel, door niets hebben willen behulpzaam zijn, om te sneller en te zekerder de menschen te leeren kennen, wier kennis mij immers zo noodig is als hunne beste hulp. — In duizend onzichtbaare gevaaren zou 'er voor den mensch alleen niets voorhanden zijn, om op het eerste gezicht zijnen vriend van zijnen vijand, en zijn welvaart van zijnen gantschen ondergang te onderkennen! — Ik zou alles aan den langzaam en schroomlijken weg van ondervinding waagen en beproeven moeten! — En, onaan gezien al de goedheid van mijnen Maaker, zou ik bij al de voortreffelijkheid van mijne ontwikkelde en veredelde ziel nog 't voorkomen kunnen hebben van den verachtsten sterveling en van den snoodsten of helschten booswicht! —

En wat toch zou mij hinderen, om zulk eenen verbazenden samenhang in den mensch te vooronderstellen; daar ik in dit denkbeeld eenen nieuwen weg zie, om over de grootheid van mijnen Maaker, bij mijne wording, eerbiedig wegtezinken? God, een weezen te zien vormen, waar de veranderingen der ziele zich in zulke zichtbaare trekken naar buiten vertoonen; door geest zo onnadenkelijk verscheiden, op stof te zien werken; en dat alles zo zichtbaar, en naar de regelen van juiste overeenkomst en volmaaktheid! — Zeker,

in geval ik nog niets over de zekerheid der Gelaatkunde gedacht had, zou ik dan echter dien wensch wel kunnen weerstaan, dat 'er deze overeenkomst mogt gevonden worden? Al was 't enkel, om een nieuw en spreekend bewijs voor die Gods-magt te vinden, die ook in de allerverscheidendste deelen en krachten overeenkomst en samenhang gebod.

'Er blijft nu, nopens de *waarschijnlijkheid* der Gelaatkunde niets meer overig, dan nog alleen de kracht van 't getuigenis in dezen te doen gelden.

Opmerkelijk is 't, dat alles in de waereld op eene verwarde wijze het daarzijn der Physionomie gelooft; en dat, zo dra men hun wenken en aanleiding geeft, om de Gelaatkunde naar eenige gronden te oefenen; men dan terstond te rug deinst, en deze wetenschap even zo ongegrond verwerpt, als men dezelve kort te vooren geloofde; en dat alles, niet tegenstaande men 'er dagelijks naar handelt, en 'er zich veeltijds in 't gemeene leven van bedient. Nimmer doet gij immers onder uwen bedienden of vrienden eene keuze, zonder dat zich hun gelaat en voorkomen ten voor- of ten nadeele daar in mengt.

Niet zelden hoort men u zeggen: ik had nooit gedacht, dat 'er zulk eene doortrapte boosheid zich achter dat eenvoudig gelaat zou verschoolen hebben. En waarom hadt gij dit nooit gedacht? -- Omdat gij zulk een voorkomen met dien trap van listige

listige snoodheid onbestaanbaar keurde. En waarom voldeed een ander gezicht u niet volkomen? waarom strookte het niet genoeg met uwe oogmerken van vriendschap of belang? — Het voldeed niet aan uw denkbeeld, 't geen gij 'er u in 't ruwe van ontworpen hadt, gij zaagt 'er iets in, dat u niet behaagde; met één woord, gij handelt dus, omdat gij dat geen al van natuure, schoon zeer gebrekkig zijt, 't geen gij door kunst, door opmerking en aanwijzing niet worden wilt, ik meen, physionomist te zijn.

En waarom behaagen u niet op eene gelijke wijze alle de trekken in 't gelaat van uwe kinderen? Waarom beduidt gij hun, zo 't noodig is, hunnen mond te sluiten, eerbiedig te zijn, 'en zich niet stuurs of bars in hun voorkomen te vertoon? — 't Is, om 'er hun tevens door te zeggen: zijt verstandig — koestert eerbied voor de jaaren, en zijt minzaam jegens anderen. — 't Is, omdat gij beter dan uwe kinderen weet, dat andere hen gelaatkundig zullen beoordeelen, en hunnen open mond, hun stout opslag van oogen, hunne onvergenoegde rimpels of trotseerende lip en hunne verachtende blikken als geene gunstige voortekens beschouwen zullen.

Daarenboven, let slechts in 't gemeene leven op de oordeelvellingen der menschen onder elkander, en gij zult dra gewaar worden, hoe algemeen men hier voor de Gelaatkunde getuigt: hoe dikwijls zult gij niet bij 't beoordeelen van

anderen hooren zeggen: hij zag 'er zo goedig, zo kwaadaartig, zo zot of zo hoogmoedig uit. — Men kon 't dien man wel aanzien. — Ik voor mij had nimmer zin in zijn oogen, een kind zou 'er voor wegloopen enz. altemaal physionomische uitdrukkingen, en duidelijke blijken, hoe algemeen men de Gedaantekunde gelooft, en ze daadelijk beëfent, offchoon men haar aanweezen zonder onderzoek en zonder gronden loogchent.

't Is waar, veel, zeer veel in deze oordeelvellingen is los, dwaas en verkeerd. Dan, hoe kan dit anders weezen? Of zou men zonder eenige beredeneerde opmerkinge, en zonder de minste moeite al terftond in staat zijn, om den, zo wondervollen, fchakel van 's menschen neigingen en krachten op 't eerst gezicht te kunnen ontwikkelen?

En ziet men dagelijks, hoe zich de menschen in veel dier bovengemelde oordeelvellingen bedriegen, dit bewijst niets tegen de Gelaatkunde: dit bewijst alleen duidelijk de noodzakelijkheid, om, of deze weetenschap gantsch van de aarde te verbannen; of alles te doen, om 't voorzichtig gebruik derzelve langs regelen te geleiden, en haare volkomenheid met alle magt te bevorderen.

Nu zou ik moeten voortgaan, om 't getuigenis van vroegere en latere Schrijveren voor deze weetenschap aan te haalen; dan deze getuigenissen liefst fraks afzonderlijk aan mijne Leezers willende voorhouden, kan ik nu den draad

flechts

flechts volgen; en terstond het een en ander over de *zekerheid* der Gelaatkunde zeggen.

Bij de *zekerheid* voor het daarzijn der Gelaatkunde verwachtte men geen bewijs, dat men alles van de ziel in 't Gelaat zou kunnen leezen. Neen, de bijzondere aanwending van onze grondkrachten, de gevoelens die iemand omhelst, de min gewigtige plooiën van 's menschen Karakter en zeer veele andere bijzonderheden, zullen mischien wel eenige kentrekken in 't Gelaat veroorzaaken; dan, deze houde ik of voor onzeker, of voor ons ten minsten tot nog toe onleesbaar; althans de zekerheid der Gelaatkunde ten dezen opzichte neem ik niet aan te bewijzen. Niet alles, maar veel, zeer veel kan men uit het Gelaat leezen; niet de geringere bijzonderheden, maar de voornaame grondtrekken van 't Karakter kan men door 't voorkomen erkennen; en dit is 't, dat men met eenige zekerheid bewijzen kan.

Voor verscheidene mijner Leezeren zal 't niet ondienstig zijn aantemerken, dat men bij 't bewijzen van waarheden niet altoos op eenen gelijken voet kan te werk gaan. 'Er zijn waarheden, wier zekerheid ik uit andere gekende waarheden onfeilbaar opmaak. Zo toont men in de bovennatuurkundige weetenschappen de waarheid eener stelling ingevolge der laatst voorafgaande waarheden. Dan, 'er zijn ook waarheden van een ander soort, wier zekerheid men door de zintuigen of door getuigenissen bewijst; en waar toe men dus een ander

der kenbeginfel dan dat der redeneeringe moet bezigen. Zodanig zijn alle gefchiedenissen, die wij door getuigenissen zeker gelooven, offchoon niet met eene wiskunstige gewisheid. En 't is de Gelaatkunde, welker zekerheid alleen op dezelfde wijze kan beweezen worden; immers, dat bij ieder mensch 't Gelaat met de ziele instemt, en zij met hun voorkomen éénstemmig denken en handelen, is in zeker opzicht eene gebeurde zaak (factum) en deze overeenstemming in den mensch wordt dan eerst zeker, wanneer men 't eenparig zo gebeuren ziet, en dat verband in dier voege bij de menschen bevindt. Wanneer deze ondervinding algemeen is (eene enkele uitzondering of regennatuurlijke afwijking kan hier niets beslissen;) wanneer de nijd, de goe dhartigheid, de listige valscheid, de doortrapte boosheid, of de scherpzinnigheid van geest zich altoos aan ons oog vertoont; wanneer men zich ten bewijze daarvan op de smaaken van alle volkeren, op de beginfelen van alle tijden beroepen kan, dan schijnt zulks alles de zekerheid der Gelaatkunde volflagen te bewijzen.

Dan, men zal nimmer zich in dit stuk op zulk eene algemeene ondervinding kunnen beroepen, gelijk men 't in anderé waarheden doen kan. Ontelbaar veele menschen toch zijn tot alles gevormd, uitgezonderd, om als kundige waarneemers onder hunne medemenschen te speelen. Drieste domheid, ingekankerd vooroordeel, en volflagen

onverschilligheid omtrent alles wat menschen, kunde en wetenschap heet, stellen hen veelal buiten staat, om door eigen ondervindinge in deze te willen of te kunnen getuigen. Op deze menigte van menschen kan zich de Gelaatkenner dus niet beroepen. Genoeg zij 't hier, dat het voorkomen ook van dit soort van menschen zelfs tegen hunnen wil, het aanzijn dezer wetenschap kan bekrachtigen. Niet, het geen zij ondervinden en getuigen; maar 't geen wij bij hen zien plaats grijpen en gebeuren, ook dit bevestigt niet weinig de zekerheid dier kunde.

En wat zal men met grond tegen 't bewijs uit de ondervinding kunnen inbrengen, wanneer wij, zo als doorgaans, dit uit een menigte van enkele voorbeelden (per inductionem) afleiden en bekrachtigen. Immers, gij ziet ligtelijk, Leezer! dat men hier niet te veel moet vergen; noch begeeren kan, dat men u *stukswijze* van de menschen zou doen zien, dat hun gelaat met hunne ziele strooke; neen, dit is ondoenlijk. — Slechts een aanmerkelijk getal van menschen uit den grooten hoop onverschillig te kiezen, op wier aangezichten 't een of 't ander zeer klaar te zien is; u hunne gelaatstrekken te doen bemerken; u 'er de hoedanigheden en neigingen hunner ziele duidelijk in te doen leezen; en dan te zeggen: oordeel nu zelve, bekrachtig mijn phyfionomisch gevoel, of werp het door uwe eigene ondervindinge omver; — dit schijnt hier alles

les te zijn, dat men redelijker wijze van den Gelaatkennner zal kunnen vorderen: en dit zal ook 't spoor zijn, langs welke wij, met behulp van zeer veele beelden, onze Leezers, aan 't einde van dit werk, tot de waarheid en zekerheid der Gelaatkunde zullen laten besluiten.

Om evenwel hier nog iets betrekkelijk het bewijs uit de ondervinding bijtevoegen, behoeft ik mijnen Leezer slechts tot dat geen te verwijzen, dat ons alle dagelijks onder 't oog valt.

'Er valt niet aan te twijfelen, of alles in de wereld is hoogst verscheiden: geen twee bladeren, geen twee zandkorrels zijn aan elkander volmaakt gelijk. — (Men bewijst de noodzakelijkheid hier van elders.) Met recht kan men hieruit afleiden, dat dus ook de eene mensch altoos van den anderen verschillen zal; dat hij verschillen zal in zielsgestel of karakter, en ook verschillen in gelaat of weezenstrekken. De ondervinding stemt hier ook op 't duidelijkste mede in; zelfs in den volmaaktst gelijkenden tweeling laat zich nog altoos dit onderscheid met weinig moeite bemerken. En kan dit wel anders zijn? De stand, de plaats en alle de dingen, die ons omringen, zijn bij den eenen mensch altoos anders, dan bij den anderen; en hoe duidelijk leert ons niet deze zelfde ondervinding, dat alle deze omringende dingen altoos op 's menschen denk- en handelwijze werken, en den mensch meer of min bepaalen; gelijk de mensch die rondom zijnde dingen weerkeerig op zijne beurt

beurt insgelijks verandert en daar op werkt. Men denke hier maar aan opvoeding, klimaat, leefwijze en ontelbaar veele andere omstandigheden, die alle eenigen invloed op den mensch hebben. En dit zo zijnde, wat zult gij dan gelooven? zal dit alles wel indruk op de ziel hebben, en geenen invloed hoe genaamd op 't gelaat of op 't lichaam? — Zal dit enkel trekken van de ziel vormen of veranderen, maar geen verandering aan die van 't gelaat kunnen toebrengen? — En ziet gij de reden en de ondervinding niet beide tegen dit wanbegrip getuigen? — Verschillende oorzaken hebben noodzakelijk altoos verschillende uitwerksels; en daar alle die omringende omstandigheden in ieder mensch zo verschillend zijn, moeten zij in 't vormen van den mensch en zijn karakter ook gantsch verschillende gevolgen hebben; en dat, niet enkel in de ziel, maar ook zeker in 't voorkomen en in de trekken van 't Gelaat. Beschouw slechts den in den tegenwoordigen smaak gevormden stadbewooner, en vergelijk hem bij den landman; ziet gij niet duidelijk, hoe hier de leefwijze en andere hen omringende omstandigheden in 't zielsgestel en 't karakter van beide gewerkt hebben? Alle hunne omstandigheden waren verschillend, en geen wonder, dat gij hunne denk- en handelwijze, hun karakter dus ook zeer ziet verschillen. Dan niet slechts hun zielsgestel en denktrant, maar ook hunne aangezichten, ziet gij zeer verscheiden. Gij bemerkt hoe de omstandigheden

van

van den een zijn lichaam, zijn voorkomen en gelaat verfijnd en gepolijst hebben, en hoe dezelve bij den anderen zijne phyfionomie en gedaante een veel ruwer en gantsch verschillend voorkomen veroorzaakt hebben. En dit behoort mede tot de voornaamfte oorzaken, waarom wij, een kind befchouwende, nog weinig of niets van dit onderscheid bemerken. In 't zelve hadden alle die omftandigheden nog geen invloed. Alles fchijnt daar in 't gelaat en in de ziel nog ledig, en gij befpeurt daar weinig richting of bepaalingen, noch in 't weezen, noch in 't karakter.

Dan, (en dit bevestigt niet weinig de zekerheid der Gelaatkunde) zulk een kind verder befchouwende, ziet gij; dat zich met ieder jaar de trekken van deszelfs karakter opklaaren en verfterken; terwijl met ieder jaar ook het onderscheid in zijne weezenstrekken meer spreekende wordt. En *naar evenredigheid* het in rijper jaaren moeilijker wordt, om 't hoofd-karakter van zulk een kind te veranderen; naar *die zelfde evenredigheid* zien wij 't ook onmogelijker worden de grondtrekken van 't gelaat te hervormen. En, zo gij bij uwe kinderen hier op acht geeft, hoe gemakke-lijk zult gij dan niet kunnen gewaar worden, dat hun karakter, 't geen dagelijks verandert, van tijd tot tijd ook gelijkflachtige veranderingen in hunne weezenstrekken vormt en veroorzaakt, en dat alles altoos in eenen geregelden voortgang. Ingevolge hiervan laat zich dat verschijfel gemak-

makkelijk begrijpen, hoe men 't kind van den landman, door eene snedige en denkende opvoeding, niet weinig in gelaat en karakter kan veredelen ('t welk, zonder die gunstige omstandigheden, nimmer tot zulk een' trap zou geschied zijn:); dan, om 't gelaat en 't karakter van dit zelfde kind te hervormen, wanneer 't een Man is geworden, wanneer 't eindelijk een min edel gelaat en min edelen denktrant verkreegen, en door een gantsch leven versterkt zal hebben; — wie zal zich dan de taak durven vermeeten, om dit aangezicht en dit karakter nu nog een behaaglijk voorkomen te verschaffen!

Al wederom een blijk van dat vast en algemeen verband, tusfchen 't gelaat en den denktrant der menschen; een bewijs, dat hun zielsgestel met hunne physionomie instemt; dat het gelaat door het karakter van tijd tot tijd gevormd wordt en zich langzamerhand met de jaaren ontwikkelt.

Mijnen Leezeren bid ik, zo veel gelegenheid zij hier toe bezitten, op dit alles slechts acht te geven; en ik houde mij verzekerd, dat men zich door eigen oogen gemakkelijk daarvan zal kunnen overreden.

Wat mij zelve aanbelangt (en ongemerkt is dit stuk reeds te lang geworden, en mijn Leezer door drooge redeneringen misfchien te veel vermoeid), eerst sedert eenige jaaren ben ik opmerker van 't gelaat mijner medemenschen geworden; en met iederen dag ontdek ik nieuwe gronden voor

de waarheid en voor 't gewigt der Gelaatkunde.

Bij zeer weinige vorderingen in eene weetenschap, die mischien even zo onbegrensd is als 't Alvermogen van den Schepper, word ik bij ieder gelaat, op nieuw, 't moeilijke maar ook tevens 't zekere in deze weetenschap gewaar. Dagelijks zie ik mijne mislagen en onzekerheden. Bij ieder aangezicht vinde ik reden aan 't bekende: (*quantum est, quod nescimus?*) hoe veel is 'er, dat wij niet weten? te denken. Nu eens vertoont zich de geveinsdheid onder eenige mij nog onbekende trekken, dan eens baart mij eene vreemde samenstemming, die ik in de verschillende trekken zie, eenige verwarring. — Hier verleide mij de verbeelding of de vereeniging mijner denkbeelden (*associatio idearum.*) — Ginds was ik de speelbal van een gunstig of ongunstig vermoeden. — En hoe dikwijls dwaalde ik niet door voorbaarigheid; door te veel in bijzonderheden te willen indringen, of door 't waarschijnlijk niet genoeg van 't zekere aftezonderen?

Dan, bij dit alles, kan ik echter naar waarheid dit verzekeren: ik ontmoet nimmer een gelaat zonder 'er mij, als in een samenstel van wonderen, in te vergasten; — ik ontmoet nimmer een gelaat, waarvan ik niet het een of ander, dat in 't karakter zeer gewigtig is, met volle zekerheid leezen kan. — En zo lang ik hier bij stil sta, zie ik mij nooit bedrogen. Overal baart mij de Gelaatkunde

de de edelste vermaaken ; en dagelijks zie ik mij verder in haare geheimen indringen. — Telkens word ik door dwaalingen behoedzaamer, en de misflagen verrijken hier onophoudelijk den edelen schat dezer kundigheden. —

Mijn Leezer houde deze betuigingen, waar voor hij goed vindt, hij groete dezelve maar niet voor trekken van eene belagchelijke roemzucht! — Het zijn enkel betuigingen mijnes harte, alleen geschikt, om hem behoedzaam de struikelblokken aantewijzen, en voorts slechts zijnen moed en onderzoeklust te ontvlammen.

Genoeg over de waarheid der Gelaatkunde geschreeven. — Ga nu voort, Leezer! met onderzoek, proefneemingen, en scherpzinnige naspooringen! — En zo gij deze bladeren ten einde toe met uwe opmerking verwaardigt, en dan uw innig gevoel door eenige gronden en regelen bevestigd hebt; misbruik dan toch nimmer, ik bid het u bij de naamen van God en 't menschdom, (verschoon dezen ernst van mijn hart!) misbruik toch nimmer kundigheden, u voorzichtig toegereikt; en enkel tot uw vermaak, tot Gods-verheerlijking en tot heil van u en uwe broederen bestemd!

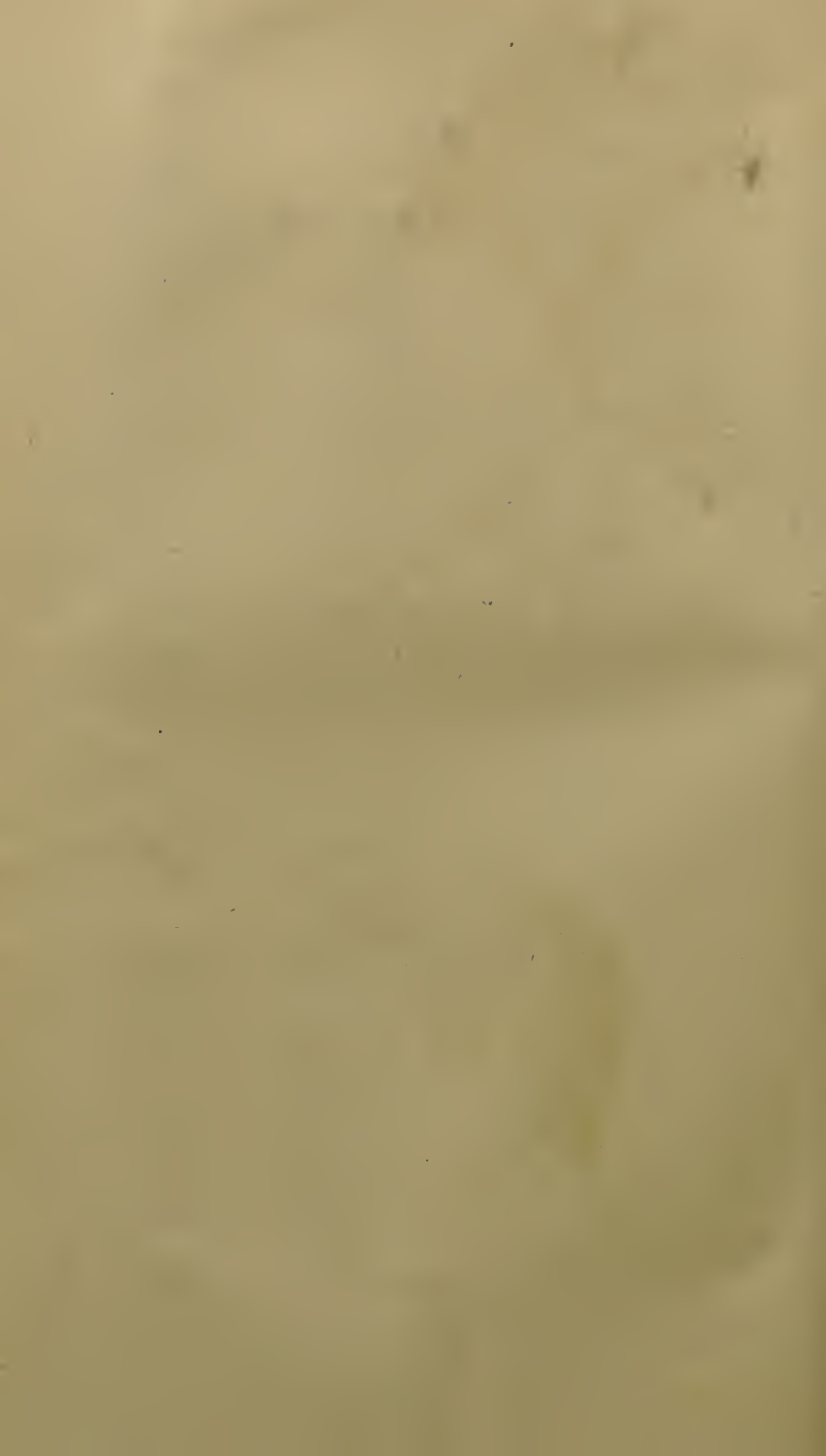
JUDAS EN RUTGERODT.

Hier, in deze plaat, geeven wij den Leezer twee naauwkeurige Copien van twee Beeldtenisfen uit het werk van den Heere *Lavater*. Het bovenste is een ideaal (denkbeeldig ontworpen Beeld) van den beroemden *Holbein*; en 't andere is gefneden naar de tekening van een leevend origineel; een Man, die zijne helsche boosheden met den dood heeft moeten boeten. Van beide zullen wij *Lavaters* gedachten hier mededeelen, en tusfchen beide onze aanmerkingen daar bijvoegen.

Lavater vergelijkt bij deze gelegenheid de ideaalen van *Raphaël* met die van *Holbein*; en gaat in dezer voege voort: „ ik weet niet of *Hol-*
 „ *bein*, al ware hij zelf door *Raphaël* onderwee-
 „ zen geworden, wel immer dien trap van ver-
 „ hevenheid in zijne stukken zou bereikt hebben;
 „ maar waarheid greep hij met eene geweldige
 „ hand, en werkte die rijkelijk in zijne gezichten
 „ en in de houding. Van beide deze aanmerkin-
 „ gen zij de hier gegeevene *Judas* een voorbeeld.
 „ Daar is verbaazend veel waarheid, maar geene
 „ verhevenheid in. De echte *Physionomie* eenes
 „ Gierigen, maar niet eenes *Apostels*; van eene
 „ laaghartige, — maar niet van eene groote
 „ ziele, die door eene drift geweldig vervoerd,
 „ wel is waar, een *Satan* wordt, maar nog altoos
 „ eene groote ziel blijft.

„ Men

„ Men lagche niet te vroeg over deze zeldzaame famenstellingen. Zij zijn niet in 't wilde gegreepen. *Judas* is de allerlaaghartigste, en nochtans een groot man; ook in zijne wanbedrijven schijnt 'er zelfs nog de Apostel door.

„ Wanneer *Judas* 'er zo had uitgezien, gelijk *Holbein* hem tekent, zo had *Christus* hem zeker niet tot een' Apostel verkooren. Zulk een gelaat kan 't geen week lang in *Christus* gezelschap uithouden. Offchoon 't het aller verachtelijkste is, dat men bedenken kan, (behalven dat 'er evenwel nog zeer veel tot de volledige uitdrukking van valsheid en vleiende listigheid aan ontbreekt;) zo is 't echter voor de goede zijden, en de groote talenten van dezen Apostolischen Man op ver na niet goed genoeg ”.

„ *Holbeins Judas* is een dief, die in zijne ziele daar over geweldig boos is, dat hij niets van die honderd penningen erlangt, die de zalf, aan den Heere verspild, mischien waardig mogt zijn. Hij is bekwaam, om den allerbesten mensch aan zijne verbitterste vijanden voor eenen geringen prijs veil te bieden. Hij loert op de gangen der weldaadige onschuld; met listvolle onrust poogt hij 't voorneemen zijnes Meesters te ontdekken. Met eene onbeschrijflijke koelheid vraagt hij: *ben ik 't?* Hij blijft ongetroffen, schijnt het ten minsten, bij de treffendste waarschuwing, die 'er ooit in tien

„ of twaalf woorden gegeven is. Door den Sa-
 „ tan bezeten, gaat hij heen, om zich aan 't hoofd
 „ van de vervolgers zijnes Heeren te stellen, —
 „ geeft den vervloekten kus, — voor alle de-
 „ ze verfoeilijke laaghartigheid is die man be-
 „ kwaam, die bij de laatste hartroerendste ge-
 „ sprekken van den Goddelijken Mensch zo ge-
 „ voelloos daar nederligt, en met dit voorhoofd,
 „ deze lippen en dit oog den Heer in 't aange-
 „ zicht ziet; — maar dit voorhoofd, waar voor
 „ zo veel laaghartigheid mogelijk is, — 'tis voor
 „ dat zelve niet mogelijk, zich zo spoedig en zo
 „ hoog weer te verheffen, en den duizendvouwi-
 „ gen stroom van verscheurende gedachten met
 „ die edele kracht te gemoet te werken. — *Ju-*
 „ *das* heeft gehandeld als een Satan, maar als
 „ een Satan, die den aanleg had, een Apostel
 „ te zijn.

„ In 't gezicht van *Holbein* zijn weinig spoo-
 „ ren van die mij altoos nog eerwaardige grootheid zij-
 „ ner ziele. — Niets van die vruchtbaare verwij-
 „ deringskracht (elasticiteit) die zich in 't eene
 „ oogenblik aan de poorten der Helle bevindt, en
 „ in 't andere boven de wolken zweeft. Eene ten
 „ eenemaal afgeharde, verjaarde boosheid, die zich
 „ van den eenen afgrond tot den anderen heeft voort-
 „ gewenteld, die 't gevoel van ieder mensch ge-
 „ laaten beschimpt; dit is 't, wat ons voorname-
 „ lijk in dit gezicht voorkomt en tegenstaat: maar
 „ weinig uren na de schrikkelijkste daad gaat *de-*

„ ze *Judas* niet heen, om over zijn hart en gedrag
 „ ernstig natedenken. Met geene wroegende be-
 „ kommering: „ hoe gaat het mijnen Heere! hoe
 „ de onschuld, die ik verraaden heb? Zwerft de-
 „ ze daar heen! hij siddert niet in alle de grond-
 „ vesten zijner natuur bij die gedachte: ditmaal
 „ ontkomt hij zijne vijanden niet, gelijk meer-
 „ maals! Het is, hoe is 't mogelijk, ô wee mij!
 „ het is met hem gedaan! — deze vliegt niet
 „ heen, om de nog levende onschuld het beslis-
 „ sendst getuigenis tegen de stemmen van veele
 „ duizenden te geeven! offert niet, 't geen hem
 „ 't allerlieffte is, waarschijnlijk de grootste som,
 „ die hij in zijn leven bij elkander zag, — aan
 „ de stem van zijn geweeten op! brengt die niet
 „ aan hun terug, die ze nooit weer zouden heb-
 „ ben terug geëischt; die in de grootste verle-
 „ genheid geraakten, omdat hij ze hun terug
 „ bragt — neen! deze zal zich uit gierigheid,
 „ maar niet daarom verhangen, omdat hij de ge-
 „ dachte, zich zo vergrepen te hebben, niet ver-
 „ draagen kan; niet, omdat hij niet meer geld ge-
 „ kreegen had — neen, omdat hij onschuldig bloed
 „ verraaden had! omdat hij zag, dat over den
 „ *Mesias*, daar men zo veel van hoopte, het
 „ doodvonnis geveld was — — wée dat hart,
 „ dat in *Judas* gedrag niet de schrikkelijste laag-
 „ hartigheid, maar wée ook dat hart, dat de
 „ grootheid van eenen *Apostel* daarin nog niet
 „ gevoelt! *Holbein* toont ons hier slechts den ver-

„ raader. *Raphaël* zou ons te gelijk den *Apostel*
 „ getoond hebben.

„ En nu, geliefde Leezer, nog een paar woor-
 „ den van 't eenstemmig oordeel aller menschen
 „ over de *Physionomie*, die wij voor ons heb-
 „ ben! — en daar mede wederom een be-
 „ wijs, hoe waar de *Physionomie* zij! weder-
 „ om een bewijs van de overeenstemminge tus-
 „ schen zedelijke en lichaamelijke schoonheid!

„ Wat zoudt gij zeggen, wanneer men onder
 „ dit Beeld, ik wil niet zeggen den naam van
 „ *Christus*, maar — *Petrus*, *Paulus*, *Johan-*
 „ *nes* — schrijven wilde? Wat zoudt gij van de
 „ ziele van dien Schilder denken, die zijn Apos-
 „ tels-ideaal zulk een gezicht schonk! Komt het
 „ u niet belagchelijk voor, wanneer ik dit gezicht
 „ in diervoege beschrijven wilde: „ beschouw,
 „ welk een open, edel en grootmoedig hart!
 „ heeft dit voorhoofd niet den beslissenden stem-
 „ pel van eene zuivere, zich mededeelende zie-
 „ le, die haar geluk in 't geluk van anderen zoekt!
 „ welk een open en menschlievend oog! welk
 „ eene mannelijke hooge wenkbrauw! is niet
 „ deze neus de neus van eenen verhevenen! wie
 „ wordt 'er in de middellijnder lippen geene lief-
 „ talige goedheid gewaar, die alleen bij de on-
 „ middelbaare leerlingen van *Jezus* te zoeken is!
 „ houding, baard, haïren; alles is edel, beval-
 „ lig — alles spreekt van grootte en waarde des
 „ charakters.

„ Wat

„ Wat zoudt gij zeggen, wanneer ik nu zo over
 „ dit gezicht oordeelde? — meer wil ik nu niet
 „ zeggen. Hebt gij oogen om te zien, dan zult
 „ gij zien. Hebt gij 'er geen, zo kan mijn wenk
 „ ze u niet geeven.

„ Maar nu nog eene vreeselijke vraag: — „wan-
 „ neer de mensch met dit voorhoofd en deze vor-
 „ ming gebooren werd, dan was 't hem immers
 „ beter nooit gebooren te worden?“ — „ en dat
 „ hij zo gebooren wordt, is dit zijn schuld?“ —
 „ neen, mijn Vriend, het is niet zijn schuld,
 „ wanneer hij zo gebooren wordt; maar hij wordt
 „ niet zo gebooren: — deze rimpelen in 't voor-
 „ hoofd, dit opslag van eene reekenende gierig-
 „ heid is zo min van de natuur, als de gierig-
 „ heid eene natuur-neiging is. De gierigheid
 „ en haare uitdrukfels naar buiten zijn — gevol-
 „ gen der gewoonte. „ Maar dit voorhoofd;
 „ deze omtrek van 't boven deel des hoofds?“ —
 „ ook dit komt zo niet onmiddelbaar uit de hand
 „ der natuur — en voorhoofden, die tot zulk
 „ een vorm de Grondinrichting mede op de wae-
 „ reld schijnen te brengen, hebben door de ge-
 „ heele som van uiterlijke indrukken zich tot de
 „ edelste, of ten minsten tot de heldhaftigste ge-
 „ vormd. Dan, wanneer 't zelfs mogelijk was,
 „ dat *Judas* 'er zo had uitgezien, gelijk *Holbein*
 „ hem tekent; ja wanneer 't mogelijk was, dat
 „ hij al bij zijne geboorte, wat de hoofdtrekken
 „ betreft, 'er zo had uitgezien; — ook als dan

„ zou 't voor hem , die de groote hoop schenkt:
 „ *Ziet, ik maak alles nieuw*; ook als dan was 't
 „ nog mogelijk uit dit vat van zijnen toorn een
 „ vat der eere te bereiden. Want, ô diepte des
 „ rijkdoms der wijsheid! hoe ondoorgrondelijk
 „ zijn Zijne wegen! hoe onnaspoorlijk Zijne oor-
 „ deelen! — want — Hij heeft alles onder de
 „ ongehoorzaamheid beslooten — opdat Hij zich
 „ over alle ontfermde.”

Dus verre den Heer *Lavater*. Met vermaak deelden wij deeze plaats hier mede: en wie ziet 'er niet dien zelfdenker, en dien man in, die zijn onderwerp met de gantsche ziel omvat; wiens verbeelding en snel gevoel hem 't onzichtbaar hartsgeftel helklaar daarftelt, en wiens stoutste zeggingskracht nog maar gebrekkig alle de waarneemingen, en 't volgevoel van zijn hart kan uitdrukken!

Gaarne hadden wij van hem nog wat meer eigenlijke *Physionomische* reflexien over dezen *Judas* gehad.

En, wat 's mans uitweidingen en gedachten hier en daar betreft, durf ik 't zeggen? Ja *Lavater!* gij verdient het, dat men u bescheiden tegenspreke, en u hier en daar zijne gedachten uitte; daar gij ons zo dikwijls behulpzaam waart, om onze dwaalingen afteleggen; en zo menigwerf vermaakte en verëdelde: — mijn beste dank voor uwe poogingen!

Hier en daar vinden wij enkele gedachten al te zeer gewaagd, en veel te ftellig verzekerd.

Bij alles, wat 'er over dit Beeld physionomisch te zeggen is, bid ik mijnen Leezer vooraf in 't oog te houden, dat hij dit Gelaat beoordeele, zonder zich door deze spreekende stelling te laten misleiden. Men bedekke maar een oogenblik deze houding der hand; en terstond zal 't Gelaat aanmerkelijk gewinnen. Niet *Holbein* had eenen verkeerden inval, om ons zijnen *Judas* in zulk eene nadenkende, en rekenende ontevredenheid, in zulk eene ongunstige houding te vertoonen. Maar de Gelaatkenner vergist zich, wanneer hij bij zulk eene spreekende houding algemeene stellingen opgeeft, die niet dat enkel oogenblik, dat voorbijgaand karakter raaken, 't welk het oorspronkelijke in zulk eene houding gehad heeft; maar den geheelen mensch, zijne gantsche waarde of onwaarde beslissen zullen. Ongemerkt doet ons eene zo spreekende houding dan meestal veel te gunstig of te ongunstig oordeelen. Wil men 't staande of vaste karakter van zulk een Beeld beslissen, dan vooral mag men op geen houding, geene voorbijgaande gebaarden, maar alleen op de eigenlijke of vaste trekken van 't Gelaat acht geeven. En dan, Leezer! twijfel ik zeer, of men *Holbeins* ideäl wel zo alleronëdelst, zo zeer strijdig zal vinden met die enkele goede zijden, die *Judas* volgens de geschiedenis nog bezeten heeft.

Ik weet niet, welk denkbeeld zich de Heer *Lavater* van de vereischens der Apostelen maakt; bedrieg ik mij niet, dan wenscht zijn edel hart in den

den omtrek van den Goddelijken Verlosfer alles veel te groot, veel te edel.

Immers, wat *Judas* aanbelangt, ik kan niet zien, waarom deze, als Apostel, juist zulk eene groote ziel bezitten moest. „ *Als Judas 'er in diervoege* „ *had uitgezien, dan had Christus hem nooit ge-* „ *koozen! En waarom niet* ”? — Is dan deze *Judas* zo gantsch van al wat menschlijk is, ten eenemaal ontzet? — Daarenboven, vorderde *Christus* ontwerp niet, om onder zijne Jongeren 'er één te kiezen, wiens bestemming vooral zou zijn, om voor de geringere behoefstens van 't gezelschap te zorgen; die door gelddrift bezielde tot dien post geschikt en gewillig zou zijn; en die, dezen hel-schen lust botvierende, eindelijk geheel vrijwillig zou kunnen besluiten, om zelfs zijnen Meester te verraden? maar dat *Judas* buiten en behalven dat een zo edel hart, eene zo groote ziel moest hebben, die van de randen der Helle in een enkel oogenblik over de wolken kon zweeven! waartoe was dit, van vooren beschouwd, noodzaakelijk? — waaruit is 't optemaaken en hoe ontdekken wij zulks uit de Geschiedenisfe? — Even zo sterk komt ons die andere uitdrukking voor: *zulk een Judas zou 't geen week in Christus gezelschap hebben kunnen uitharden!* — En waarom niet? Waren 't dan enkel heiligen, die *Christus* tot zijn gezelschap, tot zijne Jongeren, uitkoos; of slechts menschen uit den gemeenen hoop gekoozen, die met deugden en gebreken, met goede en kwaade zijden, slechts

flechts dienstbaar moesten worden aan zijne groote oogmerken? — Waarom toch zou deze verharde gierigaart het 'er geen week hebben kunnen houden? Zijn belang was 'er ingeleegen en als geldbewaarder voer hij 'er 't beste van. — Zijn Meester zou nog eens Koning worden; en wat zei hier 's Mans gierigheid: — „ binnen kort is 'er „ dan van *Herodes* en 't Sanhedrin geen spoor meer „ te vinden; een winrijker post zal mij wachten; „ en dan zal ik mij op eene andere wijze wel wig- „ tig maaken, mijn Meester van de geringe zorgen „ ontlasten, en den schoonsten kans zien om mijn „ voordeel te behartigen.” En waarom zou een onëdele *Judas* geenen *goedhartigsten* Meester kunnen vergezellen? — Daarenboven, ik herhaal het hier nog eens: *Holbeins Judas* toont ons eenen listigen, tamelijk vérzienden en verjaarden gierigaart; maar (bedrieg ik mij niet!) nog geenen gantsch ontmenschten booswicht.

Wat gegronder is 't, wanneer *Lavater* in de geschiedenisfe redenen meent te vinden, om *Holbeins Judas* te snood te noemen.

Echter vinden wij ook hier nog weinig zekerheid. Men kan niet zeer beslissend spreken van de daeden eenes menschen, wiens omstandigheden de geschiedschrijver zo weinig gemeld heeft. — De grootste booswicht behoudt altoos nog zekeren eerbied voor den glans der deugd; vooral, zo deze deugd, gelijk hier, de zagtaartigste en de volmaaktste is. En *Judas* 't opzet hebbende, om 30 zilverlingen

gen gemakkelijk mede te neemen, *Jezus* vijanden om den tuin te leiden, en zijnen Meester gelegenheid te geeven tot nieuwe wonderen ter zijner reddinge; zou deze *Juâas* niet eenigen eerbied hebben kunnen blijven koesteren voor dien volmaaktsten, voor dien beminnelijksten aller menschen: en zijn doortrapt en welbeleid ontwerp zo terstond ziende in duigen vallen; zou hij, offchoon een verpeste gierigaart, naar alle de regelen van ziel-kennisfe geen rouw en knaaging kunnen gevoelen ('t was het eerste verraad van dat *soort*, van die snoodheid door hem gepleegd, voor zijn geweeten dus nog als *nieuw*:) zou hij bij al zijn boosheid zich zijnes braaven Meesters niet hebben kunnen herinneren, 't Geld weêrom brengen, zijn Meester vrijpleiten, en, zich in alles vindende te leur gesteld, alles tegen zijne verwachting ziende aandruïssen, zich niet eindelijk den dood kunnen wenschen? — Waar is die verharde zondaar, die geene enkele tijdpunten in zijn leven kent, waarin 't naberouw gaande wordt! — Bewijst dit juist zulk eene groote ziel! — En is *Holbeins* ideëal voor *Judas* en zijne geschiedenis dus hierom te snood en te onëdel?

Voor 't overige danken wij den Heer *Lavater* voor 't geen 'er in deze plaatse zo wel, zo heerlijk gezegd wordt, om de eer van den Schepper bij de misvormde gedaanten der menschen te verdedigen. Zeker, zo kwam dit Gelaat nimmer uit de handen van den Goddelijken Schepper. Die ongunstige rimpels; die wenkbraauwen, zo gewel-

dig naar den hoek bij den neus geboogen; die boven en onderlip, hunne richting; die vouwen niet te vergeeten, die men onder den neus bespeurt; het draagt alles den stempel van vrijwillig en voortgaand zielbederf, van eenen hang tot kwaadaartig nadenken, van gemelijkheid en van eene drift, om zijn snood en listig ontwerp te volvoeren. Niet de Natuur, maar de mensch heeft zo zijn Gelaat veronëdeld. God heeft den mensch oprecht gemaakt; maar zij, zij alleen zогten veele vonden. En wijst mij eenen tweeden *Judas*: — dat hij alle zijne snoode driften botviere; — dat hij al zijn grootheid alleen in de schatten zie; — dat hij zijn' grootsten wellust in wrevel, ontrouw en bedrog vinde; — dat hij de snoodste van harte, echter altoos veinze de beste te zijn; — dat hij schaamtelooos, nimmer door de minste siddering, bij de gedachte van God of 't geweeeten, stil sta! — Kom, beschouwen wij zulk een gelaat; en wat meent Gij, zult gij 't afschuwelijke zijner ziele niet hier of daar in 't Gelaat bemerken? — Ja die verachtelijkste boosheid, zeer zichtbaar in het spreekend voorkomen, zal u terstond voor eenen zulken waarschuwen en beveiligen. Even gelijk in *Judas*, zult gij op 't eerst gezicht al terstond dat geweldig verwrongene met afschuw bemerken, 't geen de geweldig gescheurde ziel hier en daar in 't Gelaat heeft veroorzaakt! — — —

Wat het voorhoofd van *Judas* aanbelangt, men geeve hier enkel op die lijn acht, die van 't hair

naar

naar beneden loopt; alleen, om zich de ligging van zulk een voorhoofd gemakkelijk in 't geheugen te drukken. Ga dan heen, Leezer! en beschouw menschen; en gij zult al dra kunnen opmaaken, dat groote domheid, zagtaartigheid of veel zinnelijk gevoel zelden in zulk een voorhoofd kan huisvesten. Dit heb ik altoos in diervoege bevonden. — Gij ziet hier geene buiging, maar eene schuinsche helling, die rechtstreeks wat binnenwaarts nederloopt. Het voorhoofd loopt, behalve die schuinte, voor 't overige recht en glad af; en 't is dit, dat ons met het grootste recht in dezen *Judas* vrij veel arglistigheid en groote stijfzinnigheid doet vooronderstellen.

Wat het oog aanbelangt, 't is hier een weinig te veel open en te schrander staarende, althans met het origineel vergeleeken. Het geeft *Judas* Gelaat hier een' grooteren trap van schranderheid, ook meerder stoutheid en onderneemzucht, bekwaam, om gantsch alleen een schrikvol plan volledig te smeeden en dat mannelijk, op de eenzaamste plaats in den donkeren nacht te volvoeren. Veelligt zou ons Beeld in *Lavaters* oogen juist daar door wat meer van de grootheid eenes Apostels bezeten hebben, dan 't zijne. Doch, aan den anderen kant, daar het veinzen altoos gevoel van eigen geringheid vooronderstelt, zo schijnt dit stouter en kundiger oog minder met *Judas* veinzend hart te strooken, waar door hij nog op 't laatst zo eenvoudig zijnen Meester poogde te misleiden.

Judas lippen, haare breedte, de sluiting van den mond; hoe zeer is niet alles ongewoon, verwrongen en geweldig; hoe zeer verdient ook dit niet uwe opmerking? Ja Leezer! die mond ademt ongenoegen, die lippen sineeden bedrog, en dat oog, door zich t' saanttrekkende rimpelen gedekt, loert ten verderve! Dus ver wegens *Judas*.

Het tweede Beeld, dat wij hier leveren, vertoont ons eenen booswicht van een gantsch ander en nog veel snooder soort. — 't Is Leezer! geen *Judas*, waarin de Satan voer; maar — een Satan zelve. — Eer wij hier *Lavaters* woorden dieswegens ter nederstellen, bidden wij den Leezer het Schaduwbeeld van dezen zelfden man met opmerkinge te beschouwen, 't geen gij achter deze beschrijving geplaatst ziet. Op zichzelf is dit Schaduwbeeld al terstond spreekend. De geweldige positie van den mond, en 't vuilaartig voorkomen, 't geen de lippen aan dit Gelaat geeven, dit alles laat zich nog beter in 't Schaduwbeeld, dan in dezen omtrek op de plaat bemerken, daar de haren rondom deze lippen die betekenis meer of min verzwakken.

„ De Heer Lijfmedicus *Zimmerman* (dus „ schrijft de Heer *Lavater*) „ zond mij dit Schaduwbeeld van eenen mensch, wiens mogelijkheid ik mij nimmer gedacht had; en verwachtete met ongeduld mijn oordeel.”

„ Dat was : „ het grootst en scheppendste „ zelfs-genie; daarbij grappig en op eene booze „ wijze geestrijk.” —

„ En de verbetering van dit mijn oordeel „ de
 „ Phyfionomie van eenen onnensch; van eenen
 „ ingevleeschten duivel.”

„ Ik beken 't, dezen uiterften graad van hel-
 „ fche boosheid had ik aan den enkelen omtrek van
 „ zijne fchaduwe in den beginne niet bemerkt,
 „ voor ik dien uitgewerkten omtrek befchouwde —
 „ zo dra ik dezen zag (*Lavater* bedoelt dien om-
 „ trek, dien gij vindt onder het afbeeldfel van
 „ *Judas*,) beefde ik terug; en wie heeft met
 „ mij niet voor een gedaante terug, die al-
 „ leen voor den verfchrikkelijkften onnensch
 „ flecht genoeg is?

„ Den verfchrikkelijkften onnensch! ja! hij
 „ zij de eenigfte in zijn foort. Een leevende Sa-
 „ tan. Vol van ftille in zich woelende boosheid.
 „ Een hoereerder zonder maat; een dief zonder
 „ de minfte noodzaakelijkheid. Een maagden-
 „ vermoorder, een moordenaar van zijne vrou-
 „ we, een moordenaar van zijne moeder; een
 „ gierige vrek, zo als 'er zich geen Moralift,
 „ een verbeeldde, geen fchouwspeeler voorftelde
 „ en geen Poëet verdichttede; die in zijne laafte
 „ levensdagen flechts water, en geen wijn dronk —
 „ uit gierigheid — hij wijdde zich aan de fcha-
 „ duwe van den nacht, fchiep zich, door het
 „ toefluiten zijner venfters, den middag in den
 „ middernacht om; grendelde zijn huis; zijn huis
 „ een afgrond van diefftal en moord, moordge-
 „ weer en werktuigen tot het fteelen beftemd —
 „ fchuw

„ schuw voor 't licht, schuw voor de menschen;
 „ alleen in zichzelf toegemuurd, begroef hij
 „ zijne gestolen en verworven schatten binnen
 „ diepe keldermuuren, in hollen en hokken;
 „ beschouwde en telde die in eenzame midder-
 „ nachten, wanneer hem de slaap ontvloog, en
 „ 't geweete zijne laatste waarschuwingen nog
 „ vruchteloos beproefde. Met het bloed der on-
 „ schuld bespat, danste hij al lagchende op den
 „ bruiloftsdag van de vrouw, die hij naderhand
 „ aan dat zelfde graf, 't welk zij zichzelf op
 „ zijn bevel onweetend toebereidde, om 't leven
 „ bragt. Bij de schrikkelijkste verwachtingen bleef
 „ hij gelaaten, en spottede over die boosheden,
 „ waarover hij zijn gruwzaam leven op 't rad
 „ moest eindigen.

„ Dit alles is voor een deel in 't beeld, en was
 „ in 't leevende gezicht geheel te lezen. Zijn
 „ oog, dat niets aanzag, aan niets deel nam,
 „ beefde en trilde naar alle kanten, staarde in 't
 „ 't denkbeeldig rijk zijner dieverijen, doorkruis-
 „ te de schimmen der verflagenen. Zijn keel
 „ scheen een open graf gelijk, en zijne verschrik-
 „ kelijke tanden waren poorten der helle.

„ Geen mijner Leezers is 'er, die in dezen
 „ flauwen omtrek niet meer of minder gruwelen
 „ ontdekke; geen, die in den opslag, in den mond
 „ en in 't gantsche, eenen edelen, openhartigen,
 „ belangeloozen menschenvriend vermoeden zal;
 „ die zich dien mensch zou naderen, zich hem zou

„ mededeelen, gaarne zijne vriendschap zou zoeken; geen een, die zeggen zal: „ een beminnesswaardig man!”

„ Dat het geen beminnesswaardig man zij, toont het onderste deel van het Schaduwbeeld.

„ Maar waarom zag ik, in den beginne, daar slechts vrolijke en snaakerige geestigheid in, 'er slechts, dat in zijn soort eenige zelfs-genie, in? Waarom verdrong de indruk van zelfstandigheid en oorspronkelijkheid van dezen kop bijna alle andere mij nu niet minder in 't oogloopende trekken van koude, drooge, afschuwelijke boosheid? —

„ De omtrek van 't voorhoofd en voornamelijk de neus vervoerde mij. Aan *goedheid, bonhomie*, — hier aan kon ik niet denken — maar nogthans, ik sta het toe, vermoedde ik in den beginne in den neus iets groot's, iets edels. — En 't is geen eigenzin, of drift om slechts gelijk te hebben; wanneer ik nu nog staande houde: dit voorhoofd en deze neus overtuigen mij op nieuw van die groote troostende waarheid:

„ „ *Daar is geen mensch zo verbasterd, en geen menschlijk aangezicht zo afschuwelijk, waarin nog geene staande trekken, onverdelgbare sporen, ten minsten te gelijk geborene voortreffelijkheden overblijven.*”

„ Hier, in dit allerbedorvenst mensch zijn zij nog in 't oog vallende, in 't boven deel des omtrek van 't aangezicht. Dit verstand, de-

„ ze

„ ze sterkte van geest, deze in zichzelf staande,
 „ en uit zichzelf geregeld arbeidende werkzaam-
 „ heid, die zich daar zo duidelijk in vertoont. Is
 „ zij, in 't weezen beschouwd, niet die zelf-
 „ de kracht in de diepte van een moordkuil —
 „ als in 't Cabinet van den Koning?

„ Dan, nog eenige andere aanmerkingen.

„ 1. Het voorhoofd heeft meer kracht dan goed-
 „ heid. Het bovendeel van 't voorhoofds-been,
 „ van 't hair af tot aan den top van den schedel,
 „ heb ik in deze scheefheid zelden zonder verstands-
 „ kracht — en zonder iets ruws, hards, onverzet-
 „ telijks — dus ligt aan de boosheid grenzende,
 „ gezien; wel begreepen, als 'er te gelijk geene
 „ verzagende trekken bij voorhanden waren.

„ 2. Het bovendeel van den omtrek is altoos
 „ aan minder, althans langzaamer verandering,
 „ bij verslimmering of verbetering van 't charak-
 „ ter, blootgesteld, dan het benedendeel.

„ 3. Men moet zich wachten, om niet te veel,
 „ of alles uit enkel Schaduwbeelden te willen op-
 „ maaken.

„ 4. De omtrek van 't achterhoofd toont kracht
 „ om zich te verzetten, en ongevoeligheid.

„ 5. Eindelijk bid ik nog den vreeselijken om-
 „ trek van de onderlip tot aan 't oor te bemerken.

„ En dan, — ô gij Ouders, Leermeesters,
 „ Opzienders, Menschenvrienden — dan — u
 „ niet te ontstellen, wanneer gij aan kinderen,
 „ jongens, jongelingen — eenen aanleg tot zulk

„ eene vorming waarneemt; — uit hun kunt gij
 „ de heerlijkste, werkzaamste, edelste menschen
 „ vormen. Wijsheid van boven zal 't u leeren;
 „ u leeren, dat God den mensch eenvoudiger en
 „ recht maakt; maar dat hij, de mensch, het is,
 „ die zich door list en kunst bederft”!

Om zijne Leezers nog oplettender te maaken op de lijn, of den loop van 't voorhoofd, deelt *Lavater* hier nog eenige bemerkingen mede, over zekere lijnen of vormen van voorhoofden. (De Leezer vindt deze trekken van verschillende voorhoofden ter zijde van 't Schaduwbeeld van *Rutgerodt*, in 't eerste volgend vignet) *Lavater* oordeelt, dat

1. Een voorhoofd met de lijn 3. nog snooder zou zijn met minder verstand.

2. De lijn 4. stijfhoofdiger met minder kracht van uitvindinge. — *Natuurlijke domheid heb ik voor mij, in zulk een voorhoofd echter zelden zien wonen.*

3. De lijn 5. beschroomder en eigenzinniger — meer eigenzin, te lijden dan te werken, — *over algemeen toch onverzettelijk.*

4. De lijn 6. domme eigenzinnigheid — *voor een' trap van goedigheid, die meestal uit zwakheid geboren werd, heb ik daarenboven zulk een voorhoofd doorgaans vatbaar gevonden.*

5. De lijn 7. dommer en zwakker eigenzinnigheid.

6. De lijn 8. zwakste eigenzinnigheid, of eigenzin van hoogst domme zwakheid.

Het geen *Lavater* van deze lijnen, waar bij ik hier boven niets voor mij zelve heb aangemerkt, zegt,

zegt, zou ik, zonder nadere of naauwkeuriger be-
paalingen, niet volkomen kunnen toestemmen ;
althans niet (voor zo ver mijne ondervinding zich
tot nog toe uitstrekt) 't gezegde van de 7de lijn.

Wat dunken mijne Leezers van dit Beeld van *Ru-
gerodt*, en van *Layaters* beschrijvinge? — Eene
schildering, zeer geschikt, om onze ziel voor dit ge-
drogt van boosheid met enkele ijzing te doordringen.
Naar 't bericht, 't geen mij één mijner Vrienden,
die dezen booswicht eens in zijne gevangenisfe be-
zocht, gegeven heeft, is dit verhaal geenzins een
vergrootende schets, maar in 't zaakelijke volkomen
waarachtig. ' Uit vrees voor zijne doortrapte list,
naar 't schijnt, ook voor zijne sterkte, lag hij
toen op eene schuinse afhellende plaats, aan alle
kanten geketend, kunnende alleenlijk zijn hoofd
een weinig beweegen. Ingevolge van dit monde-
lijk bericht schein hij ook, physisch beschouwd,
een grof, sterk en groot lighaam gehad te hebben.
Althans, toen hij zijn' mond opdeed om te antwoor-
den, toen opende zich de afgrond, en 't ijsfelijk ge-
luid zijner holle stemme ontroerde den aanschouwer.

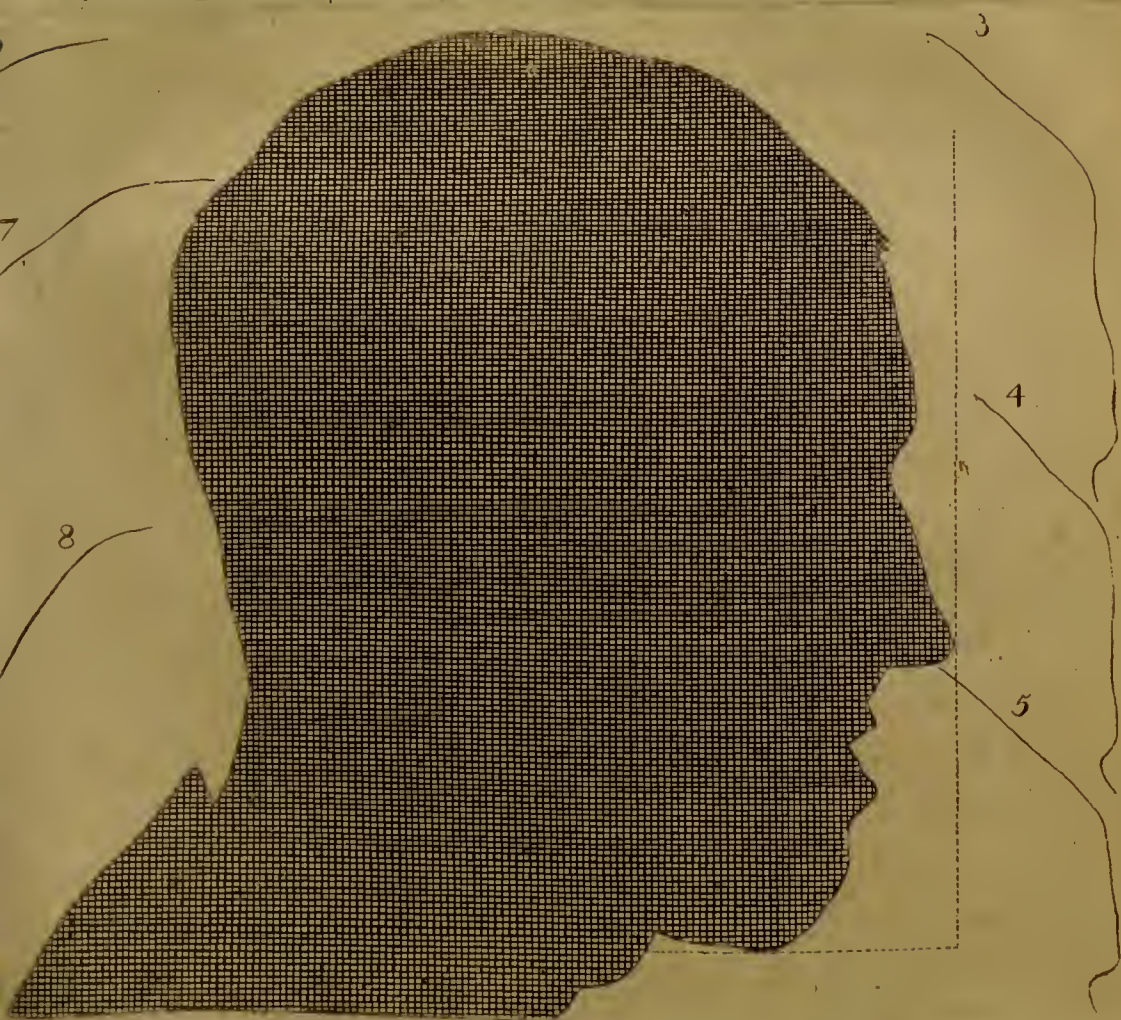
Voorts bid ik hier verschooning voor de ontroe-
ring, die ik aan gevoelige harten, door de schilde-
ring van dien ontmenschten, hebbe moeten ver-
oorzaaken. Verschooning — maar — beste Lee-
zer! verschoonen wij 't onderling ons zelve nim-
mer, zoo wij hier bij, voor de boosheid, voor haa-
re vuile bronnen en voor de vervloekte goud-zucht
niet op nieuw leeren ijzen en fidderen!

Wat de eerste gedachte aanbelangt, die *Lavater* op 't enkel gezicht van het Schaduwbeeld over dien man geveld heeft: *het grootste scheppendste oorspronkelijk genie, daarbij snakerig en boosaartig geestrijk*: ik weet niet, waarom men uit het zelve, zo als 't hier ligt, ik spreek van het Schaduwbeeld, niet vrij duidelijk, *een samenstel van stil denkende schrandderheid, vooral kwaadaartige ontevredenheid*, zou hebben mogen opmaaken. De verbaazend-sterke en geweldig-verwongene stelling der onderste lip duidt enkel boosheid aan; en laat ons niet toe, zich dien man zonder kwaadaartigheid en bestendige gemelijkheid te verbeelden. Zonder bijkomende redenen geloof ik nimmer, dat zulk eene, op zichzelf, ik geef het toe, edele neus, tegen den indruk van kwaadaartige en snoode ontevredenheid, in 't onderdeel van 't Beeld zo leesbaar, in 't minst zou hebben kunnen opweegen.

Het geen *Lavater* hier zegt tot waarschouwing van den Gelaatkenner, om nooit te veel uit enkele Schaduwbeelden te willen raaden, is van 't grootste gewigt. — Dan, niet slechts bij 't beschouwen van Schaduwbeelden is deze aanmerking noodzaakelijk; maar ook gewigtig bij 't *Physionomiseeren* over Beeldtenissen van allerlei soort. Zo de Gelaatkenner dwaalt, 't is zelden, omdat hij uit zijne voorwerpen te weinig, doorgaans, omdat hij 'er te veel uit wil opmaaken.

Een andere bron van zeer veele *Physionomische* misflagen doet zich op, wanneer men te veel aan
 die

dit of dat bijzonder deel van 't aangezicht hangen blijft, en 't geheel over 't hoofd ziet — wanneer men den indruk van eenen enkelen trek zo gretig omhelst, dat men daar door den totalen indruk, den indruk, die 't geheel op ons maaken moest, ten eenemaal laat verdringen. Bedrieg ik mij niet, dan was dit het geval bij *Lavater*, toen zijn oordeel, wegens het Schaduwbeeld, niet volledig uitviel. Nimmer zou anders die verregaande boosheid, die men zo zichtbaar op 't onderdeel van deze *Silhouët* ziet huisvesten, zijn zo gescherpt oog hebben kunnen ontsnappen.

Wat dunkt u nu Leezer! van 't hier voorstaande *Silhouët van Rutgerodt*? De lijnen van andere voorhoofden, waarvan wij boven spraken, zijn 'er naauwkeurig ter zijde geplaatst. Oefen en scherp 'er nu uwe oogen aan; en uw hart zal door 't een en ander op nieuw die waarheid gevoelen: met de ziel strookt het gelaat, en 't aangezicht is de verraderesse van ons harte.

Ondertusfchen, uit de naauwkeurige vergelijking van alle deze lijnen, en om het uitsteekend groot verschil in derzelve betekenissen, zal mijn leezer gemakkelijk kunnen opmaaken, welk een naauwkeurig oog, en welk een drift tot scherpe waarneemingen de Gelaatkenner dient te bezitten; en hoe zeer hij, door eigen oefening, verplicht is, om den loop van 't voorhoofd niet slechts van ter zijde, maar, 't geen moeilijker is, van vooren te bevatten; en dezelve met al haare buiging, scherpte of stompheid; ook hoogte en diepte dezer buiging zich onderscheidenlijk voor te stellen; en dan dagelijks met andere te vergelijken. Door geen snaakerigen inval over de weezens van andere wordt men een waar *Physionomist*. — Neen, ook hier wordt inspanning en moeite gevorderd, om ons oog te leiden en onze kundigheden te vermeerderen.

Voorts brengt het gezicht van dezen snooden *Rutgerodt* mij eenen anderen booswicht te binnen, wiens roofzieke en helsche ziel schier even zo luid uit het gelaat en het oog heenstraalde. Ik zelve heb
zijn

zijn woest en onrustig aangezicht nooit gezien. — Om zijne boosheden gevangen, werd hij, bij gebrek van vrijwillige belijdenis, en na 't volledig doorstaan der pijnbank, in een gewoon proces ontvangen, en ik meen, dat hij, staande zijn pleidooi in de gevangenisfe stierf. Mijn Vriend, een Wijsgeer, en man van kunde, schoon hij mischien nooit iets van de Gelaatkunde, als van eene wetenschap, gehoord had, zag hem in het voorste deel zijner woning naderen, om, zo hij voorgaf, met hem over zaaken van den handel te spreken. Ik ontstelde, zei mijn Vriend, over zijn schrikkelijk voorkomen, over zijn woest en verwilderd Gelaat; — zijn oog vloog en trilde naar alle kanten; en zijn enkel opslag baarde mij schrik en ijzing. — Ik vermoedde al terstond, op het eerste gezicht mijns levens, in hem eenen Roover en verregaanden booswicht. En aanstonds, besloot ik hem bij te blijven, alleen om tegen zijne roofzucht en moedwil te waaken. Zo vreeselijk wreekt zich de boosheid aan 't Gelaat van den snooden!

VIJFDE HOOFDSTUK.

GETUIGENISSEN VOOR DE PHYSIONOMIE.

Het is in de geschiedenis van 't menschlijk verstand gantsch niet ongewoon, tijdperken aantetreffen, waarin men eene weetenschap uit het niet te voorschijn bragt, en met zorgvuldigheid beëfende; daarop volgende eeuwen te zien, waarin zelfs de spooren dier vorderingen schier onzichtbaar worden; terwijl men, na verloop van een' langen tijd, zulk eene weetenschap eindelijk weer het hoofd uit de puinen van vergetelheid ziet opheffen.

Dit was bijkans het lot van de Gelaatkunde. *Aristoteles*, *Plato*, en andere Grieksche Wijsgeeren dachten dikwijls aan deze weetenschap, en deden hun best, om 'er hunne tijdgenooten toe optewekken. Eenige aanmerkelijke stappen die men 'er met weinig hulpmiddelen in deed, scheenen die vermaakelijke kunde eenen gelukkigen opgang te belooven. Maar neen — het ontbrak denkelijk nog al te zeer aan eigenlijke natuurkunde en menschenkennis. — De teken- en schilder-kunst waren nog niet zo ver, ook nog zo algemeen niet onder ieders bereik. — Gebrek aan graveer- en drukkunst bragt ook al niet weinig toe om den voortgang der Gelaatkunde te stremmen. Althans
in

in volgende eeuwen zien wij deze zelfde weetenschap schier verlooren. De wijzen zagen haar met verachting over den schouder aan, en vonden eeuwen lang meer vermaak, om *Aristoteles* drooge bovennatuurkunde te verklaaren, of liever te verdonkeren, dan het edelste der gantsche scheppinge, den mensch, met hunne aandacht te verwaardigen. Enkel zien wij haar in de handen van eenen onkundigen, meest al onvoorzichtig behandeld, door onweetendheid gehoond, en niet zelden tot een soort van toverkunst of wigche-laarij ontëerd en verbasterd.

Eerst na de 15de eeuw zien wij een gunstiger licht voor de Gelaatkunde daagen.

En 't was *Joh. Bapt. Porta*, die zich omtrent dien tijd bij uitstek om deze weetenschap verdiend maakte; van tijd tot tijd door enkele gevolgd wordende.

Dat een Schrijver over de Gelaatkunde op den inval geraakt, om eenige aanmerkelijke getuigenissen dieswegens te berde te brengen, zal mijnen Leezer niet zeer vreemd kunnen voorkomen. Immers, wij leven in eene waereld, waar men veelal in 't stuk van gevoelens op 't spoor van andere voortglijdt, en zich niet zelden door vooroordeelen bestieren laat. De hebbelijkheid, om, min door vreemde, meest door eigen oogen te zien, is op ver na niet algemeen. En 'er zijn altoos menschen, die zich niet ligt door gronden, maar vrij gemakkelijk door 't gezag van andere laten overreden. Trouwens wat is gemakkelijker dan

andere voor zich te laten denken. — Hier toe zijn vooral deze getuigenissen geschikt. Behalven, dat zij ten minsten voldoende zijn, om 't denkbeeld van 't bespottelijke, en het dwaaze, tot nader onderzoek van de Physionomie te kunnen afweeren.

Zal mijn Leezer de Gelaatkunde wel kunnen beschimpen, of onverhoord tot de vergeetelheid willen verwijzen; wanneer ik hem eene menigte naamen voorleg van Mannen, die alle, in allerlei eeuwen en standen, deze wetenschap meer of min beoefend hebben? En onder deze zal de een of ander hem zeker als een Man van gezag in 't rijk der letteren moeten bekend zijn. Als zodanige vinden wij:

Aristoteles, Adamantius, Averröes, Avicenna, Apulejus, Aphrodiseus, Albertus Magnus, Coctes, Galenus, Gesnerus, Hali, Hermes, Helvetius, Hippocrates, Loxus, Meletius, Plato, Pythagoras, Plinius, Polemon, Philemon, Philo, Ptolomaeus, Porta, Rhases, Socrates, Scotus, Trogus, Zopyrus.

Zeker, naamen genoeg, om ons ten minsten tot onderzoek te verpligten.

S O C R A T E S.

Van dezen wordt verhaald, dat hij zelfs de Gelaatkunde met zijne zo geliefkoosde zedekunde heeft zoeken te verbinden; voor zo ver hij uitdrukkelijk vorderde, dat de menschen hunne eigen
boos-

boosheid uit hun gelaat moesten leeren beoordeelen; en door middel van een' spiegel, de wanordes van hunne snoode gesteldheden, dikwijls moesten opmerken en gadeslaan.

P Y T H A G O R A S.

Deze Wijsgeer liet niemand tot het getal zijner geliefde leerlingen toe; dan na alvorens de vorm, 't gelaat, den gang en alle de bewegingen van 't ligchaam, met alle oplettendheid te hebben gadeslagen: zijnde daaruit doorgaans gewoon de vatbaarheid dier leerlingen voor zijne geheime wijsgeerte optemaaken.

A R I S T O T E L E S.

Van dezen verbazenden Veelweeter zullen wij den Leezer maar behoeven te berichten, dat hij een eigenlijk werk over de Gelaatkunde hebbe nagelaaten. Een werk, waarin hij met veel nauwkeurigheid de Gelaatkunde, door de kennis der temperamenten, door de vergelijking met de Physionomien der dieren, en door de kenmerken der beiderlei geslachten op te spooren, geen gering licht heeft zoeken bij te zetten. Men zie zijn boek: *de Physionomicis*.

Als de *Mentor* van eenen *Alexander*, begeerde hij, dat zelfs deze Weetenfchap door dien Zoon van *Philippus* zou worden aangeleerd; voornamelijk om

om hem in staat te stellen, van, buiten gevaar van vleiende hovelingen, zijne waardigste Rijks-die-naaren op 't gelaat te kunnen uitkiezen.

PLATO.

Zou deze welspreekende Wijsgeer de zachte harmonie in woorden en zeggingskracht zo levendig, zo treffend, hebben kunnen gevoelen: en zou hem dat verborgen zintuig ten eenemaal gemangeld hebben, om de harmonie of disharmonie der Gelaats-trekken op 't eerst gezicht te kunnen waarneemen? — Men verhaalt van hem onder anderen, dat hij over de kleur van 't aangezicht denkende, van oordeel was, „ dat lieden „ van een geelachtig gelaat, cholieriek; die van „ een zwartachtig, sterk; en die van een bleek „ gelaat, zedig zijn ”. Bij de aanhaaling dezer woorden vindt ik Lib. 2. genial. dier. C. 19.

HIPPOCRATES.

Met welke geleerde vlijt deze groote Man de Gelaatkunde aan de Geneeskunst heeft zoeken dienstbaar te maaken, getuigen alle zijne voortreffelijke werken. Dan, dat hij zich ook van de Physonomiekunde bediend hebbe, om 'smenschen temperament en dus zijn hoofd-charakter uit het Gelaat te leeren kennen, ook daar van vindt men duidelijke spoooren.

„ Zo

Zo 't waar is, (zegt Hij) dat de zulke, die de deelen, boven de oogen, wat opgetrokken en uitsteekende hebben, de mild groot hebben; 't is ligt, om in gevolge hier van te zeggen, dat zij van een droefgeestig temperament zijn. Dat zelfde kan men ook zeggen, van die geene, wier oogen men binnen hunnen oogkring als ziet rollen en zich heen en weer beweegen. Maar, zo men iemand aantreft, die met stijfziende en onbeweeglijke oogen (*fixis & immotis oculis*) daar heen ziet, dan kan men verzekeren, dat hij van een choleric gestel zij, of wel, dat hij denkend, of door zekere drift van zijnen geest getroffen zij.

C I C E R O.

Cicero laat zich op meer dan eene plaats in zijne werken ten voordeele der Gelaatkunde hooren. Onder anderen:

In 't aangezicht van den voorzichtigen ziet men de wijsheid schitteren. — Het Gelaat is de ingang tot de ziel 't welk haaren geheimen en verborgen wil aan 't licht brengt. En op eene andere plaats:

Het zijn de oogen, door welker inspanning of terughouding, door welker neerslagtigheid of vluchtige vrolijkheid, wij de bewegingen der ziele te kennen geeven. Aan ons heeft de natuur onze oogen geschonken, om 'er onze aandoeningen door te vertoonen, gelijk zij ten dien einde

het Paard en den Leeuw, de maanen, de staart en de ooren gegeven heeft. *Cicero de Orat.*

Door den opslag der oogen, door de verwijdering of samentrekking der wenkbraauwen, door droefheid, door vrolijkheid, door het lagchen, door het spreken, door het zwijgen, door de inspanning van de stem, of door haare verzagtinge is 't gemakkelijk de ondeugden der menschen te beoordeelen.

PHIL O.

Wanneer men verheugd is, dan zijn de oogen lagchende; in tegendeel, wanneer men treurig is, dan zijn zij vol van droefheid, en zij veranderen zich: en indien de droefheid de ziel al te zeer ter neder drukt, dan storten de oogen traanen. Insgelijks, wanneer de toorn en gramschap heerschen, dan blaazen zij zich op, en vertoonen eên' woedenden opslag vol bloed en vuur; welke opslag terstond zagt en stil wordt, wanneer de gramschap bedaart.

Daarenboven, wanneer men in zijn' geest redekavelt, of streng over eene zaak nadenkt, dan blijven de oogappels op dezelfde plaats, even als of zij zelve daar over dachten. In tegendeel, die der dwaazen doen niets dan gints en herwaarts loopen, en het gezicht is daar nooit in rust. Zo dat de oogen, met één woord, de driften der ziele ondergaan, en zich gewend hebben met haar in allerlei gevallen te veranderen.

H A L L E R.

De kentrekken der driften hebben haare voornaamste zitplaats in het Aangezicht, en zijn zo gemakkelijk te leezen, dat de Schilders alle de aandoeningen der ziel door 't enkel Gelaat, en van ter zijde beschouwd, uitsteekend wel uitdrukken. 't Is eene niet onaangename beschouwing, waarvan wij de eerste beginselen zullen beschrijven.

De liefde, de verwondering kent men aan het ontfronst voorhoofd, dat met de oogen en de wenkbraauwen, een weinig opwaarts getrokken is. De achterste trekker van de wenkbrauw en de rechter-bovenste van 't oog beweegen zich.

De nieuwsgierigheid en de verwondering over eenen Redenaar, terwijl hij spreekt, opent aansonds den mond; opdat de galmlucht tot aan de trompet kan doordringen.

De vreugde en het lagchen hebben de oogen bijkans geslooten, den hoek van den mond opwaarts getrokken, het vel der neusgaaten met rimpels bezet en den mond verwijderd door de opblaazende en den lag verzellende spieren. Bij veel menschen ontstaat 'er dan een kuiltje in den wang, en dit zet iets bevalligs bij in 't midden der opgezwollene wangen.

Bij het weenen en in de aandoening van droefheid, wordt de lip benedenwaarts getrokken, zo dat zich het Gelaat langer schijnt te vertoonen, de hoeken der lippen worden wijder van een ge-

trokken, eenigzins driehoeksgewijze. Het oog wordt gesloten en de oogappel verbergt zich onder de bovenste wenkbrauw.

In toorn en haat ziet men de onderste lip boven de opperste rijzen; 't voorhoofd, bijeen getrokken, daalt benedenwaarts en is door rimpelen bedekt.

De verachting vertoont het Gelaat eenigzins ongelijk, zo dat het eene oog bijna gesloten wordt, en 't ander benedenwaarts heen ziet.

In den schrik openen zich de spieren, de mond en de oogen zeer sterk, terwijl de handen in de hoogte worden opgeheven.

Hieruit wordt de Gedaantekunde geboren.

Nog niet lang geleden, heeft men te recht ingezien, dat men de meest heerschende driften door 't zien van 't Gelaat ontdekken kan; bij voorbeeld, een vrolijk en spotrijk mensch; een droevig en ernstig; trots; zagt en goedhartig; nijdig; onschuldig, schaamachtig, en nedrig mensch; met één woord, dat men bijna alle ook de t' saamgestelde driften, of de daaruit ontstaande deugden of ondeugden onderkennen kan, door tekenen van 't Gelaat, of van 't geheele ligchaam, waarin zij zich vertoonen. En dit komt daarvan daan, omdat de spieren, die aan eene drift eigen zijn, in dat mensch, waarin zulk een drift heerscht, zich te meermaalen beweegen; zo is 't bij voorbeeld noodzaakelijk, dat de spieren die den toorn aanduiden, zich 't dikwijlst in een toornig mensch beweegen. Dus gebeurt het
ein-

eindelijk, dat die spieren door een telkens herhaald gebruik sterker worden, en geweldiger naar buiten werken, dan de overige spieren, die in zulk een temperament rusten; zo dat zelfs, wanneer deze drift der ziele al gestild is, 'er nogthans eenig deel van die drift, die in 't Karakter heerscht, in 't Gelaat overblijve. *Haller Elementa Physiologiae. T. 5. pag. 590, 591.*

S U L Z E R.

Het is eene niet erkende, nogthans zekere waarheid, dat de mensch, onder alle voorwerpen, die het oog treffen, het allergewigtigste is. Hij is het hoogste en onbegrijpelijkste wonder der natuur, die eenen klomp doode aarde zo heeft weten te vormen, dat hij leven, werkzaamheid, gedachten, aandoeningen en een zedelijk Karakter naar buiten vertoont. Dat wij op 't gezicht van een mensch niet vol bewondering en verbaazing stilstaan, komt enkel daar van daan, dat de onophoudelijke gewoonte aan de grootste wonderen derzelve merkwaardigheid beneemt. Uit dien hoofde heeft de menschelijke gedaante en 't gezicht van den mensch zelve, voor gemeene onopmerkzaame menschen niets, het geen het tot oplettendheid uitlokt. Dan, die zich boven het vooroordeel der gewoonte maar eenigzins verheffen, en geduurig voorkomende voorwerpen nog met opmerkzaamheid en naden-

ken beschouwen kan , voor die is elke Physionomie een merkwaardig voorwerp. Hoe ongegrond den meesten menschen de Physionomiekunde moge voorkomen , dat is , de weetenschap , om uit het gelaat en de gedaante van den mensch zijn Karakter te kunnen opmaaken ; zo is nogthans niets zekerder , dan dat ieder oplettend en eenigermate gevoelig mensch , iets van deze weetenschap bezit ; voor zo ver hij uit het gelaat en de overige gedaante der menschen iets van hunnen , in dat zelfde oogenblik , voor handen zijnden toestand der ziele met zekerheid ontdekt. Wij zeggen dikwijls met de grootste gewisheid , dat een mensch treurig , vrolijk , nadenkend , onrustig , vreesachtig enz. — zij , en wij zouden ons zeer daar over verwonderen , wanneer iemand ons dit wilde ontkennen. Niets is dus zekerder dan dit , dat wij uit de gedaante der menschen , voornaamelijk uit hun ne Gelaats-trekken , iets van dat geen bevatten , het geen er in hunne ziele omgaat. Om deze reden kunnen wij zeggen : 't lichaam is het beeld der ziele , of de ziel zelve , zichtbaar gemaakt. — *Sulzer , algemeine theorie der schöne kunsten , in 't Artijkel: Portrait (k).*

G E L-

(k) Gaarne zag ik mijne kunstminnende Vaderlanders met dit heerlijk werk beschonken!

G E L L E R T.

Wie weet niet bij ondervinding, dat 'er, met opzicht tot het welvoegelijke, ongelooflijk veel van de *trekken van ons gelaat* afhangt? — Dat geen, het welk in 't stuk der Gelaatstrekken zich aan de waereld het meest aanprijst, of ondraaglijk maakt, is het Karakter van den geest of het harte, 't welk door de oogen en het aangezicht spreekt. Een opgeruimd, bescheiden, onbekommerd, edel, zagtmoedig, verheven-denkend hart, een hart vol van minzaamheid, oprechtheid en 't geen zichzelven niets te verwijten heeft, vol van beheersching zijner zinnen en zijner driften; dit hart vertoont zich gaarn in de trekken van 't aangezicht en in de veranderende houding van 't lichaam. Dit hart brengt meest al dat bescheiden, behaaglijk, inneemend en be-tooverend gelaat te voorschijn; een gelaat, dat deftig, edel, verheven en majestuëus is; dat zachte en bevallige in de trekken van 't aangezicht; dat oprechte en trouwhartige in de oogen; die ernst van 't voorhoofd, door helderheid verzagt; dat vriendschappelijke van den opslag met schaamte verbonden; met één woord, de beste kleur van 't aangezicht, of 't bevalligste voorkomen is ontleend van de goede gesteldheid des harten, en van 't verstand. Het gelaat bedriegt, zult gij zeggen? Ja — men kan het nabootsen: doch zelden, zonder dat men de nabootsing door den

dwang verraadt; en de waarheid van het gelaat kan men even zo gemakkelijk onderscheiden, als de waarheid, of het enkel schitterende van eene schoone gedachte. Nooit wordt het blanketsel het vel zelve, hoe fijn 't 'er ook is opgelegd. Voor 't overige baart mij ook dat geen zwaarigheid, dat een aangezicht met goede trekken of een goed voorkomen dikwerf een onedel hart bedekt. In tegendeel maak ik daaruit slechts op, dat deze personen veel natuurlijk vatbaarheid voor die eigenschappen gehad hebben, welke merktekenen in hunne vorming te bespeuren zijn. Eindelijk, laat het waar zijn, dat onder een donker voorkomend gelaat dikwijls een zagt 'en vrolijk hart; en onder een dreigend, trotsbiedend oog een liefderijk Karakter verborgen is. Dit tegenstrijdige kan ontstaan, of door zich verkeerdelijk zekere weezenstrekken aan te wennen, en eene berispelijke verkeerung; of wel daaruit, dat het Karakter, 't welk ons gelaat aanduidt, ons door de natuur gegeven, of van onze vroege kindsheid af, geduurende een' langen tijd, ons eigen boos werk is geweest, schoon wij 't naderhand hebben zoeken te verhelpen.

Dat snoode en ondeugende neigingen uit het hart gereedelijk in het gelaat overgaan, hier van overtuigt ons eene onfeilbaare ondervinding, althans, dat dit van zekere ondeugden waar is. En wat is het best gevormd gelaat, indien 'er de haatelijke trekken van wellust, toorn, valsheid,

heid, nijd, gierigheid, hoogmoed en misnoegen in geprent zijn? Wat is alle uiterlijke bevaligheid, indieneen verachtelijk of ligtvaardig hart uit de oogen straalt? Het zekerste middel, derhalven, om ons gelaat, zo veel in ons vermogen is, te verfraaien, bestaat daarin, dat men zijn hart verbeterē en 'er geene snoode driften in laat heerschen.

Het beste middel, om geen onkundig en eenvoudig voorkomen te hebben is, dat men juist en fijn leere denken. Het beste middel om eene edele aanvalligheid over zijn gelaat te verspreiden, is, dat men een hart, vervuld van Godsdienst en deugd, bezitte, die verheven gedachten en vergenoegde gevoelens in hetzelfde doen voortkomen. De groote *Young* zegt ergens, dat hij zich geen goddelijker gezicht zou kunnen verbeelden, dan eene schoone vrouw, die aandachtig nederknielende, haar' Godsdienst ongemerkt verrichtte, en op welker gelaat zich de nedrigheid en de onschuld van eene vroome ziele vereenigde. En, inderdaad, zou het aanminnig en dienstvaardig voorkomen, het geen wij in de uiterlijke houding zo hoog waardeeren, ons niet van zelve, en overal moeten volgen, zo wij altoos die vriendelijke en dienstvaardige menschen waren, die wij met zo veel moeite zoeken te schijnen; eene moeite, die wij nauwlijks noodig zouden hebben, om het werkelijk te zijn? Men verbeelde zich twee Staatsmannen, die dezelfde na-

tuurlijke begaafdheden, en dezelfde uiterlijke voorrechten bezitten. Laat de één een welleevend Christen, de ander slechts een man van de beschaafde waereld zijn. Wie van beide zal door zijn uiterlijk voorkomen het meest behaagen? Hij, wiens hart van edele en dienstvaardige menschlievendheid doordrongen is; of hij, die zijne bevalligheid alleen van zelfbelang ontleent?

Dikwijls drukt de stem ook zeer natuurlijk ons Karakter uit, en zal derhalven ook het goede en gebrekkige daar van overneemen. Daar is een zekere toon, die het gebrek van denkbeelden aan den dag brengt: men zou die kwijt raaken, indien men leerde denken. Daar is een slaaperige, een traaige toon, men zou 'er zich van ontslaan, indien men opgeruimd en levendig leerde denken; indien men zijn verstand of vernuft meer inspande. Daar heerscht ook somtijds iets driftigs, iets overhaastends in de stem: men zou dit gemakkelijkst breidelen, indien men de voorbaarige vlugheid van zijnen geest, of de hevigheid zijner driften leerde maa-tigen. Wie kent niet het trotsche en gebiedende, het verwijfde en teemende der stem? Dat men slechts de bron des harten verbeterde, en de stem zal insgelijks verbeterd worden. — *Gel-tert's Zedekundige Lessen*, pag. 319.

S A L O M O.

Wiens uitgebreide Natuurkunde en diepgaande Menschenkennis zelfs de vijand der Openbaaringe niet zal willen loogchenen; ook deze heeft ons hier en daar in enkele trekken den mensch phyfionomisch geschilderd.

Een geslacht, dat zijne oogen hoog draagt en zijne oogenleden verheft. Spreuk. 30: 13.

Een *Belials* mensch gaat met verkeerdheid van den mond om, wenkt met zijne oogen, spreekt met zijne voeten en wijst met de vingeren. Spreuk. 6: 12, 13. Hoogheid der oogen, trotsheid des harten en de ploegingen der Godloozen zijn zonde c. 21, 4.

Laaten uwe oogen recht uit zien, en uwe oogenleden zich recht voor u heenen houden. c. 4: 25.

In 't aangezicht van den verstandigen is wijsheid; maar de oogen van den zot gaan gints en herwaarts. c. 17: 24. Hooge oogen zijn den Heere een gruwel. c. 6: 17.

J E Z U S S I R A G.

Men ziet het iemand wel aan, en een verstandige merkt den man aan zijn gelaat; want zijne kleeding, lagchen en gang verraaden hem. Sirag. 19: 26, 27. Wat iemand in den zin heeft, dat ziet men hem aan zijne oogen aan. c. 13: 31. Hij

Hij slaat de oogen neder, en luistert met schalksooren; en indien gij geen acht op hem neemt, zo zal hij u verrassen. c. 19: 24.

Wie met de oogen wenkt, die heeft wat kwaads in den zin. c. 27: 25.

Een hoerachtig wijf kent men aan haar onbeschaamd gezicht, en aan haare oogen. c. 26: 12.

J E Z U S C H R I S T U S .

Wanneer uw oog eenvoudig is, zo zal uw geheel lichaam licht zijn; maar indien uw oog boos is, zo zal geheel uw lichaam duister zijn. Matth. 6: 22, 23.

Wat dunkt u, mijne Leezers, van deze getuigenissen? Zijn zij alle geene doorslaande bewijzen, dat 'er niet slechts in vroegere, maar ook in de tegenwoordige Eeuwen, menschen van 't diepdenkendst verstand en van de heiligste inborst geweest zijn, die zich met deze wetenschap bemoeid, en 't inwendig gestel des menschen uit hun gelaat hebben zoeken afteleiden? En zal dit ons niet moeten verpligten, om ten minsten de Gelaatkunde geenzins voor eene loutere harsfenschim te houden; maar dezelve onbevooroordeeld te onderzoeken? — Ik weet wel, dat veele dezer getuigenissen eigenlijk alleen de driften-kennis bedoelen. En als zodanige begeer ik het gewigt van dezelve ook niet verder uit te strekken. Dan, 'er zijn onder de-

dezelve ook veele andere , die niet slechts de driften uit het voorkomen afleiden ; neen , maar de eigenlijk gezegde Gelaatkunde betreffen ; getuigenissen , die doen zien , dat men de verstandskracht , de bloedmengeling , en de voornaame hang van het hart uit het voorkomen heeft zoeken op te speuren.

Voorts sta ik niet in , voor alle de bijzonderheden in deze getuigenissen. Genoeg , zo wij die hier en daar in 't vervolg uitbreiden , nader bepalen en zekerder bevestigen ; en de Leezer daardoor slechts te gereeder tot een verder onbevooroordeeld onderzoek van deze bladeren worde ingeleid.

GELLERT, RABENER,

JOUNG, LAVATER.

Zie hier, Leezer! een viertal Mannen ter uwer beschouwing! — Alle bezitten zij veel verstand en zijn rijk van stille verbeeldingskracht.

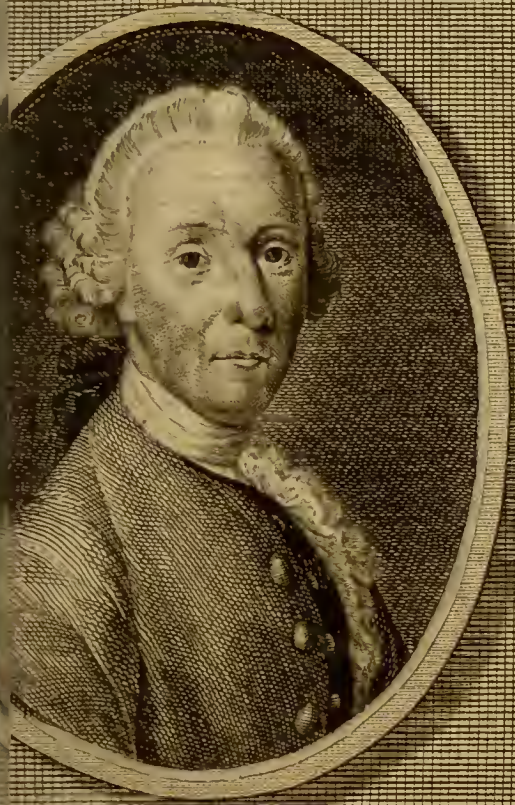
En zoudt gij geen kans zien, om 'er eenige indrukken of trekken in te bespeuren, die zij alle met elkander gemeen hebben? — De wellust, dien zij alle ademen, is wellust des harten en gelukkige tevredenheid van ziel. Geen onder allen toch kan zijnen wellust vinden in de verwoestende driften van een verfoeilijk, kwaadaartig, en arglistig harte.

Dan, *Gellert* was niet *Rabener*, *Rabener* niet *Joung*, enz. En daarom, hoe veel onderscheid ook in hunne oogen en in hunnen mond; in de ligging der oogleden, en die der wenkbrauwen; in de sluiting der lippen en in al 't overige van deze beelden?

Veel, zeer veel hebben deze gezichten, vooral *Gellert* en *Lavater* in de gravuure verlooren!

o Gij geachte Kunstminnaars! die uwe vingers aan het allerëdelst der zichtbaare Scheppinge, aan het aangezichte der menschen waagt, en die ons door penceel, of graveerstift, de spreekende trekken van 't levende gelaat poogt te vertoonen! Zo de Genie, het scherpst oog en het taaist geduld u niet bezielen; zo gij niet alles doet om op 't geheel, en op de kleinste, schier onmerkbaarste gedeeltens, acht te gee-

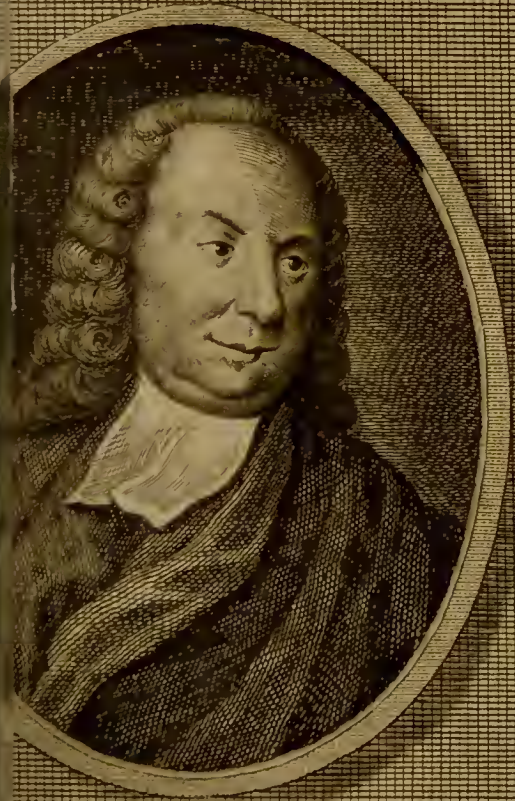
1

2

3

4

geeven; zo gij niet meer van de altoos onbereikbare Natuur, dan van uwe Meesters afkijkt, en overneemt; voorzeker, dan zijt gij voor 't hooge van uwe edele kunst genoegzaam verlooren; — En uwe meestgelijkende Beeldtenisfen, wat kunnen zij te weeg brengen? — Zij stremmen slechts de Gelaatkunde, hinderen de Menschenennis, en, 't geen meer dan alles is, schenden den Man, en zijne gedachtenis, wiens leerzaame trekken de nakomelingschap zo treffend zouden hebben kunnen waarschuuwen, of anders, in blijde verrukking vervoeren!

Bij dit alles echter, wie vindt ook hier nog geen treffende bewijzen voor de Gelaatkunde, en voor het spreekende in de weezenstrekken?

GELLERTS Beeldtenis, en ach, zou mijn hart bij deze gelegenheid dien billijken wensch moeten smoooren! — dat alle mijne Vaderlanderen dien allerwaardigsten Man uit zijne godvruchtige Schriften, en uit zijne heilige Lieder van nabij mogten kennen! — Ja Leezer! die dag kan nimmer voor u verlooren zijn, waarin gij uw hart door zijne lessen, tot mannelijke Godsvrucht gevormd, en uw innigst gevoel, door zijnen vroomen denktrant verëdeld hebt!

Gellerts beeld, waarin mijn Leezer nog spoooren genoeg van zagtaartigheid en stilweegend verstand zal kunnen bemerken, zullen wij, aanmerkelijk verbeterd zijnde, nog eens op eene andere plaats mededeelen. Hoe

Hoe beminnelijk straalt de bedaardheid niet ten oogen uit? — En zo gij acht geeft op deze oogen, op de wenkbrauwen, op de ligging van beide, op den neus en de fluiting van den mond; wat dunkt u? Zult gij in dit alles niet veel meer den teêrhartigsten Mënſchenvriend en den gevoeligſten Christen; dien beminnelijken Leeraar en dat edel hart vermoeden, dat, zijne vrienden van de afgronden der ſnoodheid en des verderfs zo vaderlijk afmaanende, zijne lesſen niet zelden met eenen vloed van heilige traanen beſloot? — Om niet te zeggen, dat zijne beweeglijke ſtem en houding zo phyſionomiſch, en zo naauwkeurig met zijn ſtil, zagt en droefgeestig Karakter inſtemde. Zult gij, vraag ik, dit eerſte beeld niet veeleer hier voor vatbaar kennen; veel eerder, dan dat gij in dezen Man u eenen afgetrokken en ſtrengdenkenden Wijsgeer zoudt verbeelden, wien alles, behalven de lijnen van *Euclides* en de berekening der Algebra, ſchier onverſchillig is? — Ziet gij hier in niet meer het gevoelig hart van *Gellert*, dan het Karakter van iemand, die choleriek is; die, ſchoon van de boosheid afkeerig, ze echter zonder ontroering verneemt en beſchouwt; — meer van *Gellert* dan van iemand, die bij 't kraaken der natuur nog ongevoelig zeggen kan: „ ook dit ſtoort mijn rust „ niet ”.

Naast *Gellert* plaats en wij zijnen Democritiaanſchen boezemvriend, RABENER, die de booshe-

heden van zijne eeuwe bespote en beschimpte ; terwijl zijn *Gellert* 'er over zuchtte en weende. Geen de minste zweem van heilige melancholie dekt dit beeld, gelijk het voorige. — Gantsch gerust ziet hij de waereld in, en met een vrolijk en onbeneveld oog beschouwt hij de menschen.

En, offchoon dit *Rabeners* Gezicht in deze Copie nog merkelyk verlooren heeft, vooral in de oogen ; zo heeft het echter ook hier in, en in 't geheel gelaat, nog veel van het vrolijke en spotrijke van zynen edelen geest behouden.

Hier ziet gij dien Man, die, zo vrijmoedig in 't hekelen der boosheden van anderen, zich in zyn eigen voorkomen met geene mindere stoutheid aan 't menschdom ter beoordeeling durft aanbieden ; en, zonder van bloozen of veinzen te weten, zich gerust vertoont, gelijk hij is ; — Die Man, wien de zucht tot het belagchelyk en vrolijk schilderen nog niet verlaat, zelfs, wanneer hij zyn eigen lotgeval, bij de belegering van zyne Vaderstad, op eene beklagelyke wijze aan zynen *Gellert* bericht. Het is *Rabener*, die overal mislagen, dwaasheden en doortrapte gruwelen ontdekt, waarom hij de menschen zo zeer van harte beklagde ; terwijl hij intuschen zynen vinnigsten spotlust ontvlamt, en al zyne schranderdheid oproept, om 't menschdom tegen de boosheid van haare onderdrukkeren te wapenen. De geestrijkste Satyren Schrijver, de deugdzaame *Juvenalis* dezer eeuwe, die de menschen in allerlei standen gadeslaat en beschouwt ; die alle hunne onderschei-

H

dene

dene rollen en bedrijven tot in den grond poogt te overzien en te bemerken, en die eindelijk hunne verkeerde drijfveeren, en alle de snoode en laage plooiën van hunne harten zo treffend teistert, en zo meesterlijk gispt en bespot. — Het is *Rabener*, die, wanhoopende, om zijn eeuw door zijne zedelijken te verbeteren, alles heeft willen beproeven, om ze door zijn voorbeeld en door zijn vinnig Heekelschrift van haare dwaasheden terug te roepen; wiens (mens conscia recti) edele ziel, zich geen kwaads bewust, zo veel vergenoegdheid in alle zijne trekken verspreidt; die Man, die, met zulk een vrolijk, open en inneemend hart zijne tijdgenooten toeroept: zijt deugdzaam en verstandig; — verbant de verfoeilijke veinskunst; (non videri, sed esse,) — beteugelt uwe verkeerde eigenmin; — en poogt nimmer het snoode of het belagchelijke van uwe driften door laaghartige kunstgreepen te vernisfen. —

Het derde Beeld is dat van den vermaarden EDUARD JOUNG. En hoe veel kan u deze flauwe schets niet van 's Mans denkingskracht en van 't gestel zijnes harte al doen kennen? — Hoe stil, hoe eenzaam, hoe ernstig, hoe somber en treurend komt u hier het Afbeeldsel van den Engelschen Dichter niet voor? — Herinner u slechts zijne voortreffelijke Nachtgedachten; zijne leerrijke Brieven over den wellust, zijne stukken over het ongeloof en de magt van den Godsdienst; zijn
schoon

schoon stukje over de oorspronkelijke saamstellinge niet te vergeeten! Hoe zeer zal niet dit alles u ter ontcijffering en verklaring van zijn Gelaat kunnen dienen? Welk eene stille en tevens diepweegende denkiingskracht woont 'er niet in die, eenigermaate afgetrokken en staarende, oogen? — En vraagt gij naar kentrekken van de voornaame gesteldheid zijnes harte: — deze zelfde oogen, door geene zeer vrolijke wenkbraauwen gedekt, zijn mond en de gantsche houding; zo gij zulks gadeslaat, vindt gij dit alles niet volmaakt strookende met de treurgevallen zijns levens, en ziet gij 'er het dubbel verlies van zijne waardige Narcisfa en Philander niet meer of min op getekend? — Toont u niet alles eenen Man van een veel bevattend voorhoofd en van een diep denkend verstand; maar te gelijk eenen Man van stille somberheid en van eenen melancholischen ernst? — Waar aan is het te wijten, dat dit Gelaat niet op 't eerste gezicht nog veel meer behaagt? 't Is voornamelijk, omdat zijne smarten en zijne droefgeestige denktrant het inneemende van zijne weezenstrekken wat verzwakt en verminderd hebben. En, zullen wij dit Gelaat (hoe veel volmaakter nog zouden wij niet alles in 't levende Aangezicht gezien hebben! —) daarenboven voor geene heilige Godsdienstigheid vatbaar keuren? Of zoudt gij de ziel van dezen Man niet bekwaam kennen, om al denkende in de Sphæren des Hemels en der Eeuwigheid te zweeven, en 'er heilig voedsel te zoeken,

ken, om 'er zijn leed te vergeeten, en zijn hart te veredelen? — Eindelijk, beschouw deze oogen te gelijk, en bij elkander; en zeg mij, bij 't onvolkomene, 't geen 'er in te vinden is, doet 'er zich nogthans niet eene aanmerkelijke mengeling van goedhartige menschenmin en heiligen ernst in op? — Eene mengeling, zo gantsch in 't Karakter van den edelen *Young* te vinden.

Aan het einde van deze Plaat geeven wij onzen Leezeren het Afbeeldsel van den nog leevenden LAVATER. Beschouw dit voorhoofd, dit oog, die wenkbraauw, en dezen neus; de zagte sluiting van den mond voornamelijk niet te vergeeten! En vindt gij dit alles dien Man niet waardig? — *Lavaters* oog verbeeld ik mij in de natuur echter nog iets grooter. Hoe poogt zich dit zijn oog niet te openen, om overal voorwerpen voor zijne waarnemingen te vinden, en die tot in den diepsten grond te doorschouwen? In de wenkbraauw, die wat volle wijd van 't oog verwijderd is, ziet gij, hoe zagt zich alles naar 't omzichtig waarnemend oog schikt en vormt. En de lippen, vloeien zij niet over van welwillendheid en goedhartigheid? Men lette naauwkeurig op de wijze, waar op zij zich sluiten. Waar gij de ligging dier lippen zo bespeurt, daar vindt gij, bijna onfeilbaar, zeer veel edele en inschikkende goedheid. — Een open gelaat, dat door geene onedele driften misvormd, enkel drang vertoont naar waarheid en

en mededeelende goedheid; dat, in stille rust, zijne voorwerpen omzichtig meet, en alle hunne trekken naauwkeurig in zijn geheugen drukt; en dat eindelijk, gantsch onbekommerd, zich zijner denkwijze niet schaamt, maar zich zijner edele oogmerken bewust is. Ja Leezer! Deze Man met dat oog en dit voorhoofd moest het zijn, die, weinig meer dan dertig jaaren oud zijnde, de Gelaatkunde uit haare vergeetelheid dorst terug roepen, en voor 't oog van gantsch Europa de Beelden der grootste Mannen beoordeelen; die Man, die eindelijk zijn eeuw met zo veel nadruk toeriep: — bebef de waarde van uwe menschheid: en zijne tijdgenooten door zijne Physionomische Fragmenten in eens verbaasde. — En de heete drift, die dit oog bezielt, om schier alles in den mensch te zien, en te bemerken; hoe natuurlijk roept het al de kunst der *Raphaëls*, en der *Chodowiekis* van zijnen tijd; al de menschenkunde, en de sterkste verbeelding niet te hulp, om nog al dieper in de geheimen van 's menschen boezem intedringen? — Hoe gantsch te vrede staart hij op de geheimen der Gods-werken; wel verzekerd, dat de diepste bewondering van de gangen des grooten Scheppers, altoos zijn deel, zijn gantsche waarde en al zijn geluk zal moeten uitmaaken! — Van geen kwaad of snooden wrevel bewust, is dit gelaat ook door voorbeeldige oprechtheid versierd. Zijn hart, voor het menschdom open, biedt zich den eerstkomenden ten beste aan. En wat wil deze

mond? — Schijnt Hij zich niet enkel tot woorden van gewigt, tot woorden van edele vriendschap en liefstellige goedheid te willen ontsluiten? — Den loop van dit voorhoofd bid ik, mijnen Leezer, weer te be merken! waar gij dien zo, in dier voege, aantreft, voorzeker, daar vindt gij geene domme goedheid, door enkele onkunde geboren, noch vreesvolle wankelmoedigheid of onbestendigheid; maar aan den anderen kant, ook geenzins eene ijzerharde onverzettelikhed; — maar doorgaans iets van die beide, de aangenaamste mengeling, en een gelukkig midden.

Vergelijk nu eens, Leezer! dit 4 paar oogen, ter uwer beoefening, zoek 'er twee paar onder te vinden, aanmerkelijk door stille bedaarde denking en door eene edele melancholie; en twee paar andere, aanmerkelijk door onuitblusbaar vuur van werkzaamheid; en door diepte van inzichten, door verregaande verbeeldingskracht en door edele blijheid van geest kenbaar; ik twijfel niet of, zo gij van physionomische Genie maar niet ten eene-maal zijt misgedeeld, gij wel ras zult geleid worden, om in die laatste twee-paar oogen, dit voortdringende, dit naar buiten werkende, dit diep- en verziende, door blijde vergenoegdheid en door verbeeldingsvuur bezielde; — om dit alles in de beeldtenissen van *Rabener* en *Lavater* te bemerken; ofschoon deze twee Afbeeldsels op zichzelve anders alleraanmerkelijkst blijven verschillen.

Ter-

Terwijl gij het gezegde, van het eerste twee - paar oogen, in de beide Afbeeldfels van *Gellert* en *Young* zeer gemakkelijk zult gezogt en gevonden hebben. Het spotrijke en vrolijke, vooral in *Rabeners* linkeroog nog bewaard gebleeven, zult gij in *Lavater* door eenen beminnelijken ernst en door 't weegende en peinzende van zijnen opslag vervangen zien. — Dat voorts *Rabeners* oogen ongelijk meerder vuur van spotgeest in de natuur bezeten hebben, en dat het geheel van zijn gelaat 'er nog ongelijk vrolijker hebbe uitgezien, behoeven mijne Leezers niet te betwijfelen.

Nog iets, waarvan wij hier in 't voorbij gaan spreken zullen, is — de aanmerkenwaardige gelijkflchtigheid in de menschelijke vorminge; of anders, de evenredigheid van alle de deelen en trekken onder elkaander. Ja, Leezer! de natuur, die alles uit een punt in alle de uiterste grenslijnen, in alle de deelen uitwerkt, uitstort en verbreedt, zal naar evenredigheid de voeten niet anders dan het hoofd, het voorhoofd niet anders dan de kin richten en vormen. Is alles in de uitersten van den mensch, in de handen en voeten scherp, hoekig en gespannen, in het aangezicht zult gij dit zelfde bemerken. En, zo het tegendeel plaats grijpt, insgelijks. De vorm van het hoofd laat zich met zekerheid opmaaken uit die der handen. Zodanig het voorhoofd is, zo is de neus; zo de neus is, zo zijn de lippen, enz. — Alles is verband, en samenhang. — Niets staat alleen, of op zichzelve.

Een duidelijk bewijs voor de waarheid van deze gelijkflchtigheid in de menschlijke vorming, vindt gij in het vierde of laatste beeld. Welk een aanmerkelijke overeenkomst bespeurt gij hier niet, tusfchen den loop van het voorhoofd, en tusfchen die van den neus? Alles gaat in dezelfde evenredigheid en richting voort. De natuur, die 't voorhoofd in die zagtliggende en echter voortdringende fchuinte ontworpen en ontwikkeld heeft, vormde op die zelfde wijze den neus. Het oog en de wenkbraauw, alles beäntwoordt aan elkander. Alles vertoont u inspanning en voortdringende kracht om te arbeiden; maar alles door veel zagtheid en welwillenheid gemaatigd.

Befchouw in diervoegen ieder mensch, die zich aan uw oog vertoont! En dat, om op die wijze, het gelijkflchtige in hunne vorming, den verbaazenden famenhang van alle de deelen van den mensch, naauwkeurig gade te ftaan. 't Is waar, in enkele en zeldzaame gevallen, zult gij die gelijkflchtigheid door tegennatuurlijke oorzaaken verzwakt vinden. En dikwijls zal het u moeite kosten, om die gelijkflchtigheid in uiterften of kleine gedeeltens terftond te bemerken; maar dat zij 'er gevonden wordt, zult gij echter telkens bij de uitkomst ontwaar worden. Ja in zeer misvormde en verminkte gedaantens en gezichten heb ik nog altoos zeer gemakkelijk fpooren kunnen vinden van die zo aanmerkelijke gelijkvormigheid, waar mede de Schepper alle de verfchillende gedeeltens van den mensch vormt en ontwikkelt.

ZESDE HOOFDSTUK.

ZWAARIGHEDEN TEGEN DE PHYSIONOMIE.

Verwonder u niet, Leezer! over het opschrift van dit Hoofdstuk! Hoe weinig is 'er toch onder 't bereik der menschelijke kundigheden, dat met geene menigte van hindernissen en zwaarigheden worstelt?

En wat zou ons beletten, om eene weetenschap naar evenredigheid te beminnen, naar maate zij de menschheid nader raakt; en naar maate haare opbouw niet dan onder hindernissen van allerlei soort kan voltrokken worden? — *ardua, quæ pulchra.* —

Wie toch zou eene weetenschap als een sieraad van het menschlijk verstand eerbiedigen, waar bij men de evenredigheid tusfchen 't aangezicht en het zielsgestel, even zo zeker, even zo gemakkelijk berekende, gelijk men anders in 't rekenen bij de verdubbeling der getallen voortgaat? —

Ja, in geval de Gelaatkunde zo gemakkelijk en tot zulk een' trap van volmaaktheid kon geöefend worden; dan zoudt gij duizenderlei wanordes in de Maatschappij zien voorvallen; terwijl gij, even daar door, de gelegenheid tot uitoefening van zeer veel goeds en deugds in de waereld zoudt zien afgesneden.

Hoe zou, daarenboven, zulk eene volmaakte kennis van 's menschen in- en uitwendig gestel niet duizend verbindingen, verrichtingen en daaden verhinderen, die de opperste Wijsheid en Liefde in eene beste waereld, zo als van achteren blijkt, naar haar ontwerp heeft goedgekeurd?

En eindelijk, hoe zou deze volmaakte kennis kunnen strooken met den aart van eenen kindschen en gelukkigen proeffstand, tot welken de mensch zich hier bestemd ziet: en waartoe, onder andere, gevorderd wordt langzaame voortgang — en eene groote onzekerheid wegens al het toekomstige (1)?

ô Gelaatkunde! 't Is dan ook uwe bestemming, om onder stormen te groeien; en, met zwaarigheden omringd, uw waardig voorkomen tegen den bestrijder te handhaaven! —

Wij zullen dus hier de voornaamste zwaarigheden onder verscheidene hoofden aan 't oog van onze Leezers vertegenwoordigen.

Het wigtigste, het geen ik immer tegen de Gelaatkunde gehoord of gelezen heb, meen ik gevoegelijk tot deze volgende zwaarigheden te kunnen brengen:

1. De Gelaatkunde is gantsch onzeker, en dus ten eenemaal ongegrond.

2. De

(1) Men kan dit zo gewichtig stuk, onder andere, heerlijk behandeld zien in twee der zeer treffelijke Leerredenen van den uitmuntenden *H. Blair*, onlangs in Amsteldam bij de Wed. *Esvelde* en *Holtrop* uitgegeeven.

2. De Gelaatkunde is uiterst moeilijk, dus niet te beöefenen.

3. De Gelaatkunde is nutteloos, overtollig en daarom volstrekt onnoodig.

4. De Gelaatkunde geeft, in de handen der menschen, noodzaakelijk aanleiding tot talloos misbruik, en is zeker een bron van enkel onheil en verderf.

1. *De Gelaatkunde is gantsch onzeker, en dus ten eenemaal ongegrond.* — Den mensch uit zijn Gelaat te willen leeren kennen, en zijn zielsgestel op 't oog reeds te willen opmaaken, is iets, waarbij men even zo dikwijls dwaalt als treft; een louter spel van enkel toeval, waar men zeker veel meer nieten dan prijzen treft. —

Ook, het geen wij op 't gezicht het zekerst meenden te weten, blijkt, nader beschouwd, eene dwaaling te zijn. —

Het voorkomen en de trekken van den mensch veranderen op ieder oogenblik; en nogthans zou men, uit deze zo telkens veranderlijke trekken het vast Karakter, de rustende zielsneigingen en krachten willen opmaaken en bepaalen! —

Hoe weinig is men in de gelegenheid, om alle de Gelaatstrekken volledig te kunnen afzonderen; die nauwkeurig op zichzelf te beschouwen, en vervolgens onderling met elkander te kunnen vergelijken? En 't is zonder deze afzondering, vergelijking der trekken enz. dat zich geene Gelaatkunde bevatten laat. Hoe zeer moet bij al dit moeilijke

lijke dezer weetenschap de Gelaatkunde niet onzeker worden, en slechts de rijkste bron openen van ontelbaar veele dwaalingen! —

En dat alles nog te meer, daar men dagelijks menschen ziet, met het vuurigst oog en een vrij goed voorkomen, die, van nabij beschouwd, over 't algemeen dom en vrij snood zijn; oogen, die bij zeer veel vuurs en vlugheids nogthans met eene doffe, onnozele en eenvoudige ziel gepaard gaan: en daarentegen, hoe veele eerste geesten treffen wij niet dikwijls aan, die bij 't beste hart nogthans een stroef, somber en ongunstig voorkomen bezitten? —

Hoe vreeslijk dwaalde niet die Gelaatkenner, die 't aangezicht van *Socrates* wilde beoordeelen; dien wijzen man van Athenen, die zijn eeuw zo ver voorbijfelde, en zijn Vaderland zo zeer tot roem verstrekte? deze werd in 't dwaalend oog des Gelaatkenners, durf ik 't zeggen? — een verachtelijke snoodaart.

En dit alles saamgenomen, zou 't ons niet billijk overreden, dat in 't stuk der Gelaatkunde alles onzeker, alles ongewis zij? Dit alles niet van deze weetenschap afschrikken, als van een kunstig bedrog; enkel geschikt, om ons in zaaken van 't uiterst belang te misleiden? Ik heb hier, zo veel ik weet, al 't gewigtigste tegen de zekerheid der Gelaatkunde te berde gebragt; des het nu tijd wordt, om ten haaren voordeele het repliecq te beginnen. De bovengemelde zwaárigheden zullen wij alle afzonderlijk overweegen.

a., Men

α. „ Men dwaalt zeer dikwijls in de Gelaatkun-
 „ de”. — Dat men in deze wetenschap dwaalt,
 en dat hier de dwaalingen zelfs talrijk en aan-
 merkelyk zijn, geef ik gaerne toe. Dan, wat
 doet dit af, ten nadeele van deze Gelaatkunde
 zelve? — Heeft zij dit niet met bijna alle wee-
 tenschappen gemeen? — Hoe talloos zijn niet de
 dwaalingen in 't stuk van den Godsdienst? —
 Hoe menigwerf bedriegt men zich in de ver-
 schijnselen der natuure te beoordeelen en te ver-
 klaaren? — In hoe veele gevallen is 't geen
 pligt voor den diepdenkendsten, om zijn oordeel
 op te schorten? — En 't onnadenkelyk verschil
 van denkbeelden schier over alles, doet ons dit
 niet van zelve zien, hoe weinig dwaalingen even
 zo min van de beoefeninge der wetenschappen,
 als van de eindigheid onzer natuur zijn af te zon-
 deren? Om niet te zeggen, dat de Gelaatkunde,
 nu eerst gezet schijnt geöefend te worden, en,
 andere wetenschappen reeds zulke aanmerkelyke
 vorderingen gemaakt hebbende, men zich te min-
 der over dwaalingen in de Physionomiekunde be-
 hoore te verwonderen.

Beklaag, Leezer! met mij de menschelyke
 traagheid; waardoor wij de vorderingen der wee-
 tenschappen zo langzaam zien aangroeien. — Ween
 met *Theöphrastus* over de kortheid van ons le-
 ven, dat ons ontzinkt, als wij best in staat wa-
 ren, om tegen de dwaalingen te waaken. — En
 in alles, besef met mij de bekrompenheid van
 onze

onze inzichten, en hoe zeer het gantsche fchepfel den stempel draagt van 't eindige. Dan, wat gij ook doen moogt, klaag nimmer de wetenschappen zelve aan; en vorder niet, dat men de Gelaatkunde uit den rang onzer kundigheden verbanne, enkel omdat haare beoefening vaak met dwaalingen verzeld gaat. — En, wat zoudt gij toch zeggen, zo men de Geneeskunst, de Rechtsgelerdheid en de Welspreekendheid om gelijke redenen uit de lijst onzer kundigheden wilde uitschrappen?

Daarenboven, gij berekent de dwaalingen, die 'er vaak uit gebooren worden, en gij doet wel; maar vergeet gij niet, uwe gedachten tevens te laten weiden in die menigte van waarheden en kundigheden, die men in deze wetenschap zo dikwijls verkrijgt? De Gelaatkenner dwaalt, maar ook, hij treft. Hij zal zich somtijds in 't oordeel over den mensch vergisfen; maar in ongelijk meerder gevallen zal hij genoeg uit het voorkomen ten zijnen behoeve weten afteleiden; en dat naar waarheid.

Eindelijk, hoe veele dwaalingen zouden 'er uit de Gelaatkunde niet wegvallen, zo wij, 't Gelaat van andere beschouwende, slechts tegen drift, vooroordeel en 't vertrouwen op onze kunde behoedzaam waakten? — Zo wij die wetenschap maar in den grond en voorzichtig zогten te beoefenen; en wij ons de gelaatkundige beoordeeling van anderen maar nimmer zonder tamelijke

vorderingen in deze wetenschap wilden veroorlooven? En zeg mij, wat nadeel doet het toch aan de wetenschap van eenen *Leibnitz*, of van eenen *Burlamaqui*, dat de een of andere weetniet in de beginfelen van de bovennatuurkunde of in die van 't natuurlijk recht grovelijk en dikwijls mistast."

b. „ Ook dat geen, 't welk men uit het Gelaat het zekerst meende te weten, blijkt bij de uitkomst eene dwaaling te zijn." —

Wat deze uitdrukking aanbelangt, zij is, van nabij beschouwd, volslagen valsch en ongegrond. In de hoofdzaak, die ik 't zekerste meende te weten, heb ik mij nimmer bedrogen gevonden. En dit durf ik gerust door de eigen ondervindinge van mijnen denkenden Leezer bij 't eerst voorkomend Gelaat laten beslissen; mits hij zichzelve maar eenigen tijd op de Gelaatkunde moet hebben toegelegd.

c. „ Uit de, op ieder oogenblik, zo zeer veranderlijke trekken, poogt men 't vast of staand Karakter der menschen te ontwikkelen." —

Is deze aanmerking juist, wie ziet dan niet, op welken onzeker en grond de gantsche Gelaatkunde rust? Ingevolge daar van zou het Karakter kwaadaartig zijn, wanneer de trek of mine zich tot kwaadheid; en daarentegen het Karakter goedig, wanneer dezelve zich tot goedheid bepaalde: daar 't vast Karakter in de heerschende gesteldheid en in de rustende hebbelikheden

van het hart bestaat, en dus schier niets met eene enkele voorbijgaande neiging te doen heeft. De goedaartigste man kan een enkel oogenblik toornig worden, en zelfs hier of daar eenen ongunstigen trek vertoonen; en de grootste booswicht in een enkel geval zich goedig aanstellen, en voor een oogenblik een draaglijk voorkomen vertoonen; dan, zou ons dit eenig recht kunnen geeven om den eersten een toornig, kwaadaartig mensch, en den laatsten een beminnenswaardig man te noemen? —

Mijn Leezer zal ligtelijk bevroeden, dat deze zwaarigheid eenigen schijn heeft. Dan, zo wij dezelve naauwkeurig beschouwen, dan rust zij op een gantsch verward begrip der Gelaatkunde, en op geheel ongegronde vooronderstellingen.

't Is immers de Physionomie, die uit vaste en onverdelgbaare trekken, en geenzins uit enkel veranderlijke plooiën, of gesteldheden van 't Gelaat, het Karakter opmaakt en bepaalt. Wie liet het zich immer in den zin komen, om uit een' enkelen losfen trek, die in ieder oogenblik verandert, het vast Karakter, verstand, domheid, trotsheid, lief-talligheid, terstond de inwendige gesteldheid op te maaken? Alles in 't menschlijk Gelaat, voorkomen, kleur, inrichting der vaste gronddeelen van 't aangezicht, trekken, buigingen, gesteldheden van ieder deel. — In alles saamgenomen, verlustigt zich het naauwkeurig oog van den Gelaatkenner; en uit dit alles eerst poogt hij het Karakter van den mensch te ontdekken.

Hier

Hier komt nog bij, dat meestäl, ook in de veranderlijkste trekken, nog altoos iets vasts, iets bestendigs, en dus iets onveranderlijks overblijft: en wat zou bij gevolg den Gelaatkenner hinderen, om in zo ver, en tot zeker punt 'er ook iets bestendigs, met opzicht tot het Karakter, uit te kunnen afleiden? Wat is 'er bij voorbeeld bij een en denzelfden dwaas al veranderlijker dan zijn gang, zijn lach en zijne gebaaren? En bij al 't veranderlijke daar in, zal hij 'er nog altoos iets in behouden, dat bestendig, en dat hem eigen is; en dat ons dus recht geeft, om daar uit eenig onverstand en gebrek aan denkbeelden te vermoeden.

d. „ Het geen vervolgens in de eerste bovengemelde zwaarigheid gezegd wordt, dat het namelijk niet ligt valt, om alle de onderscheidene trekken op 't nauwkeurigste waarteneemen, zich die afzonderlijk te verbeelden, en met elkander te vergelijken” — dit raakt eigenlijk meer het moeilijke, dan wel het onzekere der Gelaatkunde; en dit behoort dus tot de tweede zwaarigheid.

e. „ Eindelijk beroept men zich, om de onzekerheid dezer weetenschap te bewijzen, op voorbeelden, waar bij de Physionomist grovelijk mistast; en die dus alle de beginselen der Gelaatkunde geheel omverre werpen”. — — Daar zijn menschen, die, met het vuurigst oog en het goedigst voorkomen, inderdaad vrij dom en snood zijn. Daar en tegen ontmoet men groote geesten, met het edelst hart beziel, en die echter een vrij

eenvouwig, somber en ongunstig voorkomen vertoonen. —

En zeker, wat zouden mijne Leezers van de Gelaatkunde en haare zekerheid zeggen, zo deze opgaaf gegrond was, en dit zeggen in zeer veel gevallen doorging? —

Vooraf is 't uitgemaakt, dat men ook in de Gelaatkunde enkele uitzonderingen geredelijk zal moeten toegeeven. En waar toch in de waereld vinden wij algemeene stelregels zonder enkele uitzonderingen? — Die enkele afwijkingen kunnen nimmer de waarheid van algemeene regelen doen vervallen.

Dat dus ook de zekerste physionomische regels hier en daar in een enkel geval ééne uitzondering lijden! Wat zwaarigheid tegen de zekerheid dezer wetenschap zelve? —

Misfchien kan men tot deze uitzonderingen brengen alle die aangezichten, welke door de gevolgen van eene verwoestende kinderkwaal het spreekende in hunne trekken meer of min verlooren hebben: ofschoon ik de grondvorm, en de aanmerkelykste, de meest spreekende trekken van zulk een Gelaat, onder de puinen dier treurige verwoesting nog altoos ongeschonden heb weder gevonden.

Voor 't overige wordt een groot deel dezer gemelde zwaarigheden weggenomen, door een onderscheid te maaken tusfchen den natuurlijken aanleg van zulk een mensch, en tusfchen 't geen hij

hij door verzuim, of door verwoestende driften geworden is; — door het onderscheid tusfchen de oorspronglijke kracht en tusfchen haare ontwikkeling. Verbeeld u een tamelijk fchrander oog, en een goedig of ten minften een zeer draagelijk voorkomen; en bij dit al eene domme, onweetende en snoode ziel. En laat deze opgaave juist zijn. Zoudt gij nu daarom de gantsche Gelaatkunde, als ten eenemaal onzeker, tot de vergeetelheid willen verwijzen? Of ware zulks niet geheel onbillijk? Immers, wie weet, welke verbaazende vorderingen dit mensch in de opfcherping van zijn verftand, en in de verëdeling van zijn hart misfchien zou kunnen gemaakt hebben, overeenkomstig met den eerften aanleg, en met de grondkrachten zijner natuur, in geval hij niet door een' famenloop der allerongunftigfte omftandigheden, of door een allersnoodst en moetwiligst verzuim, met alle magt tegen dien natuurlijken aanleg had ingewerkt, en de indrukken daar van in zijn Gelaat ook merkelyk verzwakt; ofschoon 'er zeker nog flaauwe fpooren van die natuurlijke fchranderheid of goedigheid in zullen zijn overgebleeven; die ons toeroepen: — hier ziet gij eenen gewenschten aanleg, en zeer veel grondkracht; terwijl de famenftemming van al 't overige in 't Gelaat 'er bijvoegt: — maar grondkracht, helaas verwaarloofd, misbruikt en verkracht. 't Is hierom, dat zulk een vooronderfteld Gelaat zich onfeilbaar nog veel fchranderder en veel ede-

ler zou vertoond hebben, had men zijne dierbaare talenten niet onverantwoordelijk in de aarde bedolven.

Behalven dit alles : „ menschen met het vuur-
„ rigst oog en nogthans dom en onkundig”. —
Ik wilde deze oogen zeer gaarne eens zien! —
Wat is dit vuur, dat de oogen bezielt? Misschien
vuur van louter dierlijken wellust, en geenzins
vuur van vlugdenkende of helziende schran-
heid! — Beschouw dit vuurig oog van nabij, en
vergelijk het met het overige, met de grondvorm
en alle de trekken en deelen van dit aangezicht, —
en oordeel dan over het geheel! Vergader naauw-
keurig alle deze onderscheidene trekken, en over-
denk zorgvuldig alle haare betekenissen! En dan
ben ik tamelijk gewis, dat men bij dit vuurig
oog vrij beslissende tekenen van onverstand en
domheid zal kunnen aantreffen.

Daarenboven, wat noemt gij dom? — Is dit ver-
stand misschien wel in 't minst verfijnd of geöe-
fend? — Waren alle de omstandigheden in dit opzicht
niet allerongunstigst? — Misschien heeft zich dit
verstand op de dagelijksche zaaken van 't geringste
foort toegelegd; en is dus hierdoor voor alle oe-
fening en redeneering van een ander slag ten eene-
maal dof, en vrij onbevattelijk gebleven: — mis-
schien bevat dit verstand anders over 't algemeen
vrij spoedig en vrij gelukkig, mits dat het zaaken
zijn, binnen deszelfs gewoonen werkring.

Eindelijk, wie gaf dit getuigenis? — „ een
schran-

fchrander oog en eene domme ziel?" — Mischien hij, die over alles kon oordeelen, uitgezonderd over het waar verstand; en 't eigenlijk fchrander van 't oog. Mischien noemt hij vluchtige woestheid fchranderheid! — En welke bepaa-ling gaf hij van eene domme ziel? Veelligt noemde hij dien dom, die over 't algemeen vrij kundig is; en alleen dof en onweetend, in die streeken, waar deze waanwijze beoordeelaar t'huis en bekend is.

En dit zelfde geef ik ten antwoord op de zwaarigheid: „men vindt geesten van den eersten rang, die bij een edelst hart, echter een stroef, eenvoudig en ongunstig voorkomen vertoonen.”

Nimmer heb ik 't minste hiervan bewaarheid gevonden. Nog nimmer heb ik een bij uitstek groot verstand en edel hart gevonden, zonder 'er terstond spreekende blijken van op 't aangezicht ontdekt te hebben. — Het geen gij stroef en onaangenaam noemt, is, van nabij beschouwd, denkend, peinzend en mannelijk onverzettelijk! — De opslag is, zo gij zegt, eenvoudig; misschien zaagt gij dit Gelaat in een ongunstig, ledig of gedachteloos oogenblik; — misschien dat de uitstekende goedheid van 't zelve iets van 't anders fchrander voorkomen in uw oog heeft doen verliezen; — misschien dwaalt gij, door hem een nors voorkomen toeteëigenen, die voor een kundig oog beslissende trekken van goedheid zou bezitten; — misschien noemt gij hem, in uwe oogen edel,

die door den kenner, zonder vooroordeel en voor 't gewisse beschouwd, een snood hart zou omdraagen; — gij zegt hem een verstand van den eersten rang te zijn, en een edelst hart te bezitten; en mischien oordeelt gij voorbaarig, met vooroordeel en rechtstreeks tegen de waarheid. Ten slot, ook deze beide voorgeevens houde ik voor gantsch ongegrond. En de eerstkomende, die men 'er ten bewijze van zou willen bijbrengen, laat ik dit geschil gerust beslissen.

Eindelijk, wat den mislag in 't beoordeelen van *Socrates* aanbelangt; deze zwaarigheid zullen wij liefst nader onderzoeken; bij gelegenheid dat wij 's mans beeltenis aan onzen Leezer zullen mededeelen.

2. *De Gelaatkunde is uiterst moeilijk, en dus, schier niet te beëfenen.* En zie hier de gronden voor deze *tweede* zwaarigheid.

Hoe veel hoort 'er niet toe, om al het uitwendige eenes menschen in zijn Gelaat, op 't naauwkeurigste, waar te neemen; zich het geheel en de deelen zuiver vóór te stellen; en alle, ook de kleinste bijzonderheden, duidelijk te kunnen in acht neemen? —

Hoe uiterst moeilijk, en ondoenlijk is 't niet, alle de bijzondere trekken in iemands aangezicht met een onderscheiden en duidelijk woord te benoemen! Niet min moeilijk, om voor alle de onderscheidene, en zo dicht aan elkander grenzende

de Charakters (nuancen) afzonderlijke uitdrukkingen te vinden, die juist aan dat geen, 't welk onze ziel denkt, beantwoorden! —

Hoe zeer uitgestrekt is niet de taak van den Gelaatkenner? — Geen twee menschen zijn in trekken elkander gelijk. En voor alle die onnoembaar verschillende trekken, en hunne duizend-vouwige samenstemmingen zal de Gelaatkenner denkbeelden, en betekenisfen moeten bezitten, om zeker te zijn in hunne beoordeeling!

Hoe ver kan men 't niet brengen in de geveinsdheid, om 't oog ook van den scherpsten waarneemer te misleiden; en hoe is 't mogelijk, om bij eenen veinsaart, door oefening, alle deze schranderst uitgedachte nevels, in één oogenblik, te willen doordringen!

Hoe ondoenlijk, om 't vast Karakter eenes menschen op 't enkel oog te willen ontwikkelen; daar zich de mensch altoos in een werkend, en dus voorbijgaand tijdpunt, aan ons waarneemend oog vertoont! —

En hoe wanhoopig ziet het 'er voor den bloei der Gelaatkunde niet uit, wanneer men door middel van penceel en graveerstift levendige trekken zal afbeelden; en op die wijze het aanleeren van derzelve betekenisfen zal willen bevorderen! Ons eigen oog is nimmer scherp genoeg, om alles in 't gelaat te ontdekken. — Hoe veel minder zal dus de Tekenaar of Graveerder ons alle die trekken zuiver kunnen behandigen; en dat, zonder dat

die harder worden of van de natuur afwijken? — Eindelijk, hoe noodzaakelijk wordt het hier, dat men zich telkens in 't opgeeven der oorzaken bedriege? — Men vindt een droevig en somber voorkomen; en de man, dien wij voor een somber ongezellig mensch begroeten, is de bevalligste vriend; terwijl een smartelijk lotgeval zijnes levens, waar van wij geene kunde hebben, zijn edel gelaat door een ongunstig kleed van neerslagtigheid bedekt heeft. — Hoe dikwijls doen inwendige kwaalen of eene ziekelijke gesteldheid niet een groot deel van een glansrijk en bloeiend voorkomen verliezen? Men oordeelde voorbaarig: de man heeft eene ongunstige en onvergenoegde ziel. En intuschen, het hart is allerëdelst; terwijl de ongesteldheid der ouderen, of iets anders, vaak voor de waare reden van 't zwak, vermagerd en min gunstig gestel dezès menschen moet gehouden worden. —

Ik heb hier mijne Leezers! 't voornaamste te berde gebragt, voor 't uitstekend moeilijke der Gelaatkunde; als eene wetenschap, ondoenlijk en schier niet te beöfenen. En laat ons onbevooroordeeld denken. Het is zo. De Gelaatkunde worstelt met talloos veel zwaarigheden. En 'er is boven niets gezegd, dat niet voor een deel, helaas! maar al te waar is.

Dan, bij dit alles, alle haare moeilijkheid maakt haare beöfening gantsch niet ondoenlijk.

Hoe zonderling is 't niet, zich in alle andere

dere wetenschappen met gebrekkige vorderingen te vrede te houden, zonder dat dit aan derzelver beoefening eenig nadeel toebrengt; terwijl men alleen van de Gelaatkunde, zo veel meer wil vorderen!

En om alle de bovengemelde gronden gezet te onderzoeken.

a. „'t Is zeer moeilijk — alles, alles in 't menschlijk gelaat zuiver en volledig waar te neemen; het geheel, en de deelen, ook den samenhang zich zuiverst voor te stellen, en alle bijzonderheden nauwkeurig op te merken”. — Dan, dat dit zo zij, — dat de Gelaatkunde van dien kant moeilijk worde, — en dat het hierom niet ligt valle deze wetenschap tot de volkomenheid te brengen! — Wat zal hier uit volgen? Overal houdt gij u immers met kundigheden te vreden, ofschoon zij gebrekkig blijven, en nimmer tot de uiterste volkomenheid kunnen gebragt worden; en waarom dan, ook niet even zo, in 't stuk der Physionomiekunde gedacht? — Of begeert gij den Gelaatkenner in eenen God te herscheppen, die alles, wat zijn oog maar eenigermaate treft, zich op het zuiverst en volledigst zoude voorstellen; die alle de bijzonderheden van lucht, omstandigheden, in- en uitwendige trekken, verband tusfchen lichaam en ziel, — die alles in zijn voorwerp tot in den volledigsten samenhang zou doordenken; zonder dat gebrek, vooroordeel of iets anders 'er zich immer tusfchen menige; — zon-

der dat hij, in al 't gevoel van zijne bekrompenheid, niet dikwijls in onzekere, maar stille aanbidding de wijsheid van den grooten Maaker zou moeten aanbidden!

't Is waar, alle de bijzondere trekken, alle de deelen van 't aangezicht zijn wigtig, en staan met het geheel in verband. En ook de geringste bijzonderheden in schijn kunnen dikwijls veel tot het vormen van 't Karakter toebrengen. Dan alle die bijzondere trekken, — alle die bijzonderheden in iemands leven, zijn in 't stuk der Gelaatkunde niet altoos even wigtig. — Dit bewijst al weer hoe moeilijk het zij dezelve tot volmaaktheid toe te beöefenen; maar ook niets meer. Is het niet reeds zeer veel, zo de Gelaatkenner zich op al het voornaamste in de trekken toelegt, en zorgvuldig haar betekenis naspooort; en, zonder geringere trekken gantsch voorbij te zien, het voornaamste van den mensch beschouwt en beöordeelt? In duizend gevallen is 't een enkele trek of vouw; een enkele grondtoon; de enkele omtrek van 't voorhoofd, het oog, of de fluiting van den mond, die zo beslissend door alles heen spreekt, dat zulks den Gelaatkenner al terstond de inrichting van 't gantsche stuk, en de hoofdsteldheid van 't verstand of van 't hart op eene beslissende wijze aankondigt.

Waarom doch, zonder alles alvoorens getoetst te hebben, zo voorbaarig alle Physionomische naspooring als ondoenlijk verworpen? —

Kunst wordt door arbeid verkreegen. — En de vorderingen, die men door oefening, gescherpte naspooring en eenen aanhoudenden ijver doen kan, schijnen, van vooren beschouwd, altoos ondoenlijk. Is de Gelaatkenner nog niet zo ver, om alle de kleinere trekken en bijzonderheden duidelijk te kunnen waarneemen, indenken, of bepaalen; die zich weer zuiver te binnen te brengen, en hunne betekenis uit vergelijking van zeer veele gevallen te kunnen opmaaken? goed, dit bewijst, dat zijne kunde nog gebrekkig is; en dat hij even hierom ook geen recht hebbe, om alles uit het gelaat te mogen opmaaken; maar bewijst dit wel, dat hij 'er ook het voornaamste niet uit zou mogen afleiden? Het zeggen van een der grootste wijzen is, in de Godgeleerdheid, Genees- en Natuurkunde, is overal, en dus ook hier, volkomen waar: — ons weeten is stukwerk.

b. „'t Is zo, het groot en drukkend gebrek aan taal en juistheid van uitdrukkingen is eene andere grond voor 't uitsteekend moeilijke in de beoefening der Gelaatkunde”. Beschrijf mij bij voorbeeld, op het zuiverst, het gelaat eenes menschen, de inrichting van al deszelfs deelen, de bijzonderheden in ieder zijner trekken; en schets mij zijn voorkomen in dier voegen op het naauwkeurigst, om hem van alle anderen te kunnen onderscheiden. Wat dunkt u? vindt gij die taak niet moeilijkst? — En zal het gebrekkige daarin niet enkel

kel verwarring en mislagen in de Gelaatkunde moeten veroorzaaken? — Geen minder zwaarigheid zal men ontmoeten, zo dra men beproeven zal, om de zo dicht in elkander loopende Charakters van verstands- en hartsgesteldheden physionomisch in woorden te beschrijven. — Wat zegt het in de menschenkunde nog weinig iemand dom of sehrander, goedig of kwaadaartig te noemen? — Deugd en ondeugd, hoe veel bevattende zijn deze beide woorden niet? Duizenderlei menschen kan men deugdzaam of ondeugend noemen; terwijl zij echter onderling gantsch ongelijkflchtig zijn. En wat middel, om door woorden de individueele kentrekken der deugd of ondeugd, waar door alle die menschen van elkander zo ver blijven verschillen, om dit alles in woorden en uitdrukkingen duidelijk voor te stellen? Beproof slechts, om een drietal van uwe vrienden door kenmerkende uitdrukkingen te beschrijven, en hun onderscheiden Gelaat en Karakter met onderscheidene woorden te schilderen. Hoe spoedig zult gij niet tegen wil en dank dezelfde woorden moeten gebruiken, en dat, om Charakters, die in uwe oogen gantsch niet gelijk zijn, 'er evenwel door aan te duiden? — Een denkende kop, een goedhartige mond, een stout oog — wat zegt het alles nog niet weinig, om ons het Karakteristische in 't gelaat en 't Karakter duidelijk, in onderscheiding van andere, te doen bevatten! Met één woord, ieder mensch zien wij van alle

an-

andere gantsch verschillen; zijn voorkomen, zijne trekken, zijn verstand, zijn hart; alles — van ieder ander mensch onderscheiden. En begeert gij hem dus duidelijk in 't een of ander te beschrijven, dan moet gij uitdrukkingen bezigen, die niet geheele geslachten bevatten; en dus op dat mensch en op honderd andere te gelijk pasfen; neen, maar uitdrukkingen, die hem even zo individuëel raaken, als alle zijne trekken van Gelaat of Karakter individuëel, alleen bij hem gevonden worden. En dit, niet doenlijk zijnde, hoe zult gij dan den mensch zuiver Physionömisch kunnen waarneemen, hoe veel minder beschrijven; zonder door 't verbreiden van gelaatkundige opmerkingen enkel donkerheid en verwarring te moeten bevorderen?

Zie hier Leezer! ook deze zwaarigheid aangedrongen! En wie zal ook van dien kant het moeilijke in de Gelaatkunde met eenigen grond kunnen tegenspreken? —

Dan, ook dit zal ons van de oefening dier edele wetenschap geenzins mogen afschrikken.

Al wederom, wil men in de Gelaatkunde de uiterste volmaaktheid bereiken! — En in zo ver, is deze zwaarigheid al boven beäntwoord.

Zou men de Gelaatkunde niet mogen beöefenen? Enkel daarom, omdat men niet alles, wat men ziet, waarneemt of gevoelt, in de duidelijkste en meest bepalende uitdrukkingen aan anderen kan mededeelen? — Is 't voor den Gelaatkenner

al niet veel, dat hij de spreekendste trekken in 't aangezicht, en de voornaamste plooien van 't Karakter, onderscheidenlijk kan bepaalen, en zijne gedachten doorgaans in enkele woorden, of door eene zorgvuldige omschrijving duidelijk weet voorstellen? Zijn ontwerp brengt immers niet mede, om in ieder mensch alles te doorgronden, waar door deze van ieder ander mensch onderscheiden is. Neen, slechts het voornaamste, dat hem meest en doorgaans kenmerkend onderscheidt, slechts dit poogt hij te ontdekken en te beschrijven. 't Is voor zijn belang en vermaak wel onontbeerlijk, den mensch voor een groot deel, zo spoedig doenlijk, te kennen en te doorgronden; maar geenzins in 't geheel, of in alle zijne individuele bijzonderheden. —

Daarenboven, worden de taalen allerwegen ook niet van tijd tot tijd nog rijker? — Daar 's menschen geest zich dagelijks nieuwe denkbeelden verschaft; daar dringt ons al terstond de noodzaakelijkheid, om gantsch nieuwe woorden te moeten uitdenken: en daar 't de taak der Gelaatkunde is, om onze denkbeelden nopens 't Gelaat en het Karakter der menschen uittebreiden, en te vermenigvuldigen; is 't dus niet zekerst, dat men de taalen, ook met physionomische uitdrukkingen, langzaamerhand wel zal weeten te verrijken? — 't Is ook in de Gelaatkunde, dat men haare hinderpaalen, al beöefnende, best zal weeten uit den weg te ruimen. — Intusfchen moet de Gelaatkenner ons steeds ver-
schoon-

fchoonlijk voorkomen, wanneer hij, onder het groot gebrek aan juistpassende woorden, zijne gedachten vaak door omschrijvingen uitdrukt, die met onduitsche of oneigenlijke woorden voorstelt, en niet overal eenen Ciceroniaanschen stijl behouden kan (*m*).

Eindelijk, waar is die tak onder de schoone wetenschappen, daar men niet insgelijks met recht over gebrek aan woorden en uitdrukkingen klaagen moet; waar men niet dikwijls schoonheden of wanstemmigheden gevoelt, zonder dat men zich in staat ziet, dit allerfijnste der kunst in ronde woorden te bepaalen of te beschrijven? — Of zal men de edele Toonkunst voortaan vaarwel zeggen, omdat ons een *Bách*, een *Lustig* en andere, op schoonheden vergasten, die zij zelve gevoelen, maar niet beschrijven kunnen, en die men alleen door het gescherpst gevoel, en geenzins door onderwijs kan aanleeren?

Waarom zal men dan dit zelfde recht ook niet aan de Gelaatkunde laten geschieden?

Maakt dit de Gelaatkunde in haare beoefening moeilijk: — goed, dat de Gelaatkenner dit alles maar onder het oog houde! — Dat dit zijne eige
waar-

(*m*) Op eene andere plaats zullen wij onzen Leezeren een, zo ver mij bewust is, origineel, en zeer schoon uitgedacht, hulpmiddel aan de hand geeven, dat, algemeen zijnde aangenomen, terstond 't meeste van alle die moeilijkheden in physionomische uitdrukkingen zou doen vervallen.

waarneemingen slechts nieuw vuur van naauwkeurigheid en alle zijne onderzoekingen een' versnellen-den ijver bijzette! — Dat ook dit zijn hart, slechts op nieuw met verdubbelde voorzichtigheid, en edelaartige broedermin, moge wapenen!

c. „Dat het veld des Gelaatkenners voor 't overige zeer uitgestrekt zij”, — ook dit kan men geen-zins ontkennen. Ieder mensch in alle zijne bijzondere trekken, en in hunne samenstemming, is voor hem altoos weer eene nieuwe opgaaf. — Dat hij ten allen tijde zich allerlei trekken met hunne betekenisfen moet kunnen vertegenwoordigen. — Dat hij in ieder Gelaat over iederen trek, met alle de overige vergeleeken, physionomisch, wijsgeerig en menschkundig behoore na te denken — dit alles is noodwendig; dan dit bewijst al wederom, hoe weinig men deze weetenschap tot de hoogste volkomenheid kan brengen; en dat zulks geenzins het werk van eenige menschen of van eene gantsche eeuwē zij: maar dit alles bewijst geenzins, dat men ze daarom niet zou mogen beöefenen. Ook dit heeft zij met andere wetenschappen gemeen. Of zou men de Natuurkunde weigeren langer te beöefenen, alleen, omdat een enkele ondeelbaare stoffe, of een zandkorrel het hoofd van den Wijsgeer, door zeer veele onoplosbaare vraagen en twijfelingen, altoos kan blijven verontrusten? —

d. „Grooter schijn heeft de zwaarigheid, die men afleidt van de kracht der vermomming en
van

van de geveinsdheid". Deze alleen verblindt het oog van den Gelaatkenner; en 't is de geveinsdheid, die hem eene inneemende openhartigheid vermoeden doet, waar de doortrapste achterhoudendheid, of de snoodste menschenhaat dikwijls de ziel onteert en bezwalkt.

Dan, *voor eerst*, voorondersteld zijnde, dat de vaste deelen, de grondvorm en de inwendige gesteldheid, of inrichting der vaste trekken, veel van het Karakter kunnen aanduiden; dan ziet men gemakkelijk, dat ook de allersijnste veinskunst aan dit alles geen de minste verandering zal kunnen toebrengen. Het voorhoofd, de richting van het oogbeen, de diepte van 't oog, de trap van deszelfs vuur, de kleur van 't geheel, de neus, de vorm van de kin, voor een deel ook de fluiting der lippen; — dit alles blijft immers, ook bij den doorsleepensten veinsaart, voor en na onveranderlijk het zelfde.

In de tweede plaats, de geveinsdheid kan veel doen, om voor een oogenblik de veranderlijke trekken van 't Gelaat te veranderen; vooral ook dat geen, 't welk wij (mine) gebaaren noemen: en hier valt het moeilijk, om in zulk een' veranderden en hervormden trek terstond te beslissen, in hoe ver zij gemaakt is. Dan, voor een gescherpt oog blijft 'er altoos nog eenig verschil tuschen eene gantsch natuurlijke en gemaakte trek of houding. Door onophoudelijke herhaaling ontwikkelt de natuur haare trekken gantsch

anders, en veel sterker dan de kunst. De fijnste nabootsing wordt nimmer de natuur zelve. — De listigste vermomming kan in die weinige gevallen, daar het belang den veinsaart maakt, de trekken nooit zo treffend, zo schoon, zo sterk, en zo ongedwongen doen voorkomen, als zulks door de natuur geschiedt. En daar de kenner overal de pooging der kunst zo gemakkelijk van de onnavolgbre natuur onderscheiden kan, waarom zou men zulks 't geëfend en gescherpt oog des Geelatkenners, ten aanzien van de trekken van 't aangezicht, kunnen weigeren?

Ten derden, ook dit fijnst gesponnen bedrog zal men gemakkelijk ontwarren kunnen, zo dra de veinsaart maar ophoudt, aan ons te denken, of zich opzettelijk met alle magt te verhullen. Zo lang dit duurt, kan 't moeilijk zijn, het waar gestel van den veinsaart te ontdekken. Doch zo dra zijn oog zich maar een oogenblik van ons afwendt, of zich tot iets anders bepaakt, zo ras zal men het groot verschil tusschen zijne natuurlijke houding en trekken, en tusschen die, welke de veinskunst veroorzaakt, gemakkelijk kunnen ontwaar worden.

Hindelijk, 'er is nog iets bijzonders, waardoor men den veinsaart ligtelijk verschalken kan. Ik zal niet zeggen — zijn gebukte houding, en zijne nedergeslagen oogen, op den grond gevestigd — zijn oog, dat uw oog ontmoetende, dikwijls naar iets anders zal heen zien — altemaal

maal op zich zelve waar, en veelal kenmerken van den veinsaart: maar, kenmerken, eenigzins gevaarlijk, en niet zekerst. Dan, 'er is nog iets anders, waar door hij zich verraadt; en dat is — de geweldige en onnatuurlijke dwang in zijn voorkomen, trekken en houding; in alles ziet men iets gedwongens en zekere stijfheid, alleen veroorzaakt door den dwang, dien hij zich aandoet, om zijn hart te verbergen. Bij den veinsaart vindt gij nimmer een zorgeloos, open, vrij, onbekommerd voorkomen. Neen, eene houding en gedaante, daar gij zeker geweld in ziet heerschen, en eene nadrukkelijke pooging, om de natuur te verkrachten, veel te geweldig, dan dat 'er de kenner niet vrij gemakkelijk iets van zou kunnen ontdekken.

Ten slotte. Ook in deze begint het licht der Gelaatkunde nog maar te daagen. Wie weet, hoe ver men het in 't vervolg, door scherpzinnige naspooringen, hier in nog brengen zal! — Veelligt zal men nog kenmerkende trekken der geveinsdheid kunnen opmerken en leeren afzonderen, die bij al 't bovengezegde den bedachtzaam menschenkenner, ook in deze, tamelijk veilig tot het middelpunt der waarheid zullen geleiden.

Al wederom, Leezer! den moed slechts vernieuwd; en ook dezen hinderpaal der Gelaatkunde zie ik door taai geduld, en verdubbeld ijvervuur ten eenemaal verdwijnen!

e. „ Wat de zwaarigheid aanbelangt, dat het uiterst moeilijk zij, om het vast Karakter der menschen te kunnen opmaaken, daar wij hem altoos in telkens veranderende, en werkende tijd-punten aantreffen ”, — uiterst moeilijk, om ons zijn zielsgestel te schetsen, zo als het, in rust zijnde, bij hem gevonden wordt; zonder zich, door voorbijgaande trekken of werkende oogenblikken van de ziel te laten misleiden.

Ook in deze zwaarigheid zien wij echter voor de Gelaatkunde niets minder dan eene onoverkomelijke steilte. Immers, niet altoos is de mensch, dien de Gelaatkenner beschouwt, in zulk eene geweldige, zo voorbijgaande, en zo veranderlijke werking en houding. — Soms kan hij zijn voorwerp in tamelijk veel rust gadeslaan en bemerken.

Daarenboven, zo als hier voor reeds breedvoerig is aangedrongen, niet uit veranderlijke trekken alleen (schoon schier alles bij al de verandering toch zekere bestendige richting en vasten plooi blijft behouden), maar voornamelijk uit vastere trekken, grondvorm enz. ontwikkelt de Gelaatkenner zijne voorwerpen.

Eindelijk, bij zijne physionomische opmerkingen vergeet hij nimmer naauwkeurig acht te geven, welke werkzaamheid 'er thans gaande is — of zij natuurlijk of eenigzins geweldig; gewoon dan ongewoon zij, — welke voorbijgaande verandering zulks in 't Gelaat mag veroorzaakt hebben,

ben, — ten einde uit geene bijzonderheden, die alleen in zulk een oogenblik plaats grijpen, zonder wettige gevolgen tot het heerschend Karakter te besluiten.

f. „Wat de gebreken ook van 't fijnst penceel en van 't zuiverst graveerstift betreffen”. 't Is zo, en wij geeven 't toe: de Gelaatkunde ontmoet van dien kant zeer wigtige hinderpaalen. En wij zien den Gelaatkenner, die zijne tijdgenooten gaarne iets van zijne ontdekkingen wilde mededeelen, dikwijls met grievend ongenoegen zijn Beeld beschouwen, in zo veel opzichten verzwakt, en physionomisch bedorven.

Dan, wat kan men veelligt nog niet hoopen van de vorderingen, die men van tijd tot tijd in de schilder- en graveerkunst zal kunnen maaken? — Vooral thans, daar men met zo veel magt deze edele kunsten beoefent; en daar de Physionomist en de Schilder zich weerkeerig in hunne poogingen zulke aanmerkelijke diensten bewijzen!

Zeer dikwijls kan men deze gebreken door woorden en omschrijvingen eenigermate te hulp komen en verbeteren. — En hij, die andere, door middel van Beeldtenissen, iets van de Gelaatkunde wil doen bevatten, zal zijnen Leerling telkens tegen voorbarige onvoorzichtigheid, of verwarde begrippen, zo veel mogelijk, waarschuwen; en in de gebreken der Afbeeldfels zelve nog middel vinden, om zijn oog, en zijne waar-

neemingen door de kleinste afwijkingen te scherpen.

Eindelijk, 't is dit, dat volkomen toegegeeven zijnde, duidelijk doet zien, hoe men deze weetenschap min' door boeken, en meer door eigen opmerking en oefening, — min' door kunstig ontworpen beeldtenisfen, maar meer door origineelen en door 't levendig Gelaat der menschen moet zoeken aanteleeren. Beeldtenisfen blijven toch altoos slechts gebrekkige hulpmiddelen — als zodanige zijn zij goed, en uiterst wigtig; zij scherpen 't Physionomisch gevoel; en als Beelden cieren, en veraangenaamen zij niet weinig den moeilijken weg des Gelaatkenners.

g. „Dat men zich in deze weetenschap telkens in de opgaave der oorzaaken bedriegen moet” dit zien wij boven als de laatste grond voor de onöverkomelijke moeilijkheid der Gelaatkunde aangedrongen; en zelfs met voorbeelden bevestigd.

Dan, ook hier bouwt men zijne sterkte op verkeerde vooronderstellingen. Niet enkel uit eene sombere, droefgeestige mine, die 't Gelaat somtijds bedekt, beoordeelt men 't Karakter. Ware dit zo, dan mischien ging de gemelde zwaarigheid en dit voorbeeld door. Maar neen, niet uit eenen enkelen trek, gelijk boven reeds gezegd is, maar uit het geheel beoordeelt men den denktrant en 't gestel van den mensch; en eerst uit het gantsche laat zich zijn Karakter ontwikkelen.

Zo het sombere van zijn Gelaat door andere trekken van minzaame en zagtaartige goedheid vervangen, verzagt of vergoed wordt, dan zal men, dit geheel ziende, wel ras den uitslag kunnen opmaaken; en niet zeggen: een onedel, somber en slecht hart, maar — een hart door droefheid geprangd, voorts edel, braaf, goedig en welwillend.

Behalven dat, welk een hemelbreed verschil is 'er tusschen somberheid en eigenlijke snoodheid van 't hart? — En even zo groot ook is het onderscheid tusschen de kentrekken en 't voorkomen van eenen somberen, en tusschen dat van eenen snooden of kwaadwilligen sterfeling.

Kan men zich hier voor 't overige dikwijls bedriegen, door de oorzaaken in 't zielsgestel te zoeken, daar zij alleen in de ouden, in de opvoeding of in gantsch andere omstandigheden gegrond zijn: Dit zij zo! — Eene gezette poging, om den mensch ook wijsgeerig te beschouwen; alle gronden nategaan, die op den mensch veelal in- en uitwendig werken; op 't nauwkeurigst op uitzonderingen te letten, — wat dunkt u, Leezer! zou zulk eene wijsgeerige menschenkunde, met veel behoedzaamheid gepaard, den schranderen Gelaatkenner niet vrij gemakkelijk voor de meeste dier voorgegeevene mislagen kunnen beveiligen? — Dat de oppervlakkige Gelaatkenner, die zijne Physionomische kundigheden, alleen uit boeken, en nimmer uit de natuur met

eigen oogen gefchept heeft; dat hij, die nimmer met een wijsgeerig oog het uitwerkfel uit deszelfs oorzaak heeft leeren oniwikkelen; dat zulk een zich en anderen door eene verkeerde opgaaf der oorzaaken misleiden kan — wat toch is natuurlijker dan dit? Of is de mensch niet een deel van dat volmaaktst Heelal, waar men alles, door weerkeerigen invloed, werking en famenhang aan elkander geketend ziet? — En zou de onkundige zich dus in de Gelaatkunde, waar men op dit alles zo zeer te letten heeft, niet telkens bedriegen kunnen?

———— — Wat nadeel is dit voor deze wetenschap zelve? Begeert gij nimmer mis te tasten, 'er is Leezer! geen ander middel toe, dan maar nooit naar de minste kundigheid of waarheid te vraagen. — Blijven de dwaalingen ten dezen opzichte voor den kenner zelfs zeer mogelijk; Dit, Leezer! doordringe ons beide slechts met ootmoed en een voorzichtig wantrouwen! — Zult gij in enkele gevallen bij Gelaatkundige oordeelvellingen dwaalen; slechts behoedzaam gezorgd, dat wij ons altoos ten voordeele van onzen broeder misleiden; en dat ons hart althans door de mislagen van 't verstand niet onteerd worde! — 't is toch het lot van den aardbewooner, het gelukkig licht der waarheid nimmer, zonder nevels van onvolkomenheid en dwaalingen, te kunnen aanschouwen.

Zie hier, Leezer, ook het moeilijke der Ge-
laat-

laatkunde als eene zwaarigheid overwogen! — Wik zelve de gronden. — En geloof in 't algemeen, dat het altoos 't veiligste zij, eerst te onderzoeken, en dan te verwerpen. —

Dat de Gelaatkenner zich slechts zorgvuldig hoede, om nimmer op zijne weetenschap te pogchen; of zich ooit, enkel vermaakshalve, als den keurmeester zijner broederen optewerpen? En zo hij ijverig, omzichtig en met een tamelijk gevoel, deze aangename velden betreedt, voorzeker, dan zie ik hem de stralen van 't Physionomisch licht gelukkig opmerken en verbreiden; en de eer der Gelaatkunde met grond tegen den bestrijder gehandhaafd.

De derde zwaarigheid ligt nu aan de beurt. Eer wij echter deze onderzoeken, zullen wij vooraf het oog der Leezeren op een tweetal schoonen vergasten. Redeneeringen worden op den duur voor veele onaangenaam: en zeker, de Gelaatkunde laat zich altoos min door gronden, en meer door proefneemingen en voorbeelden beöefenen.

T W E E J O N G E J U F F R O U W E N .

't **I**s jammer, dat 'er in beide de Beelden, die op deze plaat voorkomen een aanmerkelijks gebrek is ingesloopen. En zoudt gij dit zelve niet gemakkelijk kunnen ontdekken? Zo gij u herinnert aan 't geen wij boven van 't gelijkflachtige der menschlijke vorminge gezegd hebben; en zo gij dit hier, in 't geheel en in de deelen, naauwkeurig opzoekt, zult gij 't gebrek dan niet hier of daar bespeuren? — Het linker oog in 't bovenste Afbeeldsel is te groot, en niet gelijkaartig aan 't rechter oog. En in 't tweede Beeld bespeurt gij even zulk eene ongelijkflachtigheid, schoon niet zo sterk, in de richting of loop der twee bovenste oogleden. 't Bovenste ooglid loopt in 't rechter oog anders dan in 't linker.

Behalven dit, is 'er nog een hoofdgebrek in de linker koon der bovenste Juffer, als wat te dik; en met het overige van dit tamelijk vermagerd Gelaat niet zeer eenstemmig.

Wat dunkt u Leezer! van deze beide Afbeeldsels? Aan welke dezer twee schoonheden zoudt gij 't liefst uw hart durven verpanden?

De scheeve houding van 't hoofd is voor het bovenste Beeld al tamelijk ongunstig. In veel gevallen heb ik zulk eene houding sprekend gevonden voor zotheid, of liever voor zwakheid des verstands.

stands. Maar in zeer veele andere gevallen deed het mij eene pooging vermoeden, om list bij schranderdheid te voegen, met lusteloosheid of met ontevredenheid van ziel gepaard. Mijn Leezer zal uit het overige van dit Gelaat ligtlijk kunnen opmaaken, dat wij hier met grond het laatste, en niet het eerste geval in dit Beeld vooronderstellen.

Dat het eerste Beeld ook meer verstands-oefening en meerder nadenken in de ziel doet vermoeden, mogen wij gerustelijk uit het algemeene van deze twee Pourtraiten afleiden.

Dan, mijn Leezer is met geene algemeene uitspraaken te vrede; maar vraagt naar bijzonderheden, en vordert bewijzen.

Vooraf is 't zeker, dat wij die stukswijze bijzonderheden bij leevende origineelen, altoos veel gemakkelijker dan bij de zuiverste Afbeeldfels kunnen aanduiden. —

Zie hier intusfchen ons antwoord op den billijken eisch van onzen Leezer! In 't bovenste Beeld is alles veel scherper, veel hoekiger en meer gespannen, dan in 't onderste. — En zo u dit meerder strakke in alle de trekken van 't eerste Beeld op meerder scherpte, en oefening van geest doet besluiten; dit zelfde laat ook te minder gronds voor goedheid en edele openhartigheid over.

Hoe groot is niet het onderscheid tusschen de verschillende deelen van deze beide aangezichten? Vergelijk slechts onderling de beiderlei wenkbrauwen en de oogen; den neus, den mond en de kin van deze beide Afbeeldfels. In

In 't eerste misfen de wenkbraauwen dat zagt ronde, die edele buiging, die gij in het tweede Beeld bespeurt. Gij vindt daar in de richting dezer wenkbraauwen meer fcherpte, ftrakheid, ja eene ligging, grootendeels door nadenken en ftille gemelijkheid veroorzaakt. Ten teeken van gewoone onvergenoegdheid zijn zij een weinig naar den neus geboogen.

Het rechter oog heeft iets fcherps, iets haatelijks. — Bij al de onvergenoegdheid van 't hart bezit dit oog eenen flaauwen trek van 't fpotrijke, ten koste van eenen anderen. Den neus ziet gij, ten blijke van vieze ontevredenheid, aan de zijden een weinig bovenwaarts opgetrokken. —

Hoe gewrongen komen u niet haare lippen voor? — 't Is denkelijk dwaaze trotsheid en blijde verachting van anderen, die dezelve aan de zijden wat bovenwaarts optrekt; terwijl zij niemand onder haare kunne fchoon en beminnelijk keurt, dan zichzelve.

En hoe behaagt het tweede Beeld aan 't hart van mijne Leezeren? —

Gij vindt hier verftand, maar min diep; althans, min gefcherpt en verfijnd dan 't voorige. Een verftand, dat zich de dingen zonder veel inffpanning klaar en duidelijk voorftelt.

Vindt gij in dit Gelaat niet alles min ftrak en min gewrongen? — Hoe onfchuldig ftaaren die oogen daar heen? — Hoe zagt worden zij door deze wenkbraauwen bedekt? — Hoe bevallig,
hoe

hoe gantsch natuurlijk , en hoe goedig sluiten zich niet deze lippen? — En , daar gij al 't scherpe en gewrongene van dit Gelaat zo gantsch verwijderd ziet; daar zich alles zo gantsch ongedwongen en natuurlijk vertoont , zullen wij 'er dus met grond geene beminnelijke goedheid en edele openhartigheid in verwachten kunnen?

Met minder smaak of trotsheid in kleeding; misfchien ook van minder afkomst, en met minder bezittingen voorzien, dan de voorige, is zij geenzins zo hooggevoelende als de bovenste. Haar onschuldig hart, haare braafheid van ziel en haar open inneemend oog, deelt haar Gelaat zekere glansen van bevalligheid mede, die de bovenste met al haar zwier, trotsheid en geveinsde *coquetterie* zich nimmer zal kunnen verschaffen.

Poogt de eerste door het gering overblijffel haarer bevalligheden , nog steeds harten te vermeesteren. De tweede is 't enkel om goedheid en openhartigheid te doen; — zij boezemt achting in, — ten volle overtuigd, dat, naar *Gellerts* uitspraak, het deugdzaam hart eener schoone het zekerst middel is, om zich voor altoos in de tederheid, en in het hart van den braafsten *Orgon* te verblijden.

Genoeg, zo 't ons toefschijnt, over deze beide schoonheden. — Geeven wij haar nu over aan de gevolgen van haar verschillend hart. — En breeken wij intusfchen haar gezelschap af, om, na dezen uitftap, tot ons voorig onderzoek wedertekeeren!

3. *De Gelaatkunde is nutteloos, overtollig, en daarom volstrekt onnoodig.* Zie hier eene derde algemeene zwaarigheid, waardoor men zo niet het aanweezen, ten minsten de beëfening, dezer weetenschap zoekt te bestrijden. Immers, om niet te zeggen, dat de Gelaatkenner nimmer eenig zeker inzicht kan erlangen van het toekomstige, en hij zich voor de onheilen des levens dus daardoor nimmer zal kunnen beveiligen; — Want wie toch vordert dit van eene weetenschap? — Behalven dit, zoekt men 't nuttelooze en 't gantsch overtollige der Gelaatkunde nog van eene andere zijde te bewijzen. Waartoe, zegt men, een weetenschap met zo veel moeite aangeleerd, welkers doel men veel gemaklijker, althans veel zekerder, langs eenen anderen weg bereiken kan? — Is niet het geheel oogmerk der Gelaatkunde alleen, om den mensch te kennen, en zijne krachten en smaaken te beoordeelen; hoe gemakkelijk laat zich nu dit alles niet uit zijne daaden opmaaken; uit zijne daaden, zo gemakkelijk te bemerken, en overal de beste waarborgen van iemands inwendig gestel? En wanneer toch kan men den mensch op 't enkel oog zo naauwkeurig en zo zeker beoordeelen, als uit den samenhang van zijne bedrijven?

In de behandeling dezer zwaarigheid zal ik mij genoodzaakt zien, mij te moeten bekorten. Dat het voor 't overige zeer gemakkelijk zij, in weinig woorden zwaarigheden optewerpen; maar niet zo ligt, om dezelve even kort, en vol-

doen-

doende te beantwoorden, behoef ik mijnen Leezer, ter mijner ontfchuldiging, niet te herinneren.

Vooraf houde men 't voor uitgemaakt, dat men nimmer eene weetenschap als aanwezig kan toegeeven, zonder haar tevens terftond, als meer of min nuttig, te moeten beschouwen. Alle waar goed heeft uit deszelfs aart altoos goede en voordeelige gevolgen. — En eene weetenschap als zodanig zijnde toegegeeven, is 't ongegrond, die, als een overtollig niet, in den fchakel der dingen te willen aanmerken.

Het voorgeeven is ten eenemaal ongegrond, als of de Gelaatkenner den mensch niet uit zijne daaden, maar afzonderlijk uit zijne trekken wilde beoordeelen. In zeer veel opzichten poogt hij zijne voorwerpen ook uit daaden te leeren kennen. Wie toch kan 't hem ten kwaade duiden, dat hij in een zo moeizaam werk alles te hulp neeme, om te sneller, of te zekerder zijn oogmerk te bereiken. Of zal men de houding, de stem, 't gebaar der handen, de felling van 't hoofd, den gang, de wijze van kleeding enz. niet onder 't gebied van den Gelaatkenner begrijpen; om ook in alle deze opzichten, niet slechts uit trekken, maar uit daaden tevens, zijne voorwerpen te leeren kennen?

Men beschouwe de Gelaatkunde slechts als een oog of zintuig te meer, om den mensch te vollediger, en te spoediger te beoordeelen! —

Billijk kan men den famenhang van iemands
daa-

daaden als eene opheldering van zijne Gelaats-trekken beschouwen; maar zal men hierom 't Gelaat zelve verwaarloozen? — En dat te minder, daar wij 't Gelaat als 't gevolg van 't Charakter der menschen; en deszelfs grondvorm als een der oorzaaken des Charakters beschouwen kunnen; en dit alles bij gevolg tot onze menschenkennis zo onontbeerlijk is.

Behalven dit zijn 'er nog veele andere voordeelen aan de voorzichtige beoefening der Gelaatkunde verbonden. Ik zal niet zeggen: de eerbiedigste en godvreezendste aanbidding van den Schepper, waartoe een Gelaatkenner bij ieder aangezicht zo rechtstreeks wordt opgeleid; eene aanleiding, die men buiten de Gelaatkunde nimmer zo sterk heeft: op zichzelf al een onschatbaar voordeel voor den Gelaatkenner! —

Hoe weinig zijn wij in de gelegenheid, om de gewoone bedrijven, ik laat staan *die alle*, van onzen medemensch te zien? — En toch, wij moeten ons in den omgang of in zekere verbinding met hen plaatsen, waartoe het zo noodzaakelijk is, hen van nabij, en dat spoedig, te kennen. Hoe gemakkelijk valt het niet, om het oog van hem, die geen de minste Gelaatkunde bezit, door daaden, gantsch strijdig met ons hart, lang te kunnen misleiden? — De Gierigaart kan treffende weldaaden verrichten; maar zal hij zich wel ooit een deelneemend oog, een zorgeloos en openhartig Gelaat kunnen verschaffen? —

Daar-

Daarenboven, men ziet zich dikwerf genoodzaakt tot daaden en verbindtenissen, die geen uitstel lijden. 'Er is dan geen tijd noch gelegenheid om eerst 's mans daaden afte wachten, om hem daar uit te beoordeelen; neen, 't is alleen zijn Gelaat en voorkomen 't geen hij ter onzer beschouwing aanbiedt.

Eindelijk leert ons de Gelaatkennis veel meer van 's menschen natuurlijken aanleg en grondkrachten, dan men van elders, of door zijne daaden zou hebben kunnen opmaaken; deze toch zeggen ons alleen, wat hij door aanwending, pooging, kunst en gewoonte geworden is; — maar leeren ons niets van zijne natuurlijke grondkrachten, of van zijne oorspronkelijke neigingen. 't Is waar, in veel gevallen ligt 'er ons bij den mensch niet veel aan geleege om zijnen natuurlijken aanleg te weten; maar in zeer veel andere gevallen kan ons dit zeer wigtig zijn. — Waarlijk, zonder daar iets van te weten, zal men nimmer wijsgeerig over de waarde of onwaarde der handelingen kunnen oordeelen. Waar van daan toch zo veele dwaaze en snoode oordeelvellingen over enkele daaden van onzen medemensch? — Veelal, omdat men vergeet, zulk eene handeling als eene voorbijgaande daad te beschouwen; veelal, omdat men de algemeene grondneiging niet bemerkt, die ons van zulk een liefdelooze beoordeeling, zo gegrond, zou hebben terug gehouden. Zijne handeling wordt nadeelig gevonnisd; terwijl men ze

niet in haaren samenhang kent; en 't enkel Gelaat ten sterkste voor zijn hart en zijne heerschen de neiging zou kunnen pleiten, en klaarblijkelijk doen zien, dat het verhaal zeker lastering of vergroo-ting zij, en de handeling geheel uit den samenhang gerukt.

En hoe zal men, zonder de kennis dier grondkrachten en aangebóoren neigingen, waarvan men zo veel door 't enkel Gelaat ontdekken kan, die wigtigste vraag op gronden kunnen beantwoorden: langs welken weg men den mensch behoore te leiden en te vormen? —

4. Eene vierde zwaarigheid tegen de Gelaatkunde is deze: — *men kan zich haare beëfening niet zonder liefdeloos en zeer veel misbruik verbeelden. 't Zijn de beste menschen, die 'er doorgaans 't meest door zullen verliezen. En de Physionomiekunde is altoos een rijke bron van zeer veel onheil.* —

Ik kan niet ontveinzen, dat deze zwaarigheid mij altoos voor mijn eigen hart zeer veel moeite gebaarde hebbe. — Ja, ik ken meer dan een tijdpunt in mijn leven, waarin ik dien wensch zeer ernstig koesterde, dat de Physionomie toch nimmer in de handen van 't menschedom geraaken mogt. Dan, Leezer! Zie hier den weg, dien ik betreden heb, om mijn hart ook bij deze bedenking gerust te stellen.

Het is zo! De Gelaatkunde wordt veelal misbruikt, en is maar al te dikwijls een losse grondslag voor liefdelooze en hatelijke vermoedens. Dan,

a. Heeft

a. Heeft zij dit niet met zeer veel andere kundigheden en voorrechten der menschen gemeen? — Wat is 'er toch, hoe heilig, hoe rechtstreeks tot ons geluk bestemd, 't geen wij bij de meeste menschen niet tot een snood en onverantwoordelijk misbruik gebezigd zien? — Hoe weinig zijn wij in 't algemeen geschikt, om onze verstandelijke vermogens op de beste wijze aantewenden? — Bij den mensch vinden wij overal krachten; maar krachten — meestal gemisbruikt; meestal op eene verkeerde wijze beoefend. Zal men 't dus de Gelaatkunde niet moeten te goede houden, dat zij zich zelden, zonder misbruik en liefdelooze verdenking, laat beoefenen? Of zal men in deze wetenschap alleen, van dien billijken stelregel willen afgaan: — nimmer kan ons 't misbruik van 't recht gebruik eener zaake afhouden.

b. Zo gij, door het ter zijde stellen van deze wetenschap, al 't voorbarige, en al 't liefdelooze in de beoordeeling van anderen zoudt kunnen verhinderen; dan zou uw voorslag, om de Gelaatkunde in de vergetelheid te verbannen, de grootste opmerking verdienen. Maar dit is immers gantsch ondoenlijk. De zucht om elkander onvoorzichtig te beoordeelen is, met, en zonder de Gelaatkunde, algemeen, en gantsch natuurlijk. Men veroordeelt zijnen medemensch door vooroordeel, eigenmin, drift, en zonder de minste regels; of men is hun op eene verwarde wijze, en vaak zonder grond op hun voorkomen, geneegen. De

wect niet in de Gelaatkunde is, zo hij een liefdeloos en snood hart heeft, altoos de onbarmhartigste richter van zijne broederen. — En daar dit oordeel over andere onder de menschen zo volstrekt algemeen is, wat dunkt u, Leezer! is 't dan niet veel beter de menschen in dezen zo veel mogelijk uit hunne verwarring te redden; en hen in staat te stellen, om het aangezicht van hunnen broeder, niet door vooroordeel, en door een onzeker gevoel, maar voorzichtig, geregeld en op gronden te beoordeelen?

c. Natuurlijk zal hij in een verbasterd Menschdom zeer veel kwaad en snoodheid bemerken. En het ongenoegen dieswegens is, zo gij wilt, voor den Gelaatkenner, op zichzelve een stellig kwaad. Dan, juist dit kwaad is voor hem de kortste weg tot zijn voordeel, en tot zijn waar geluk. — Immers, dit zal zijn afgrijzen voor 't kwaade, en zijne tederste achting voor het goede, zijn zedelijk gevoel ongemerkt moeten ontvlammen en bevorderen. Naar mate hij 't goede zeldzaam vindt, zal hij het te sterker leeren hoogachten en beminnen. En zijn tegenzin tegen onovereenkomst, gewrongene of kwaadaartige trekken, zal hem natuurlijk verplichten, om zelfs bij den boozen nog naar bewijzen van daar zijnde krachten, en naar goede gesteldheden te vraagen. — Het waare schoone wordt altoos door den kenner het gemakkelijkst onder de puinen opgezocht en met vreugde gevonden. „ De menschen ”, zegt daarom zeker
Wijs-

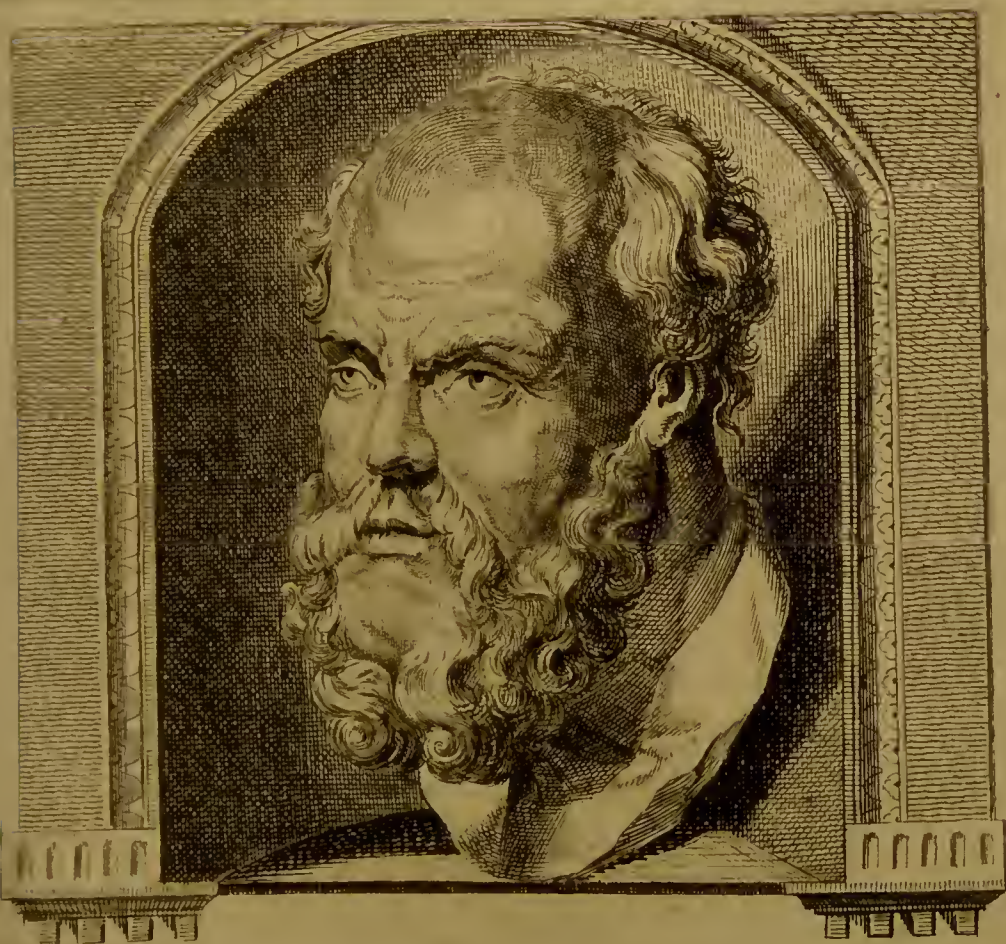
Wijsgeerig Schrijver: — „zijn meer dwaas dan snood: door hen naauwkeurig te onderzoeken, zullen hunne kwaade hebbelijkheden niet meerder uitblinken, dan hunne goede. Zo zij aan den eenen kant verliezen, zij zullen 'er aan eene andere zijde door gewinnen. De grootste kenners zijn in alle gevallen de minst strengste Rechters. — Zij, die de menschen 't beste kennen, zullen hun hunne gebreken 't gemakkelijkst vergeeven. De Wijsgeerte, als de grondslag der Gelaatkunde, zal hun leeren, om de onvolkomenheden door daar zijnde bevalligheden, en de ondeugden door deugden, te vergoeden. — Deze zal hun leeren, om van alles het meeste voordeel te trekken; geenzins daarin geleege, om zich gantsch van de zodanige te verwijderen, of 'er in allen geval enkel kwaad van te vermoeden; maar om voordeel te doen met het goede, 't welk zij bezitten, zonder zich vruchteloos over hunne kwaade zijden te vertoornen; terwijl men door voorzichtige maatregelen zich slechts hoeden zal, om geen voorwerp van hunne boosheid te worden. Men zegt: men zal 'er menschen-schuw door worden, wanneer men de menschen, zo naauwkeurig kent. Maar, is 't dan een zo groot kwaad, dit tot een zeker punt te zijn? — Niet ieder een, die wil, kan zulks. Wat het voorgeeven aanbelangt, dat men 't geslacht der menschen leert verachten, naar maate men het zelve kennen leert. Dit, zo 't waar was, zou in de Gelaatkunde, die ons 't Karakter der men-

fchen leert, niet meer kunnen gevonden worden dan in de Geschiedkunde, welke ons hunne bedrijven meldt. Zo de Geschiedenis ons snoode handelingen verhaalt, zij bericht ons ook goede — en zo men 't aan de Geschiedkunde nog nimmer heeft voorgeworpen, dat zij nadeel toebrengt aan de menschen, die zij onderwijst; en welke zij, al onderwijzende, vormt; met wat grond zou men dit dan aan de Gelaatkunde kunnen verwijten, die nog veel zekerder is; gemerkt zij ons de menschen op zich zelve doet zien, en onafhankelijk van alles, wat hen omringt, en hen dikwils tot weinig eer verstrekt”?

d. 't Is daarenboven ten eenemaal ongegrond, dat men de menschheid al physionomizeerende zou leeren verachten. Klaarblijkelijk heeft de Gelaatkenner aan alle zijden de sterkste aanleiding, om de voortreffelijke waarde der menschheid te bevroeden. Of zal men ontelbaar veel schoonheid en overeenstemming in 't slechtst Gelaat nog kunnen gewaar worden; en dat, zonder de menschheid te leeren hoogachten? — Iets, dat, naar 't eenstemmig getuigenis der Zedeleeraaren, altoos een rijke bron is van zeer veel deugd en voortreffelijkheid.

Ten slot — en hier aan bid ik mijnen Leezer, bij alle zwaarigheden der Gelaatkunde, te willen denken. Bij geen waarheid kan men ooit vorderen, dat men *alle* zwaarigheden, en alle duisternissen zou moeten beantwoorden. — Zo men de waarheid
klaar-

klaarblijkelijk door gronden bewezen heeft; zo men door proeven, door ondervinding en door Beeldtenissen getoond heeft, dat 'er waarlijk Gelaatkunde te vinden zij, dan kunnen nimmer redeneeringen of bedenkingen, hoe inneemend zij ook schijnen mogen, deze zekerheid verzwakken; dan kunnen geene andere zwaarigheden gelden, dan alleen dezulke, die 't bewijs uit de ondervinding raaken; en die door tegenproeven, die het tegendeel bewijzen, den grondslag der Gelaatkunde doen vervallen.

Aan 't slot van dit Hoofdstuk geeven wij onzen Leezer het Beeld van den wijsten Man te Athenen, — van *Socrates*, wiens aangezicht men eeuwen lang als eene zwaarigheid, tegen de Gelaatkunde heeft aangedrongen. *Zopyrus* zag dit levend aangezicht; en waagde zich, om het, in tegenwoordigheid van anderen, te beoordeelen. Terstond ontdekte hij 'er veele gebreken van 't hart in, dat hij dom, in de zinnelijkheid verzooopen, en aan de dronkenschap en wellust was overgegeeven. — Zo werd de ziel van dien grootsten Man der Oudheid onteerd door de wilde uitspraaken van den dwaalenden Gelaatkenner!

Dan, veroordeel dien Gelaatkenner niet te spoedig! De geschiedenis bericht ons tevens, dat, terwijl *Socrates* Leerlingen met *Zopyrus* den spot dreeven, *Socrates* hen bestrafte; en 't oordeel van den Gelaatkenner toestemde, in zo verre hij beleed, dat hij van natuure tot dit alles eene sterke neiging gehad had; maar die hij alleen door de grondstellingen zijner Wijsgeerte, en door eene geduurige oefening bestreeden en overwonnen had.

In 't voorbijgaan ziet men hier al terstond de noodzaakelijkheid van het onderscheid tuschen den natuurlijken aanleg eenes menschen, en tuschen zijnen tegenwoordigen toestand. Eene opmerking, die wij boven onzen Leezeren reeds hebben zoeken intescherpen.

Voorondersteld zijnde, dat *Zopyrus* over *Socrates* gantsch verkeerdelijk had geoordeeld, dan zie

zie ik dit nogthans geenzins voor eene onverwinbare zwaarigheid tegen de Gelaatkunde aan. Of, wanneer kunnen enkele mislagen, zelfs door den kenner begaan, de zekerheid van eene kunde met grond doen vervallen?

De Gelaatkenner zocht naar *Socrates* voornaame en natuurlijke gesteldheden. Het geen hem 't meest in het oog viel, dit beoordeelde hij; en zeker liet hij andere plooiën of trekken, die minder zichtbaar waren, uit het oog. En zie hier den natuurlijken grond voor zijnen misflag.

Daar *Socrates* het tegendeel dier snoodheden alleen door oefening, en niet van de natuur verkreegen had; wat was natuurlijker, dan dat deze snoodde gesteldheden van de natuur dieper en zichtbaarder op zijn Gelaat waren ingedrukt; dan die tegenoverstaande hebbelikheden, die hem alleen door oefening en nadenken waren eigen geworden? En moesten die eerste gesteldheden om dezelfde reden door den Gelaatkenner dus ook niet gemakkelijker bemerkt worden dan de laatste?

Daarenboven, wie zal met grond kunnen loochenen, dat *Socrates* bij al zijne grootheid nog niet, even zo wel gebreken in 't hart, als in 't Gelaat zou hebben overgehouden? —

En gesteld eens, dat het leevende aangezicht van *Socrates* geene kentrekken bezeten had van zijne Wijsbegeerte, van zijne overwinning over zichzelf, van zijne deugd en zijne menschenmin; iets waar van wij straks voor een gedeelte

het tegendeel zullen doen bemerken; wat zou dan een enkele *Socrates*, of deze ééne uitzondering, van zulk eene misvormde Gedaante, tegen de zekerheid der Gelaatkunde bewijzen?

Of zal het zien van eenen enkelen blindgeboorenen ons voortaan doen twijfelen aan de zekerheid van 't gezicht, waar mede wij gelooven, dat onze kinderen na hunne geboorte zullen beschonken zijn? —

Dan, wij behoeven het Gelaat van *Socrates* nog niet geheel tot zulk eene uitzondering te vernederen. — Beschouwen wij 't eens van nabij, zo als 't zich hier aan ons vertoont!

't Is waar, in de oogen heerscht iets zinnelijks, iets wellustigs. De lippen zijn ook niet zeer voordeelig noch voor sterkte van geest, noch voor goedhartigheid der ziele. Echter vinden wij in dit Beeld, dat slechts Copie van Copie is, nog bewijzen genoeg voor de grootheid dezes Mans; terwijl het de vraag zou zijn, of deze laatste bewijzen tegen het bovengezegde niet gemakkelijk zouden kunnen opweegen!

Hoe gunstig is dit hooge voorhoofd, in dier-voege gevormd; hoe gunstig is 't niet voor een veel, zeer veel bevattend verstand? —

De ligging en de inrichting der wenkbrauwen — de trekken boven den neus tusfchen de oogen — de diepte van de holte des oogs — de dikte van 't oogbeen — de vrij diepe buiging naar binnen in 't voorhoofd, 't geen men gemakke-

kelijk aan de rechterzijde bemerken kan. — Dit alles toont nadenken, mannekracht, sterkte van geest, en duurzaame inspanning.

Het voortdringende van de kin, ook blijkbaar om al het gezegde, hoe veel sterkte, onverzettelikheden en werkingskracht doet ook dit ons niet in dezen *Socrates* vermoeden?

En zullen wij nu na dit gezegde, nog werk vinden, om de eer der Gelaatkunde bij *Socrates* aangezicht te handhaaven?

Hoe ver, hoe zeer ver moet niet deze Copie van *Socrates* leevend Gelaat verschillen, en verre onder het oorspronkelijke vernederd zijn?

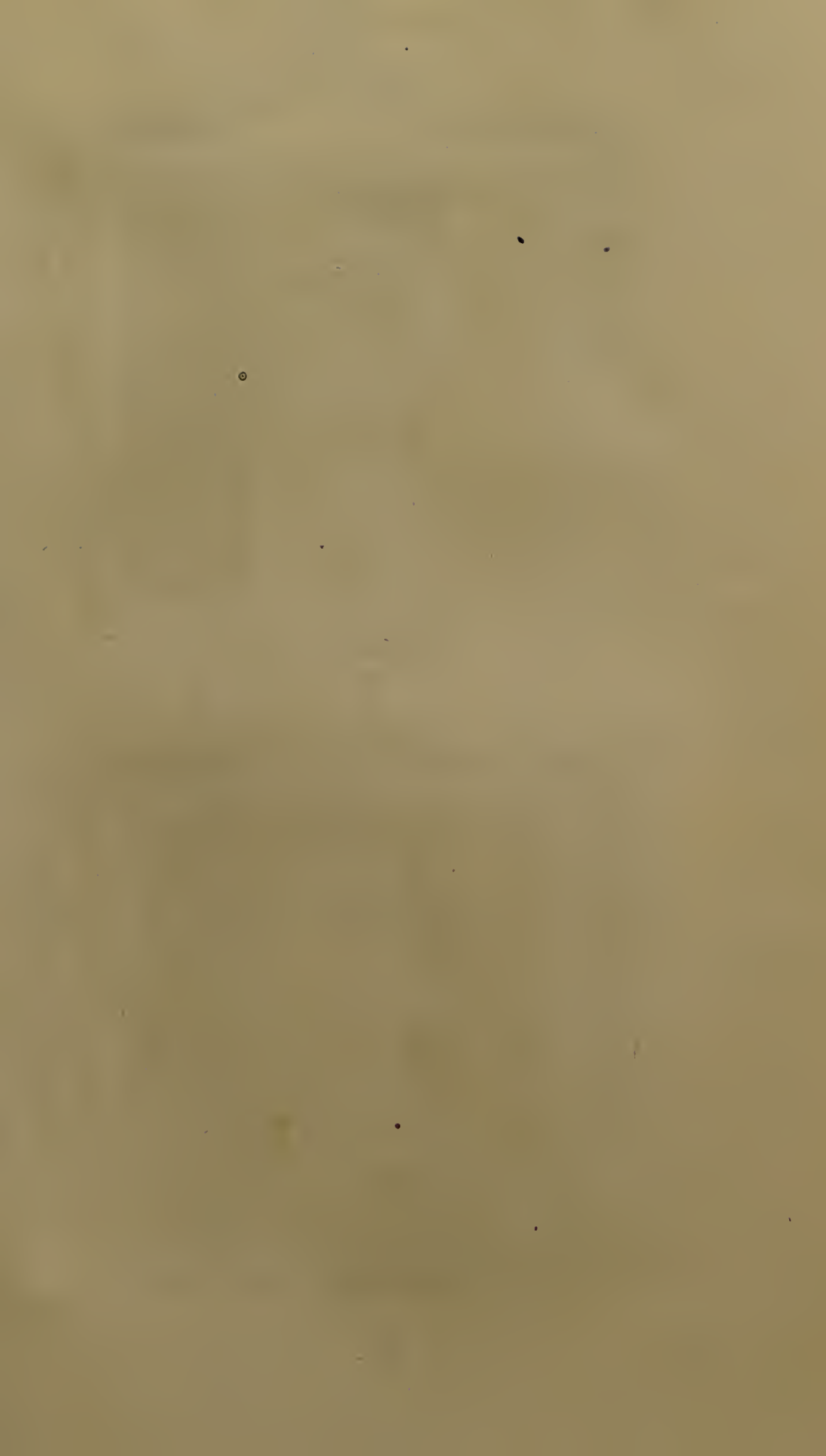
Bijna onfeilbaar verliezen wij altoos door Copien. In 't bijzonder zou ik dit gaarne van deze oogen vermoeden. Dat gij de appels zo dicht onder 't bovenst ooglid geplaatst ziet, is voor peinzende verstandskracht gantsch niet ongunstig. — Dat zij wellust ademen is niet vreemd; — dan die trap van flauwheid, deze geloof ik, dat zij nimmer bezaten, wanneer zijn Geest het Wezen aller weezens beschouwde, of wanneer hij zich in de velden der eeuwigheid verloor; en alle zijne denkende krachten opriep, om 't heil van zijne medeburgeren door zijne lesfen te bewerken.

Te meer vermoeden wij dit van *Socrates* oogen, omdat het de oogen zijn, in welker vuur en trap van inspanning de oefening en 't nadenken grooter verandering kunnen veroorzaaken, dan in veele andere grondtrekken van 't Gelaat.

Uit de beoordeeling van *Zopyrus* kunnen wij intus-
schen leeren, nimmer, alleen aan den ongunstigen
aanleg en de kwaade grondneigingen van anderen te
blijven hangen. Zoeken wij vooral naar spoo-
ren van 't goede! — En hoe ligt zal ons hart hier, of daar
iets edels, iets verzagtends aantreffen, dat ons on-
der dankbre aanbidding dat waar gezeg te binnen
brengt — *wij beide zijn van Gods geslacht.*

Heeft onze vorming of ons oog iets ongunstigs;
en zijn 'er trekken in, die van natuurlijke en kwaade
neigingen getuigen. Dit voor ons hart slechts er-
kent, en met *Socrates* van het: *ken u zelve!* be-
gonnen! — Men dient eerst zichzelf te vermee-
steren, om zich daar na in de overwinning van den
stroom van anderen te kunnen verblijden! ô Lee-
zer! wat kunt gij — en ik nog niet worden! —
Hoe zeer kan zich ons hart en ons Gelaat nog niet
verwijden en veredelen; zo wij steeds ons zelve
poogen te bestrijden, en geen grooter wellust
van 't harte kennen, dan ons in Gods beschouwin-
gen te verliezen, en in 't heil van anderen te ver-
teeren!

T W E E S T U D E N T E N .

Alvoorens wij tot een ander Hoofdstuk overgaan, zullen wij onze Leezers vooraf over deze twee Beeldtenisfen onderhouden.

Wat dunkt u Leezer! Wie van deze beide verdiende het meest tot het getal van *Socrates* Leerlingen te worden toegelaaten? — Wie van beide heeft meer denkingskracht; en wie bezit grooter smaak voor de Wijsgeerte, meer verstand en grooter sterkte van ziel? —

En wat zullen mijne Vaderlandsche schoonen op 't gezicht van deze twee jonge lieden zeggen? — Wat zou hun hart gevoelen, zo 't verpligt ware uit deze beide de groote keus te moeten beslissen? — Beide voor de letteren gebooren, of liever door hunne ouderen daartoe bestemd, bieden zij hier hun Gelaat ter onzer beoordeeling aan.

Bij al de zwakheid, waar van het eerste Beeld zulke duidelijke kenmerken vertoont, is het, over 't algemeen, toch een zeer goedhartig en draaglijk voorkomen.

De houding van 't hoofd spreekt hier sterk voor zwakheid van zielskrachten. —

Aan goedheid, een hart voor vriendschap gevormd, minzaam toegeevendheid — kunnen wij aan dit alles bij 't bovenste Beeld wel 't minste twijfelen? — Hoe veel goedhartigheid bemerkt gij niet in den opslag, voornamelijk in den mond? —

In-

Intusfchen , dat zijn smaak , zo 't immer zijn zaak wordt zich met ernst op de letteren toetelleggen , zich eerder voor de schoone wetenschappen , dan op het wiskunstige bepalen zou , behoef ik mijnen Leczer niet te zeggen.

Hij loopt geen gevaar , om de veerkracht zijner ziele te overspannen — onbekommerd voor de gevolgen leeft hij vrolijk en vergenoegd — en de vermaaken der jeugd zijn hem welkom , veel meer dan de jongste nieuwigheden uit het rijk der letteren — gevoelig van hart is hem 't bijzijn van schoonen , daar men over den smaak , den opschik , het spel en de partijen spreekt , uiterst aangenaam.

Niet geroepen , om den strijd der geleerden bijtewoonen , hunne werken te doorkruisen of naar eene geldende stem in 't rijk der letteren te dingen , houdt hij zich met het oppervlakkige te vrede ; zich veel meer om de juistheid en smaak in kleeding , dan om de naauwkeurige rangschikking van zijne gedachten bekommerende.

Het tweede Beeld is dat van eenen Jongeling , die in sterkte van denkingskracht Lieden van gezag en jaaren dikwijls verbaast en voorbijstreeft. —

De wiskunst is zijne voornaame liefhebberij.

Zijn staarend oog zoekt waarheden , ten koste van het diepst nadenken , en met de grootste inspanning. Het bondige , en 't geen het strengst is doorgedacht , liefst hij bij uitstek. —

Welke eene groote voortdringende werkingskracht ziet gij niet in zijne oogen , in zijne wenkbraau-

braauwen, en in de sluiting van zijne lippen? — Hoe zeer stemt niet dit alles in met zijn stout, diepdenkend en stijf-staarend oog?

Zeer ongaerne ziet hij zich door andere, in werkzaamheid en denkingskracht, voorbij gestreefd. — Een vijand van alle laffe en verwijfde vermaaken, zijn zelfs zijne genoegens door den stempel van 't mannelijke gekenmerkt.

En wat het Karakter van zijn hart aanbelangt, dit valt in het sterke en in 't mannelijke — onverzettelikheden en tegenstand zijn hem in eenen hoogen graad natuurlijk eigen — gantsch niet gemakkelijk geeft hij zich gewonnen — eigenzinnigheid en voorzichtigé achterhouding verlaaten hem zeer zelden — terwijl zijn gantsch voorkomen echter liefde en drang naar waarheid, oprechtheid en eene mannelijk vaste vriendschap aankondigt.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

WAAR MEN HET PHYSIONOMISCHE TE
ZOEKEN HEBBE.

Na 't physionomizeeren over verscheide Beeld-
tenisfen zal het niet ondienstig zijn mij met mijne
Leezers vooraf over de eigenlijke zitplaats van 't
physionomische te onderhouden.

Wij spreken hier enkel van 't Gelaat, zonder
het bijzondere, of het kenmerkende in de stem-
me, gang, gebaaren of iets anders te bedoelen.

Zal ik het Gelaat physionomisch beschouwen,
en 'er als Gelaatkenner over oordeelen. 't Is dan
wigtig, te weeten, waar ik mijn oog vooral te
vestigen hebbe, en hoe ik 't aangezicht gelaat-
kundig beschouwen moet.

Moet ik, om een Gelaat naauwkeurig te be-
oordeelen, deszelfs verschillende *deelen* opmer-
ken, en daar uit gevolgen trekken, om tot zekere
Charakters te besluiten: of moet ik bij *het geheel*
van zulk een Gelaat blijven stil staan, de samen-
stemming der onderlinge deelen gadeslaan, en
dan eerst uit het gantsche tot gevolgen en Cha-
rakters besluiten?

Raadpleegen wij hier over het gros van 't den-
kend menschdom, dat vrij algemeen, en niet
zelden vrij gelukkig physionomizeert, dan zien
wij,

wij, dat bijna ieder een bij het geheel van een Gelaat blijft stilstaan, en doorgaans, over 't geheel oordeelende, zegt: een goedig, ongunstig schrander, vrolijk of droevig Gelaat. Men bekommert zich daar in 't geheel niet op de ligging van 't voorhoofd, op de kin, 't oog, de lippen of iets anders. Men ziet slechts het gantsche; men beschouwt het over 't algemeen, en, zonder op bijzonderheden te letten, oordeelt men terstond naar dien algemeenen indruk.

En zoeken wij nopens deze vraag onderwijs bij de Physionomisten van alle tijden, en in hunne schriften; dan zien wij, dat deze 'er geheel anders over denken. — In 't minst niet te vrede met dit algemeene, dringt men daar dieper in de stoffe; men beschouwt 'er deel voor deel; men bepaalt derzelve inrichting, en men poogt die vervolgens gelaatkundig te beschrijven, en dan zeker Karakter met dit of dat deel te verbinden. Bij voorbeeld, een achterwaards hellend voorhoofd, een staarend oog, wijd uitgebreide lippen, enz. Aan ieder van deze gedeeltens, op die wijze ingericht, geeft men eene betekenis; en zo doende verbreidt men physionomische kundigheden.

Is het eerste waar, dat men alleen bij 't geheel moet blijven stilstaan, en dat men in de Gelaatkunde geene bepalingen van enkele gedeeltens kan opgeeven; dan schijnt alle onderwijs in deze wetenschap bijna onmogelijk, en ook overtollig.

Dan wordt de Gelaatkunde geheel gevoel; en zij laat zich dan niet anders dan door eigen oefening verkrijgen.

En is het laatste gegrond, dat men het physionomische niet slechts in 't geheel maar ook in de bijzondere deelen van 't aangezicht zoeken moet — dat men deze deelen beschrijven, en physionomisch in haare betekenis bepaalen kan; dan schijnt niets gemakkelijker te zijn, dan 't aanleeren dezer wetenschap; niets gemakkelijker te zijn, dan eene menigte van zulke algemeene beginselen in 't geheugen te drukken, die op een voorkomend Gelaat toetepassen, en zo de Gelaatkunde te beöefenen. Wat is 'er bij voorbeeld gemakkelijker, dan zulke algemeene uitspraaken op enkele gevallen toepasfelijk te maaken: een open mond is een blijk van zotheid; een groot voorhoofd, en daar onder diepliggende oogen vol vuur, bevat veel verstand enz.

Bedrieg ik mij niet, dan schijnt het in de beöefening der Gelaatkunde een hoofdzaak te zijn, vooraf te besliffen, in hoe ver men de bijzondere Charakters alleen in het geheel, en in hoe ver revens in de deelen te zoeken hebbe.

Naar alle mijne gedaane onderzoekingen geloof ik voor als nog, dat men hier op beide zijden te ver gaat; en dat het even zo verkeerd is, alleen op het gantsche te blijven stilstaan, als, met ter zijdestelling van het geheel, enkel aan de deelen van 't aangezicht te blijven hangen.

Bij mijnen Leezer kan ik het vooraf als eene uitgemaakte waarheid vooronderstellen, dat bij den mensch alles slechts één geheel, en één samenhangend gantsche uitmaakt. — Waar toch vinden wij een geheel, dat naar orde vervaardigd is, waarin het een niet naar het andere geschikt is, en aan hetzelfde beantwoordt?

Bij den mensch zien wij deze overeenstemming van de deelen onder elkander ook allerblijgbaarst. — En, dit zo zijnde, wie ziet dan niet, dat de bijzondere deelen van het aangezicht zeker den stempel zullen draagen van 't gantsche? En, dat men 't Gelaat van eenen zot zullende beoordeelen, de bewijzen dier dwaasheid even zo wel in de enkele deelen van zijn aangezicht zal kunnen opmerken, als zijn geheel voorkomen ons deze dwaasheid al vooraf had doen vermoeden?

Een duidelijk bewijs, dat de Gelaatkenner niet bevoegd zij de opmerking der deelen bij zijne voorwerpen ten eenemaal te verwaarloozen.

Ieder deel toch is in een welgeördend geheel altoos naar het overige geschikt en gewijzigd; en ieder deel strekt dus altoos ook meer of minderen bewijze voor de hoedanigheid van 't geheel.

Hier bij komt nog, dat men de deelen van 't Gelaat niet willende gadeslaan, de Gelaatkunde hier door niet weinig vermoeilijkt en verzwaart.

Er zijn toch in 't menschlijk aangezicht enkele trekken, die dus of zo ingericht, zo sprekend

voor dit of dat Karakter zijn, dat men zulk een' trek en zulk een Karakter bijna onveranderlijk, bijna zonder uitzondering, altoos bij elkander aantrest; en door behulp van welke enkele deelen men bijna onseilbaar iets van 't Karakter zeer gemakkelijk kan opmaaken. Ons waarneemend oog, op zulk een deel gevestigd, ziet altoos scherper en veel zuiverder, dan dat het zich alleen met het geheel had moeten inlaaten. — Met wat reden zal men dan de waarneeming van die enkele deelen, die dikwijls zo sprekend zijn, willen verwaarloozen?

Eindelijk is het zeker, dat algemeene kundigheden, uit het gantsche ontleend, altoos eenige verwarring met zich voeren; althans tot geene duidelijkheid kunnen geraaken. Blijft men nu bij 't beoordeelen van een Gelaat alleen het geheel, alleen de samenstemming der deelen gadeslaan, dan blijven onze denkbeelden van zulk een Gelaat altoos donker; en onze Gelaatkunde onduidelijk, en meestal verwarring.

En hoe zal men bij 't aanleeren van deze wetenschap ooit eenige vaste grondregelen kunnen opgeeven: zo men zich enkel bij het geheel bepaalt; niet tevens de deelen duidelijk beschrijft, en ook daar aan somtijds physionomische uitspraaken vasthecht?

Eindelijk, het is bijna onmogelijk het geheel volledig en naauwkeurig te kunnen waarneemen, zonder ook tevens de deelen gade te slaan en zuiver

ver te bevatten , die , te famengenomen , eerst het gantsche uitmaaken.

Uit dit gezegde zullen mijne Leezers genoeg kunnen afleiden , hoe noodzaakelijk het voor den Gelaatkenner zij , ook de enkele deelen van 't aangezicht , voorhoofd , oogen , neus enz. zo naauwkeurig doenlijk , optemerken , om ook van dien kant in zijne edele pooging , om den mensch te leeren kennen , dies te gelukkiger te slaagen.

Dan , bij dit alles schijnt het mij toe , dat men aan de andere zijde al te veel aan enkele gedeeltens blijvende hangen , en op enkele deelen zijne Gelaatkundige stelregels alleen willende overbrengen , de Gelaatkunde noodzaakelijk in enkele verwarring verandert , en haar de bron doet worden van talloos veele dwaalingen ; en dat het dus ook noodzaaklijk zij op de samenstemming der onderlinge deelen , en op het geheel naauwkeurig acht te geeven , om in 't beoordeelen van andere tot eenige zekerheid te geraaken.

Immers , van vooren beschouwd , is 't al uiterst waarschijnlijk , dat het geheel zich veel duidelijker zal doen hooren , dan één , of meer van deszelfs gedeeltens — zo het geheel welgecordend is , dan zijn de deelen onderling gelijkflchtig ; dan , voorondersteld , dat 'er Gelaatkunde gevonden wordt , zal ieder deel van 't aangezicht meer of min iets van het Karakter kunnen aankondigen ; en zal dan het geheel van zulk een Gelaat niet even hierom zich veel duidelijker voor dezen of

geenen trek in 't Karakter verklaaren , dan dit of dat enkel deel? Of zou dat geen, het welk ons ieder deel op zichzelf aankondigt nog niet veel duidelijker en sterker in het geheel Gelaat te leezen zijn?

Zeker Schrijver vergelijkt ergens de Gelaatkunde niet ongepast bij de Toonkunst. Bij hem is ieder deel van 't aangezicht zekere toon, of klank; terwijl hij het physionomische van zulk een Gelaat oordeelt geleezen te zijn in de harmonie dezer toonen, of in de onderlinge samenstemming dier gedeeltens. En even zo min men een muzykstuk kan beoordeelen uit dezen of geenen toon die 'er in gevonden wordt, even zo min oordeelt hij het Gelaat of 't Karakter der menschen te mogen opmaaken uit dezen of geenen toon, of enkelen trek, die 'er in gevonden wordt.

Zeker eene schoone gelijkenis, die in dit, en in andere gevallen zeer veel licht over de Gelaatkunde verspreiden kan.

Echter staat een toon in een muzykstuk nog op ver na niet volkomen gelijk met een' trek of toon in het Gelaat; want een en dezelfde toon blijft in muzykstukken van allerlei aart volkomen dezelfde; maar deze of geene trek van een Gelaat, de vorm van dit of dat voorhoofd, dit alles is individuël, heeft wel veel gelijkenis met honderd andere vormen bij andere aangezichten; maar bij naauwkeurige beschouwing zal men tuschen die, zo na aan elkander gelijkende, toonen van 't
mensch-

menschlijk Gelaat nog altoos een weezenlijk verschil knnnen bemerken.

Intusfchen naar 't vluchtig oog geöordeeld, zullen wij bij menschen van zeer verschillende Charakters zeer dikwijls eene verbaazende groote overeenkomst vinden tusfchen enkele deelen van hun Gelaat; en van dien kant zal het dus altoos uitsteekend moeilijk worden, om uit die, zo zeer gelijkfchijnende, deelen verschillende Charakters te kunnen opmaaken.

In 't voorbijgaan doet het ons zien, hoe noodzaakelijk het zij, aan alle onze waarneemingen alle mogelijke fcherpte, en zo veel mogelijk de hoogfte naauwkeurigheid bijtezetten (*n*).

Terwijl ons dit zelfde ook zien doet, dat men zich, aan zulk een enkel deel bepaalende, noodzaakelijk dikwijls vergisfen moet; immers, daar het zo ondoenlijk is, om dat gering onderscheid
in

(*n*) Waarneemen is de grondslag van alle Gelaatkunde; en daar wij hier 'er zo dikwijls van fpreken, kan ik niet voorbij mijne denkende Leezers op dat meefterstuk van kunde en bondigheid te verwijzen, ons door den geleerden *Carrard* over de kunst van waarneemen gefchonken. Eene verhandeling, die door de Haarleinfche Maatschappij bekroond is, en te vinden in het XIII. deel van haare verhandelingen. Voor den mensch is 'er in 't algemeen toch weinig belangrijker, dan 't geen hem ten gelukkigèn waarneemer vormt: — En hoe wigtig ware het niet voor de Gelaatkunde, de vraag: hoe moet men alle de trekken van 't Gelaat waarneemen, om zeker te zijn in zijne phyfionomifche gevolgtrekkingen? door een foortgelijk brein van eenen gelaatkundigen *Carrard* onderzocht en beantwoord te zien!

in die enkele deelen van verschillende menschen terstond allerzuiverst te bemerken, hoe ligtelijk zal ons dan dit gering verschil tusfchen het voorhoofd, de oogen, den neus enz. van verschillende menschen niet ontslippen; en wij daar door vervoerd worden, om geheel verschillende menschen dezelfde Charakters toeteschrijven?

Mijne eigen ondervinding bragt mij van dien kant zeer dikwijls in gevaar, om gantsch verkeerdelijk te oordeelen. Meest altoos, omdat ik te veel op een enkel deel van 't aangezicht bouwde, en het geheel, de samenstemming van alle de deelen niet genoegzaam had geraadpleegd. Zo vond ik, bij voorbeeld, in enkele gevallen een treffend, en mij zeer behaagend voorhoofd; en op eenen anderen tijd zag ik met weezin eenen geöpenden mond. Ik ging eenige oogenblikken op deze enkele gedeeltens aan — geen wonder, want in de Gelaatkunde zijn zij op zichzelve spreekend; het eerste bezat reeds voor een deel mijne achting, terwijl ik het laatste met eenig ongenoegen beschouwde. Dan, al spoedig klaarde zich alles bij mij op; het overige van deze aangezichten deed mij bij den eersten alles vinden, behalven een veel bevattend verstand; en onaangezien den open mond moest ik echter eerbied koesteren voor 't verstand en de denkingkracht van den tweeden. Zeer zelden bedroog ik mij, zo ik eerst het geheel gadesloeg, en dan naauwkeurig alle de deelen wikte; — zeer zelden bedroog ik mij, zo ik mij in
het

het beöfenen der Gelaatkunde aan 't zeggen van dien wijzen hield: de eerste indrukken, de eerste gedachten zijn doorgaans de beste.

Zo dra wij een vreemd Gelaat zien, dan doet het ons aan; het treft ons; en die eerste Gelaatkundige beschouwing doet ons iets gewaar worden, doet ons van den man iets oordeelen: en dit eerst geveld oordeel is zeer dikwijls het allerjuiste. Niet dat wij hier bij behooren stil te staan — neen, men houde dien eersten en algemeenen indruk slechts bij zich, en men beschouwe voor 't overige alles, ook de kleinste gedeeltens met de uiterste naauwkeurigheid, om zo zijne denkbeelden uittebreiden, en zijne physionomische opmerkingen te bevestigen.

Zeker, men geeft tot de grootste dwaalingen in de Gelaatkunde aanleiding, zo men haare uitspraaken beslissend op enkele afzonderlijke deelen van 't aangezicht vestigt; en den Waarneemer niet tevens oplettend maakt op het geheel.

't Is hierom, dat ik mijnen Leezer op 't nadrukkelijkste verzoek, die enkele bepalende regels, of physionomische uitspraaken, die hier of daar in dit werk over enkele deelen van het aangezicht mogten verspreid zijn, niet onvoorzichtig op alle voorkomende weezens toetepassen. Overal, en dus ook hier, zijn uitzonderingen. — En die algemeene grondregels gaan bij voorkomende menschen alleen dan door, wanneer men in het overige van zulk een Gelaat, en in de inrichting

der bijzondere deelen , niets bespeurt , dat ons klaarblijkelijk het tegendeel aankondigt : het geen toch , over het algemeen genomen , zelden gebeuren zal.

Wanneer men intusfchen het groot verschil tusfchen de aangezichten en de trekken der menschen gadeslaat ; een verschil , zo groot en zo zichtbaar , dat zelfs de eenvoudige met zeer weinig moeite duizenderlei menschen aan hunne Gelaats-trekken onderscheiden kan ; zeker , dan mag men ook dit voor een der aanmerkelijkste wonderen in de menschelijke vorming begroeten. En dat te meer , daar alle deze aangezichten dezelfde voor-naame deelen , en dezelfde voornaame richting en ligging hebben. En bij al die gelijkheid heeft de Schepper echter zulk een onnoembaar verschil in zulk eene kleine ruimte weeten daartestellen ; een verschil , van zulk eenen aanmerkelijken invloed in de onderlinge veiligheid , in 't doel der maatschappijen en in het geluk der menschen.

Neemt men nu het bovengezegde hierbij in overweeging , dat menschen , die in hun voorkomen alleraanmerkelijkst verschillen , nogthans dikwijls enkele deelen , voorhoofd , oogen , neus enz. zeer na aan elkander gelijkende bezitten ; dan brengt het ons met grond tot de gedachte , dat men de natuurlijke reden dier ontzagchelijke verscheidenheid der menschelijke aangezichten niet zo zeer in het onderscheid der enkele deelen ,
maar

maar ook zeker in de verschillende wijze van hunne onderlinge samenstemming te zoeken hebbe. Zo gij, bij voorbeeld, het voorhoofd van eenen *Scaliger* bij dezen of geenen aantreft, dan zou het niet voorzichtig zijn hierom terstond ook zijne verstandskracht aan zulk een' mensch toetschrijven? 't Is zeer mogelijk, dat gij de samenstemming der overige deelen in dit Gelaat gantsch anders ziet, dan gij ze bij *Scaliger* bespeurd hebt; en dat deze samenstemming u duidelijk zien doet, dat gij, onaan gezien eenige gelijkheid in de voorhoofden, echter geenzins een even zo veel bevattend verstand, eenen tweeden *Scaliger* gevonden hebt.

Het zal dus voor den behoedzaamen Gelaatkenner het raadzaamst zijn:

Het gantsche, de algemeene grondvorm, de samenstemming van alle de trekken; en vervolgens alle de bijzondere deelen zo naauwkeurig doenlijk waarteneemen. —

Vervolgens de zitplaats van 't Karakter, van deze of die hoedanigheid, zo na mogelijk optespooren; hoe ver zulks in het geheel, en hoe ver in enkele deelen van een voorkomend Gelaat te vinden zij: en dan zorgvuldig die Gelaatstrekken en hunne betekenis te onthouden.

Alle de bepalende regels over dit of dat deel van 't menschlijk Gelaat, die men hier of daar bij Physionomisten aantreft, zorgvuldig overte-
neemen, en dagelijks aan voorkomende weezens te toetsen, om den trap van algemeenheid of

zekerheid van zulk eenen gelaatkundigen grondregel met eigen oog te kunnen beslissen.

Nimmer eenen physionomischen stelregel, al waare hij nog zo zeker en nog zo algemeen, bij ieder een zonder eigen gevoel toetepassen; maar telkens, wanneer gij in eenig Gelaat zekeren beslissen trek hebt opgemerkt, terstond het geheel Gelaat raadteplegen; en wanneer gij in het gantsche geene onweêrstaanbre blijken vindt, die zich tegen de betekenis van zulk eenen trek aankondigen; wanneer het geheel van dit Gelaat met dien trek en deszelfs gewoone betekenis instemt, dan eerst op den gemelden trek aantegaan, en dan eerst het daar aan gehecht Karakter aan zulk een' mensch toeteschrijven.

Schier in dier voege handel ik met ieder mensch, dien ik voorheb gelaatkundig te beoordeelen. — Na eene naauwkeurige beschouwing van het Gelaat aan alle kanten, in het geheel en in de deelen, breng ik mij dien indruk te binnen, die het eerst gezicht van dit Gelaat bij mij deed geboren worden — dezen eersten indruk verlaat ik zeer zelden geheel. Vervolgens roept mijne verbeelding soortgelijke trekken uit het Gelaat van anderen te binnen; of ik herinner mij de betekenis van deze of geene trekken; een voorhoofd met zulk eene ligging, deze kleur, dit oog, zulk een' mond enz. — de trap van zekerheid, waarmede ik zulk een trek of deel met dit of dat Karakter onder de menschen heb gepaard gezien, schiet mij dan

ter-

terstond te binnen. Voor 't laatst raadpleeg ik nog eens het gantsche; en zo ik dan hier geene beslissende gronden vinde, die alle mijne voorige opmerkingen geheel doen vervallen, dan waag ik het eerst, mijnen medebroeder te physionomizeeren.

En hoe gelukkig, hoe te vrede voelt zich mijn ziel, zo ik dit doen mag, enkel, om mijnen grooten Maaker in 't stof te aanbidden, en Hem voor mijne wording te danken! — zo ik, eenen anderen beoordeelende, mij den Rechter van ons beiden herinner; die onze gedachten kent, eer zij wierden; en zo tot zelfskennisfe worde opgeleid! — Zo ik eenen anderen beoordeelende, besef, dat ik zijn broeder ben; en geen' vuuriger wensch koester, dan eens te samen voor dien God van Liefde neêrtevalLEN, ten eenemaal van dat gevoel doordrongen:

ô Heer! Hoe zijn uw werken,
 Zo goed, zo groot, zo veel!
 't Is orde, al wat wij merken,
 Ook in het kleinste deel.
 Uw wijsheid treft gemoedren,
 Wier geest naar wijsheid haakt.
 Door wondren en door goedren
 Hebt Gij ons heil volmaakt.

Aan 't einde van dit hoofdstuk geeven wij onze Leezers dit viertal Beelden ter beschouwing.

En zoudt gij u wel zeer verwonderen, wanneer ik zeide, dat gij hier twee Roomsche Geestelijken, en een Jood en Joodin voor u ziet afgebeeld? —

Het

Het eerste Beeld is dat van eenen schranderen Jesuit, een echt en bekwaam Lid van *Loyola's* instelling.

Voorzeker, die man is niet gewoon, om alles te zeggen, wat 'er in zijn brein en hart omgaat. — Hoe behoedzaam, hoe stil en schrandere omvatten die oogen niet alle haare voorwerpen! — Al wat hij bedoelt zal hij veel liever door beleid, dan door openlijk geweld bewerken. Bedrieg ik mij niet, dan gevoelt hij in stikte ten volle zijne waarde

de — niet ligt laat hij zijne gedachten en wel gewikte ontwerpen vaaren. Het stijve, het geen gij in zijne kleeding en houding bemerkt, strookt zeer wel met het doordringende en mannelijke van zijn Karakter.

Zo mijn Leezer acht geeft, op zijne wenkbrauwen en hunne ligging, de oogen en hunne diepte, den neus, voornamelijk de denkende sluiting der lippen : alles toont het peinzende van zijn ziel; en hoe hij geenzins geroepen is, om slechts een ledig aanschouwer van de gebeurtenissen zijner Kerke te zijn; neen, hoe hij alle zijne denkingskracht en schranderheid besteedt, om zeer behoedzaam en vol stilzwijgendheid de oogmerken van zijne orde te bevorderen.

Recht tegen hem over ziet gij eenen Monnik, zeker geenzins de minste onder zijne broederen. Zeer duidelijk doet zijn Gelaat ons zien, dat hij van de natuur een zeer gunstigen aanleg en zeer veel grondkracht ontvangen heeft. Zeker, hij althans schijnt, door zijnen natuurlijken aanleg, tot niets minder bestemd te zijn, dan om als een uitgevallen schakel uit de keten der Maatschappije, zijn leven in de wederkeerige bedrijven van zijne orde, in vadzige traagheid en weelde te slijten.

Zeer zelden zult gij dien loop van het voorhoofd vinden zonder vuur van werkzaamheid, zonder verstandskracht en een mannelijk denkvermogen.

Dan, de mond, en het geheel van dit Gelaat doet ons ras zien, hoe zeer zijne gemakkelijke

ke levenswijze aan alle kanten het vuur van zijne werkkraft verdoófd; en niet weinig heeft toegebracht, om zijne verstandelijke vermogens en zijnen natuurlijken aanleg te verzwakken en te bederven.

Nu ziet gij in den mond nog veel blijken van goedheid en toegeevendheid; voor 't overige is alles mat, flauw en lusteloos

Zo men dien man zijn gemak en zijne vastgestelde gewoontens niet betwist; zo men hem maar ongestoord het vermaak gunne, om aan tafel als anderzins zijn lichaam te mogen waarneemen; wat is 'er dan, dat hem verhinderen zou, om door goedhartigheid allerwege zijne broeders te verpligten?

In de beide andere Afbeeldfels zien mijne Leezers eene Joodin en een Jood onder elkander geplaatst: en in beide ten minsten iets van 't phisionomische der Jooden gelukkig bewaard gebleven.

Beide behooren zij geenzins tot de slechtste van dit zo ongelukkige volk.

Schranderheid, list en veel bekwaamheid zullen mijne Leezers aan het bovenste Vrouwenbeeld niet ligtelijk kunnen weigeren. —

Men beschouwe slechts de vrij vlug en veel bevattende oogen; haar' mond, in diervoege geflooten; de kin en haare buiging, om zich van 't gezegde te overtuigen.

Van 't onderste Joodenbeeld zullen wij den Leezer

zer alleen aan de zwakheid van lichaam en ziel, en de neerslagtige droefheid herinneren, waar mede dit geheel Gelaat, zelfs de houding, zo zichtbaar bekleed is.

Hoe verbaazend is niet het verschil in de oogen, in den loop der oogenleden en in den mond, wanneer gij dezelve met die der Joodin vergelijkt?

De oogen, en de lippen van dit onderste Beeld schijnen voornaamelijk de zitplaatsen te zijn, waar gij de bewijzen van deze zwakheid en moedeloosheid te zoeken hebt.

Als Physionomist ken ik in de natuur al weinig aanmerkelijker verschijnsels, dan het zonderlinge in de physionomie der Jooden, en 't zo kenmerkende in hunne Gelaatstrekken.

En, schoon het niet te ontkennen is, dat hunne armoede en verachting; de instellingen van hunnen Godsdienst; de bijzonderheden van hunne taal en uitspraak; hunne spijsbereiding en levenstrant; hunne verregaande gewinzucht, eenigermaate gegrond in de wijze, waarop zij hun bestaan verkrijgen, en eindelijk het voorbeeld en de opvoeding — dat dit alles eenen grooten invloed heeft in 't vormen van hun Karakter en in de inrichting van hunne physionomien: het is 'er echter ver van daan, dat dit alles, te samen genomen, mij het raadsel van hunne zo gelijkvormige, op zichzelf staande en zo voortduurende physionomien zou kunnen ontknoopen:

De Heer *Lavater* haalt ergens eenige gemeng-

de aanmerkingen van zekeren Dichter aan ; en onder dezelve vind ik 'er één, tot deze stoffe betrekkelijk, van dezen inhoud: „ Het is mij iets zonderlings, dat de Jooden het teken van hun Vaderland, van het Oosten, in alle de vier werelddeelen met zich omdraagen ; ik meen die korte, zwarte, gekroesde hairen, en de bruine kleur van hun Gelaat. Hunne schielijke uitspraak ; het driftige en kortafgebrookene van alle hunne handelingen. Ik geloof, dat de Jooden over 't algemeen meer gal hebben, dan andere menschen ”. —

Dan, zijn 'er buiten al dit genoemde nog niet zeer veele andere bijzonderheden in de Jooden te vinden ? bijzonderheden, die meer eigenlijk hunne weezenstrekken raaken, en die zich zo gemakkelijk uit het oostersch Climaat niet zullen laten afleiden ? —

Ook zal men werk vinden, om een enkel voorbeeld onder alle andere volkeren te vinden, waar de bijzondere Luchtfreek na zo veel eeuwen, na zo veel verhuizingen en veranderingen, haaren eersten indruk zo langduurig en zo ongeschonden behouden heeft.

Nog meer, de bruine kleur van 't aangezicht is onder de Jooden ook geenzins zo algemeen, als het bijzondere van hunne trekken, of het eigenlijk physionomische van hun Gelaat. — Ik heb Jooden en Joodinnen gezien, die in blankheid voor geene andere volkeren behoeften te wijken ;

en

en die, onaangezien al deze blankheid van huid het Joodsche volkomen in hun Gelaat vertoonden.

Zeer gaarne, zag ik dit gantsche stuk, voor de Natuurkunde en de Gelaatkennis zo gewichtig, eens door een' eersten Natuurkenner, en door een' Man in oosterfche geleerdheid ervaaren, naauwkeurig onderzocht en beäntwoord!

Intusfchen, daar mijn phyfionomifche Leezer, zo wel als ik, dikwijls gelegenheid zal hebben, om tekenen der grootfte verwoefling in de verwrongene trekken dezer menfchen te befpeuren; of zich over het zonderlinge in hunne Phyfionomie te verwonderen; niets zou voor ons beide fnooder zijn, dan over hunne misvormde trekken te spotten; of 'er zich vermaakshalve mede te verlustigen. Of zullen wij het lot van dit deer niswaardig Volk nog wreedelijk door de uiterfte verachting verzwaaren? — Neen, beklaagen wij van harte eene weerlooze menigte, die, in onkunde en bijgeloof verzonken, niet voor ons vermaak, maar ons ten nutte en ten fpiegel ellendig rondzwerft. — Beklaagen wij een Volk, op welker voorhoofden wij de verharding en de ftraffen der Godheid zo duidelik leezen; en wier trekken en onheilen ons van alle kanten zo aanhoudend toeroepen: — Triomf, het Christendom heeft overwonnen!

DE GEBROEDERS NAEREBOUT
EN BOUSSARD.

O **M**enschelijkheid! leen mij toch hier uwen besten aandrang, om den roem van Vlisfingen, en den braafften Inwooner van Dieppe in al hun waarde aan mijn Vaderland te doen kennen! —

Hoe gloeit mij 't hart op 't zien van deze weezenstrekken; op 't zien van die waardige sterfelingen, die het grootste levensgevaar dorsten te tarten; en onder al het gebruisch en de branding eener woedende zee hunne harten openden voor de stemme der menschelijkheid, bij den jammer en bij 't bang gekrijt van ongelukkigen! (o)

Alle

(o) Terwijl wij een echt en volledig verhaal van deze gebeurtenis door eene achtbaare hand ontvangen hebben, meenen wij onze Leezers geen ondiensnt te doen, met het verslag daarvan in deze noot medetedeelen.

Frans Naerebout eenige geruchten gehoord hebbende, dat 'er een Schip op de rassen vast zat, hier binnen gebragt, mogelijk door een Engelsche Cotter, die 'er voorbij gevaren was, gaat op Saturdag den 23 Julij 1779. 's namiddags tusfchen 5 en 6 uuren naar de Westdijk van Vlisfingen, waar van daan men een ruim gezicht in zee heeft. Hij ziet van verre een Schip, het welk hij ter oorzaake van deszelfs ligging begreep in nood te zijn. Terstond besluit hij 'er na toetevaren, om die ongelukkigen bij te staan. Een Engelsman, daar tegenwoordig, toonde zich bereid, om eens te probeeren van 'er na toetevaren, mits men hem 300 guinees gaf. Een duidelijk bewijs van het oogenschijnlijk gevaar. Gelijk ook het Vaartuig der O. I. Comp. Zijnde een **Poon**, ten dien tijd te Vlisfingen liggende, het niet wagen durf-

Alle drie grootmoedig in het gevaar, en helden om andere te redden, zien wij hun onderling Gelaat zo spreekend voor 't mannelijke en voor 't gevoelige van hun hart getuigen.

Zo gij de aangezichten van alle, en hunne onderlinge oogen oplettend gadeslaat, vindt gij niet alles mannelijk; en hun Gelaat, aan alles met blijdschap deelneemende? Zeker, zij zijn tot onderneemingen van gewigt bekwaam, en tot niets minder dan tot de ledigheid bestemd.

In 't Gelaat van **FRANS NAEREBOUT** ziet gij terstond mannelijke onverschrokkenheid, met vrolijke goedheid en met de edelste oprechtheid gepaard.

Hoe

durfde in zee te gaan. *Frans Naerebout*, schoon volkomen overtuigd van het gevaar der onderneming, gaat naar zijn broeder *Jacob*, zijn neef *Fan Pod*, en eenige anderen, stelt hun de zaak voor, en of zij lust hadden om mede te gaan. Zij zijn alle bereid en verzoeken hem hun te willen wekken, wanneer het tijd van varen zijn zou. Hij neemt zulks aan, gaat naar huis, met oogmerk om nog wat te gaan slapen. Dan, zich reeds half ontkleed hebbende, herinnert zich dat het 's nachts om 1 à 2 uren tijd zou zijn, om te vertrekken, hij vreest zich te zullen verflapen, en dus verftoken te raken van zijn oogmerk, en besluit daarom, om, in plaats van naar bed, naar de Comoedie te gaan, die bij gelegenheid der Vlisfingsche Kermis juist dien avond tweemaal spelen zou. *Ik heb*, zei hij, tegen zijn vrouw, nog nooit in een Comedie geweest. Van avond zal ik 't eens doen; en dan kan ik zeker mijn tij niet verflapen. Om 9 uren 's avonds dan gaat hij derwaards, en komt 'er om 12 uren 's nachts van daan. Terstond roept hij zijn broeder,

Hoe zelden zal 't hem aan vuur van werkzaamheid kunnen mangelen!

Bedrieg ik mij niet, dan ziet gij het bewijs daar van in zijn geheel voorkomen, en onder andere in 't voortdringende van zijne kin, en van zijn geheel Gelaat.

Men

zwager en 't verdere schuitvolk op: Zijn broeder *Jacob* bood zijn schuit aan; doch *Frans* weigerde dezelve, zeggende: Ik moet mijn eigen Vaartuig onder mij hebben. En te recht, wijl hij wist een nieuwe, sterke en welbezeeide Schuit te hebben; en dat het 'er dien nacht hard op zou aankomen. Bij zijn' neef *Fan Pod* komende, roept hij hem toe: kom neef *Fan!* kom op: Deze buiten ziende, riep hem toe: het waait zo! 't kan niet helpen, was het antwoord: De kop moet 'er nu aangewaagd. — De oude man *Mattheus Naerebout*, de Vader onzer Gebroeders, wilde mede in deze onderneeming deelen. Dan, de Zoons deden hem begrijpen, dat indien er een ongeluk moest komen, zij dan te veel zouden wagen: dat hij in zijn' tijd zijn best gedaan had, en nu wel t' huis mogt blijven. Het geen hij ook vervolgens deed.

De Gebroeders *Naerebout* met de hunne vertrokken 's nachts om 2 uren van *Vlissingen*: laveerende met een harde wind, een rif achter, en voor in 't zeil, naar 't wrak toe. Des Zondags 's morgens om 6 uren kwamen zij 'er dicht bij. Eerst werden zij vier perfoonen gewaar, op een stuk houts zittende. Deze gered hebbende, vroegen zij hun, of 'er nog meer volk was overgebleven; want door de hooge zee en zwaare branding waren 'er geen meer zichtbaar, en ortvingen ten antwoord, dat nog meest al het volk op het wrak zat. Doe kwam het meeste gevaar aan. Veelen van 't schuitvolk waren verslagen, daar zij den dood te genoot liepen. Een hunner riep: dat is om ons leven ook te doen. Met één sloot zijn wij weg. — Waarop *Frans Naerebout* antwoordde: hier valt nu om geen leven of dood te denken. Dat moet 'er nu me deur. En zette het hier mede op de branding aan. Het volk zich reddende op twee stukken van het Schip, namelijk op het voor- en achterfchip, vloegen de stukken en brokken rondom de Schuit uit en in het

wa-

Men zoeke hier eens naar verwrongene of geweldige trekken van een snood hart! — En een Gelaat, dat zich vrolijk, oprecht en onverschrokken, en bij dat al zeer goedig vertoont, zal alle deze poogingen verijdelen.

Hoe veel mannekraacht woont 'er niet in deze
oogen,

water; het geen niet alleen een ijselijke vertooning maakte, maar boven dien de Schuit in gevaar bragt van alle oogenblik doorstoten en verbruiseld te worden, en bij het wrak in den grond te zinken. Gelukkig echter leiden zij aan, dwars tegen het achterchip; van waar zij al het volk, tot op 4 na, overhaalden. Nu werden zij door de zee van 't Schip afgeslagen, terwijl de 4 overgeblevenen om redding smeekten, te gelijk met die op 't Voorchip waren, die mede op de erbarmelijkste wijs voor hun leven baden. Onze Stuurman *F. N.* hield echter weder naar 't achterchip toe, en halde die 4 personen 'er gelukkig af. Tweemaal zagen zij hunne pooging gelukken: de eerste keer werden 'er door hen 66. en de tweede reit nog 11. Schepelingen gered. Weinig echter scheelde het, of *Frans* zou zelf verloren geweest zijn, toen hij de eerste reit aantreft; want bezig zijnde met een der Schepelingen over te halen, terwijl hij aan 't roer stond, greep een ander hem, *Frans* namelijk, bij 't haar, en hield hem zo gewis vast, dat deze om zelf niet buiten boord te slingerden met deze beide personen, zich verpligt vond den eersten te laten glijpen, en den tweeden aan boord te halen. Gelijk hij ook verreckens deed, terwijl de eerste het geluk had zich ergens aan vast te houden, tot dat een der schuitmaats hem hielp. Een gelijk ongeluk gebeurde aan *Jacob Narebau*, toen hij bezig was 3 matrozen, die aan elkander gebonden waren, overtehalen. Hij hield zich met de linkhand vast aan de schoot van 't zeil, en trachte met de rechte het overgehaald wolk binnen boord te trekken, doch zijne beenen gleden uit door het gewigt, dat zijne krachten verre overtrof; zijn maas woei weg, en hij zou ongetwijfeld achter over in zee gestort zijn, indien zijn broer *Frans*, aan 't roer staande, zich niet terstond voor over op zijn broeders beenen had laten vallen, dezelve gegrepen, en hem alzo behouden had.

oogen, door deze zagtlloopende, en echter zwaare, wenkbraauwen gedekt?

De mond in dier voege geslooten, en deze lippen in zulk eene richting, heb ik bijna nooit ontmoet, zonder kracht van werkzaamheid met veel verplichtende goedheid gepaard.

In loeiende stormen en in vliegende orkaanen groot, en stouthartig, biedt dit voorhoofd tegenstand aan de grootste gevaaren; terwijl alles, ook die vouw boven den neus klaarlijk zien doet, dat hij geenzins door de weelde, maar door arbeid, en mannelijke daaden gevormd is!

In eene schuinsche richting onder *Frans* ziet men zijn' broeder, JACOB NAEREBOUT, onder het omslaand Vaartuig geplaetst.

Zijn voorkomen is insgelijks dat van een' man vol werkzaamheid en onderneemzucht.

Hij is in 't onverschrokken niet veel minder dan zijn' broeder. Alleenlijk denkt hij de gevaaren dieper in. — Eenige jaaren ouder, is hij natuurlijk wat minder door jeugdig vuur bezielde, en rijker in ondervinding. Zijn verstand is ruim zo wel geöcfeud; en over 't algemeen geloof ik, dat hij zijnen broeder in doorzicht, en naauwkeurig nadenken te boven gaat.

Zijn oog staat stil, weegend en beschouwend. En met den mond, in diervoege geslooten, vergeleeken zijnde, doet het ons met vrij veel zekerheid tot veel bedaardheid, bezadigdheid in zijne

on-

onderneemingen, en tot welwillendheid besluiten.

Hoe bedachtzaam, hoe goedig peinzend sluiten zich niet deze lippen? —

Men lette hier op den loop van het voorhoofd, een schier onfeilbaar kenmerk voor verstand, en zielskrachten. Nimmer zag ik die zo aan eenen van natuur zeer dommen mensche.

Hoe veel sterkte, voortdringende en rustelooze werkkraft mogen wij niet uit het vooruitkomen- de, uit het voortdringende van zijn Gelaat, vooral van het onderdeel besluiten!

Bij het goedige van deze lippen en van dit geheel Gelaat, is de mond echter, vooral de loop van den neus van onderen tot aan de bovenlip, met een zweem van ongenoegen gedekt. Mis- schien, dat hij niet al doen kan, wat hij wil; of zijn leven niet zo werkzaam kan slijten, als hij wel wenschte.

Voeg hier bij zijn peinzend voorkomen en zij- ne meerdere verstandsöefening, het welk alles saamgenomen veelligt de reden is, waarom zijne onverschrokkenne mannekracht bij zijn Gelaat niet zo ras in 't oog loopt, dan bij dat van zijnen broeder. Behalven dat al dit bovengenoemde hem natuurlijk, voor nadenken over den Gods- dienst, ook nog vatbaarder maakt dan zijnen broe- der, wiens zaak het zo bijzonder is, om in 't Lootsen uittemunten, in woeste onderneemingen de eerste te zijn, en de grootste gevaaren held- haftig te verachten.

Eindelijk komen wij tot het laatste Beeld, zijnde dat van den franschen BOUSSARD. Ook dezen Zeeloots in Dieppe woonachtig, zien wij zijn leven onverschrokken en menschlievend in gevaar stellen, om 8 fransche Schepelingen van een in stuk gebroken Vaartuig te redden.

Men zag van den wal de woedende zee en het uiterst levensgevaar dier ongelukkigen: en niemand onder alle had moed, om derwaarts heen te stevenen, of hen anderzins te redden. *Boussard* alleen deed recht aan 't gevoel van zijn hart, en begreep het ontwerp, om derwaarts tegen de zee intestuiven; en die Schepelingen het eind van een touw te geeven, door middel van het welk hij ze alle hoopte te redden.

Alle zijne vrienden stellen hem 't gevaar dier onderneeminge voor oogen. — In zijn huisgezin vreest men den besten Man, en den tedersten Vader nimmer te zullen wederzien. —

Ter naauwernood rukt hij zich nog los uit hunne armen, vliegt derwaarts, en stort tegen al de branding der stuivende wateren in. — Meer dan eens wordt hij door wind en storm terug gevoerd, en weêr aan strand geworpen. Dan, de tegenstand maakt hem slechts moediger; en zijn menschlijk hart wordt dies te onverbiddelijker voor alle de smeekingen van zijne vrienden. — Nu hoort of ziet hij niets, dan 't geroep dier ongelukkigen, en de traanen dier kinderen, die aan den wal al vast het deerlijk lot van hunne Vaders betreurden. —

Ten

Ten laatsten gelukt het hem, om het wrak te naderen, en deze Schepelingen, één voor één gelukkig te redden. — Meer dan ééns schein men hem voor 't laatste te zien; en zijne schier uitgeputte krachten onder het gewigt, en al den tegenstand, te zullen bezwijken. Maar neen, het goedig meêdoogen zijnes harten, en zijne mannekracht herleeven bij ieder Schepeling, die hij op nieuws gered ziet — Eindelijk terug gekéerd, betreedt hij gantsch uitgeput, en aamechtig den vaderlandschen bodem; en nu ziet hij zich aan alle kanten, met duizend verwelkomstgroeten en met edele tranen, die de menschelijkheid alleen storten doet, omringen. —

Hier in deze plaat is zijn Beeld wat voorover gebogen, in gevolge van 't origineel, waarop hij een weinig vooroverstaande, en voor zich heenziende, vertoond wordt.

Dat zijn Beeld hier ten minsten twee derde kleiner is dan de beide overige, behoef ik mijnen Leezer niet te zeggen.

Zijn stand, zijn goedig oog, dat zo opmerkend en zo deelneemend de natuur gadeslaat, en zijne voorwerpen beschouwt; zijne lippen, die zich zo bedachtzaam, en zo denkend sluiten; dit alles verdient hier onze opmerking.

Zijn ziel is vol van stil deelneemend vuur over het onheil en gevaar, waarin hij andere ziet.

Het is echter bijna zeker, dat *Bousfard* nog meer tekenen van mannenmoed en onverschrokkenheid in zijn voorkomen heeft, dan men hier in deze

deze afbeelding ontdekken zal. Het kan ook zijn, dat de hooge trap van deelneeming en goedigheid, die hier in dit Gelaat, zo duidelijk te lezen is, bij zijn hart een deel dier onverschrokkenheid vervangen heeft, die 'er anders in zijne handelwijze doorstraalt.

Ter eere van Frankrijk moet ik niet vergeeten, hoe de braave *Necker* van dit menschlievend geval hebbende kennis gekreegen, dien edelmoedigen *Bousfard* terstond een aanzienlijk geschenk, en een jaarlijksche inkomst van drie honderd Livres van 's Konings wegen verëerde — hoe hij, te Parijs ontboden, van het Hof, en van alle de aanzienlijken met dank, met eerbetuigingen en met geschenken overladen werd; — terwijl men binnen *Dieppe* ter zijner eere eene wooning voor hem en zijn nageslacht op 's Konings last gesticht heeft.

Ook een soortgelijk lot viel onze Vaderlanders, de braave *Naerebouts* te beurt. Al ras klonk de roem van dit menschlievend heldenstuk door alle de oorden van hun Vaderland heen. —

Met genoegen verhaalde men elkander de bijzonderheden van dit geval; en men werd welsprekend, zo dra het 'er op aankwam, om den heldenmoed dier Vaderlanderen te schetsen.

Het zal de post zijn der Geschiedenis, om de naamen dier Zeeuwsche Bewindhebberen aan de vergetelheid te ontrukken, die de edelste daad uit het geheel leven dier *Naerebouts* met zulk een rijk geschenk uit de algemeene kasse beloonden. —

Om

Om niet te zeggen, hoe een aanzienlijk Genootschap in ons Vaderland de deugd van dit tweetal Vlisfingers zo gretig en zo eenstemmig door twee goude gedenkpenningen gepoogd hebben te vereeuwigen.

Ja, Leezer! verbeeld u in den holsten nacht, wanneer de deugdzaame zelfs het lot der ellendigen vergeet, wanneer de stormen enkel ijzingbaaren; en de bruischende wateren alles schijnen in te zwelgen, en overal 't verderf met zich voeren; verbeeld u op zulk een' tijd deze Gebroeders! — Mij dunkt, ik hoor hen over 't gevaar dier verlaatenen, over het recht der menschelijkheid, en over de zekerste middelen tot hunne redding vertrouwelijk en in de taal van hun hart redewisfelen! Al ras wordt het besluit geboren. — Terstond zien wij hen alle de hunne verlaaten, en hun eigen gemak en veiligheid ten eenemaal vergeeten. — t'Samen vol vuurs zien wij hen heen snellen; — en zonder het minst eigenbelang zal men 'er thans alles opzetten, om de golven nog dezen haaren prooi te ontrukken; — de *Naerebouts* gaan t'scheep — en zetten het op 't spoedigst, al dobberende, op het wrak aan. Men nadert. — Nu, herleeven alle hunne krachten op 't zien dier smeekende Schepelingen — ofschoon 't gevaar ieder oogenblik aanwast; hun mannenmoed en hun meêdogen zal echter over alles zegevieren — een viertal is reeds gelukkig behouden; met het grootst levensgevaar redden zij

'er

'er weêr anderen. — Men waagt het op nieuw nog eens; en zo zien zij eindelijk hun Vaartuig met onbekende vreemdelingen vervuld; terwijl het hart dier Gebroeders bij de zo streefende gedachte eindelijk mag uitrusten: — „ nu hebben wij ze toch „ allen gered! ” —

Geluk voor *Vlissingen*, dit tweetal edele burgers te bezitten! Misschien nog grooter geluk hun beider braafheid te eerbiedigen. — 't Is daar toch, waar wij hen, van groot en klein, met onderscheiding begroet, en in aller harten gezegend zien.

Ook mijn hart, waardigste Vaderlanders! zegent u, — en zal u zegenen, zo lang het voor de menschelijkheid nog kloppen zal! — Ook mijn hart zal zich en anderen nog wel eens toeroepen: — zijt menschelijk; en handelt belangeloos, gelijk *de Naerebouts!* —

 ACHTSTE HOOFDSTUK.

ALGEMEENE GRONDSTELLINGEN.

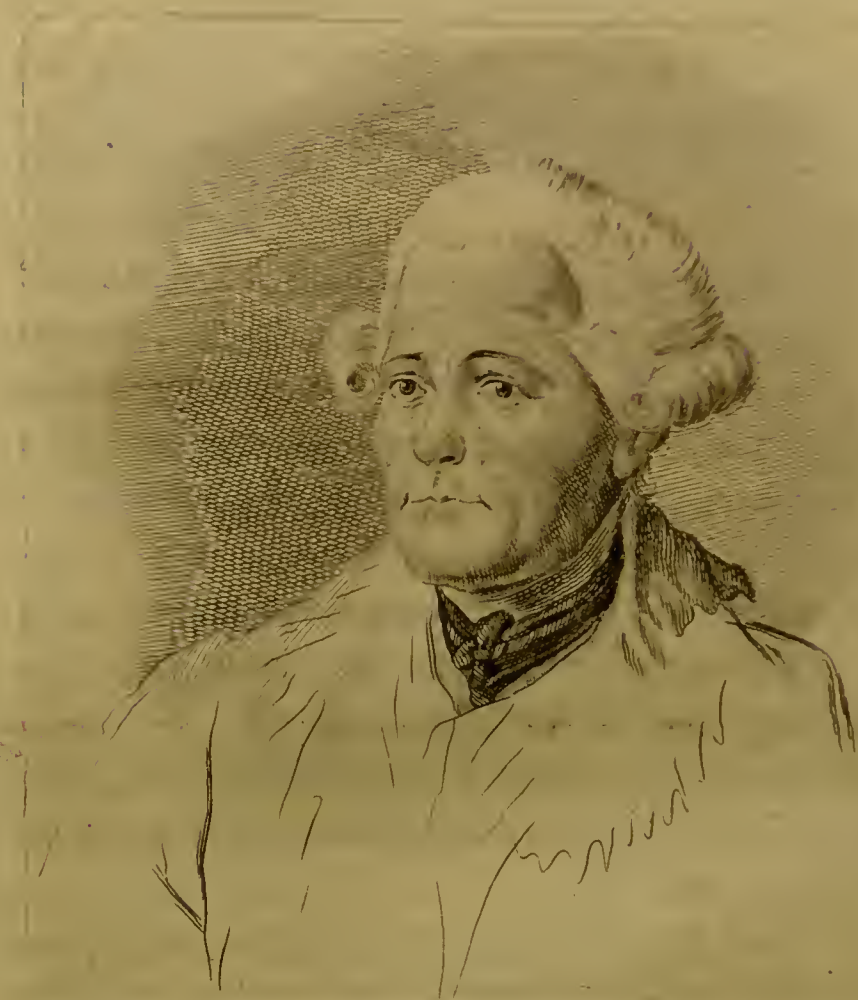
O ffschoon ik 't gevoel van mijnen Leezer in 't voorgaande, vooral door Afbeeldfels, zo veel mogelijk heb zoeken optefcherpen; en men dus hier en daar in dit werk enkele gelaatkundige ftelregels zal verspreid vinden, zal men het gemakshalve in eene handleiding tot de Gelaatkunde zeer voegzaam oordeelen, ook door eenige grondregelen bij elkander geplaatst, den Waarheidsvriend bij zijne waarneemingen te zien geleiden.

Vooraf deelen wij den Leezer hier nog een echt Afbeeldfel mede, in welkers bezit wij zeer gevallen geraakt zijn.

De Heer *C. van Hoogeveen Junior*, Boekhandelaar te Leyden, 't zelve, als een aanmerkelijk en oorspronkelijk ftukje, in zijne verzameling bezittende, kende den Man van te nabij, dan dat hij zijn Gelaat niet eens wilde beoordeeld zien!

Doof eenen anderen gaf hij mij deze tekening ter beoordeeling. En ik befloot aan 't verzoek te voldoen, in hoop van langs dien weg deze handleiding met dit Beeld nog te kunnen verrijken.

Zie hier den Man!

En het letterlijk bericht 't geen ik dieswegens aan mijnen Vriend ter hand stelde.

— „ Doorgaans zal men zich tienmaal bedriegen in 't beoordeelen , ook van 't gelijkendst Portrait , tegen ééns bij 't oordeel over een leevend gezicht. Zo veel volmaakter tekent de Natuur dan de Kunst.” —

Onder anderen zou ik hier den neus , vooral deszelfs rug , wat duidelijker begeerd hebben.

De

De Man schijnt mij toe van een Choleriesk gestel te zijn; voor zo ver dit woord zekere bloedmengeling aanduidt, en niet in den allergemeensten volkszin.

Zijn aanleg van natuur schijnt meer tot verstand en tot goedigheid, dan tot domheid en kwaadaartigheid geweest te zijn.

Zijn verstand bevat niet oogenbliklijk; maar naauwkeurig, omzichtig, weegend, en tamelijk diep.

Hier is hij stildenkend, peinzende.

Door ongunstige vooruitzichten, tegenstand, of iets anders, 't geen ik niet weete, heeft hij een vrij onvergenoegd en gemelijk voorkomen. Zijn ziel begeert de dingen anders. — Zijne ontevredenheid doet hem zelden duurzaam genoeg smaken. In de somberheid huist hij natuurlijk liever; dan daar, waar men gulle vreugd raapt; — dan daar, waar men, van zorgen ontslagen, zijn hart en vriendschaps geheimen elkan- der, op de gulhartigste wijze, mededeelt.

Het is zijn zwak niet de waereldsche dingen, vooral zijn eigen lot, te ligt te weegen.

Is hij niet veelal genegen het kwaadste te vreezen; en zich de menschen nog erger te verbeelden, dan zij zijn? —

Voorts zou ik in dien man, en dit is mij 't zonderlingst! eene zeldzaame mengeling van vreesachtigheid en stoutheid vooronderstellen. Welke van beide 't sterkst? — Mischien vreesachtig-

heid! — De mond, zo men dien in de natuur met opmerking zag, hier kan men dien niet duidelijk genoeg beoordeelen, zou het terstond kunnen beslissen”.

Zo oordeelde ik over 't bovenstaande Beeld, terwijl de Heer *Hoogveen* mij den Man nader kennen deed, door mij dit volgende te berichten: —

„ Het is 't Afbeeldsel van eenen doortrapten Bedrieger, die hier, kort na 't vertrek van den beroemden *Paöli*, in ons Vaderland overal heeft rondgezwervd, onder den naam van den Corficaanschen en zo beroemden Graaf *Felix de Saliceti*.

Zich meester gemaakt hebbende van het Cachet en het eigenhandig schrift van dien Graaf, drong hij zich hier en daar, met een gewenscht gevolg, in de eerste huizen in, en verwierf de achting en eerbied van allen. Men verpligtte hem op alle mogelijke wijze — men nam teder deel in zijne geledene rampen, en in 't mislukken van zo veel moed en dapperheid.

Eindelijk, met eerbetuigingen en weldaaden overlaaden, vertrok hij uit Holland; terwijl 'er kort daarna tijding van *Paöli* inliep, dat 'er zich thans in Holland een zwerver onder den naam van den Graaf *Saliceti* bevond.

Eer men dit wist, vertrouwde men hem nog een pakket, met eenige Afbeeldfels van den Heere *Burman*, met adres aan den Generaal *Paöli*, en dat wel verzegeld. Hij vond echter goed het te openen; en verzuimde niet, om, vervolgens te *Geneve* komende, zich bij eenen nabestaanden van den

den Profesfor *Burman* te vervoegen, van wiens vriendschap hij zich ras meester maakte, door hem een' afdruk van *Burmans* Beeld te vereeren, waar van hij 'er verscheiden tot een geschenk, zo hij zeide, van dien Heer verkreegen had.

Die Geneevsche Vriend was verrukt op 't zien van dit zo kennelijk Beeld; en schreef over zulk eene aangenaamste ontmoeting eenen wijdloopigen brief aan zijnen vriend *Burman*. Deze antwoordde terstond, dat de gewaande Graaf een doorslepen Bedrieger was. — Dan, deze tijding aldaar inloopende; was de Zwerver verdweenen; en men heeft 'er zints niets meer van vernomen.

Aanmerkelijk was 't, dat de gewaande Held op zijne bedrijven geenzins snoefde, gelijk andere van dat soort, sprak men met hem over zijne ongevallen, dan beäntwoordde hij de vraagen met weinig woorden, en meestal met een traan.

Bragt men hem eens in vermaakelijke gezelschappen, om hem en zijne vrouw (want hij reisde met iemand, die hij zijne vrouw noemde) hun leed te doen vergeeten; offchoon men zong en musiceerde, 't was te vergeefs; de Held en zijn vrouw waren zelden vrolijk”.

Mijn Leezer beschouwe nu nog eens met aandacht het voorenstaande Beeld! — Zeker, die Man is zeer geschikt, om zulk een samenweeffel van bedrog stil, en zeer listig te volvoeren.

Eene mengeling van vrees en stoutheid, in dit

gezicht zo leesbaar, is eenen bedrieger en veins-aart, gelijk dezen, altoos eigen.

Hij vreest voor de ontwarring van zijn doortrapt geheim; en is stout genoeg, om zelfs den kundigen te willen verschalken.

In 't voorbijgaan verdient het opmerking, dat zeker iemand, dien Held maar ééns gezien heb-
de, onaangezien hij toen nog de toejuichinge van allen genoot, terstond reeds zeide — „ die Man heeft meer dat op een' bedrieger gelijk, dan op een' Man, waar voor hij zich wil doen kennen.” —

En zeg mij Leezer, vindt gij in dit Beeld niet eene geweldige en tegen elkander inloopende pooging? — Bespeurt gij 'er niet zeer veel verwrongene trekken in?

Men lette slechts op het hoekige, en op den loop van zijne wenkbrauwen en oogleden! —

Hij schijnt eene mengeling te bezitten van een cholieriek en droefgeestig gestel.

Hoe zeer ziet gij het sombere, het ontevreedene niet door zijn geheel Gelaat verspreid; en alles met een kleed van droefgeestigheid gedekt?

't Is in de oogen vooral, dat gij dit mengfel van vreesachtige stoutheid bespeurt, meer of min, eenen bedrieger schier altoos eigen.

In de sluiting der lippen, vooral aan de einden, met de oogen vergeleeken, zit veel van het heerschende van zijn bedekt, weegend, en op stil bedrog uitgaand Karakter.

Genoeg van dezen gewaanden Graaf! — wiens
dwang

dwang in houding, wiens gewrongene trekken, en iets, dat van 't natuurlijke afweek, ons al ras met zo veel recht op gebrek aan oprechtheid, op geveinsdheid en doortrapte list deed besluiten; terwijl wij nu den draad hervatten, en tot de bewuste grondstellingen wederkeeren.

Die grondregelen, die wij, als zeer ónvolledige proeven hier zullen mededeelen, zijn korte stellingen, waarin men physionomische waarheden voorstelt; of regelen opgeeft, om het aanleeren, en het beëfenen dezer weetenschap eenigzins gemaklijker te maaken.

En om mijnen Leezer niet te veel te doen verwachten; of hem aantespooren, om slechts door vreemde oogen te zien, zullen wij terstond met dezen grondregel beginnen.

De Gelaatkunde is meer eene wetenschap van verfijnd gevoel, dan een samenstel van enkel beredeneerde kundigheden.

Intusfchen, zal niet alles onzekerheid en enkel verwarring blijven, 't is dan noodig, om dit gevoel zo veel mogelijk te regelen, en door grondstellingen te geleiden.

Men kan bij het inrichten van deze grondstellingen enkel *Theoretisch* blijven, en regelen of uitspraaken leveren, die, zonder eenige beëfening, alleen bedoelen, om 't verstand nopens deze wetenschap met zekere kundigheden te verrijken. Bij voorbeeld: Ieder mensch heeft een onder-

derscheiden Gelaat, en een gantsch onderscheiden Karakter.

Niet alle deelen van het aangezicht zijn even beweegbaar, of veranderlijk.

Dan, 'er zijn ook andere grondregelen, die wij *beëfenend* noemen; voornamelijk daartoe ingericht, om den mensch dadelijk te leeren, het Karakter van anderen uit hun voorkomen te beoordeelen.

Hiertoe behooren in de *eerste plaats* alle die grondregelen, waarbij men zekeren trek van 's aangezicht met zeker Karakter van de ziel verbindt, als:

Hooge oogen, opwaarts hellende oogenleden en wenkbraauwen, toonen moed, onderneemzucht en eenen hang tot het trotsche.

Een zeer scherp en spits gelaat laat niet veel plaats voor mannelijke goedheid over.

Tot deze beëfenende grondregels behooren in de *tweede plaats* ook alle de zulke, waar door men het recht gebruik dier zo even genoemde en bepalende grondregels aantoot; ook regels opgeeft om het misbruik voortekomen; en voorts aanleiding en hulpmiddelen aanwijst, om ter beëfening dezer weetenschap te worden ingeleid. Zodanige zijn, bij voorbeeld, de volgende:

— Men wachte zich voor overijling en noodlooze drift. Men onderscheide altoos het zekere van het twijfelachtige!

Men pooge zo veel mogelijk den mensch ontleed-

kun-

kundig, wijsgeerig, en zedelijk te leeren kennen!

Dan, zo gewigtig, en zo leerrijk deze uitspraaken voor den Gelaatkenner zijn mogen, het komt 'er echter voornamelijk op aan, dat deze grondstellingen aan de vereischens van zulke stelregels beäntwoorden.

Duidelijkheid en *zekerheid* zullen ook hier de voornaame hoedanigheden zijn, die men bij grondstellingen van dit soort met het hoogste recht begeert.

Behalven, dat zij (en dit spreekt van zelve) tot het stuk der Gelaatkunde behooren, en klaarblijkelijk van eenig gewigt in haare beöefening moeten bevonden worden.

Bij gebrek van bepaalende en kenmerkende duidelijkheid zal het niet misfen, of men zal zulke uitspraaken op verkeerde gevallen toepasfen; en dus natuurlijk ontelbaar veele dwaalingen bevorderen.

En dit ziet vooral op de beöefenende grondregelen dezer weetenschap. — Deze voornamelijk, dienen allerzuiverst, fcherpst, en op het duidelijkste te worden voorgesteld. De trek, waarvan men spreekt, moet, zo na zulks in zulk eene moeilijke weetenschap geschieden kan, bepaald worden; ten einde men noch de trekken van 't Gelaat, noch de hoedanigheden der ziele onder een verwarre.

Dan, daarenboven, zullen soortgelijke grondstellingen voor den waarneemer eenig nut hebben,

't is dan ook zeer noodzaakelijk; dat zij gegrond zijn, en waarheid behelzen; dat zij zeker doorgaan, en men zich dus gerust op dezelve verlaaten kan.

Bij al de verdiensten, die zich de ouden om de Gelaatkunde verworven hebben, geeven zij echter in hunne grondstellingen dikwijls de grootste aanleiding tot dwaalen. Niet zelden zijn zij ten eene-maal onzeker en ongegrond; en gaan maar in zeer weinige gevallen door.

Ingevolge van het bovengezegde zullen wij dan terstond met eenige grondregelen beginnen, die wij, onderscheidshalve, offchoon niet in den strengsten zin, *Theoretische* noemen kunnen.

Het physionomische in een gelaat groeit aan, en vormt zich in evenredigheid met de ontwikkeling van het Karakter. —

De Gelaatkunde strekt zich tot in het oneindige uit; en de hoogste trap van haare volkomenheid ligt ver boven de grenzen van 't scepstel. —

Men kan van de Gelaatkunde niet vorderen, dat men haare regels zo gemakkelijk, of zo zeker, kan beöfenen, als die der taalen en der wiskunde. —

Daar zij eene weetenschap van smaak en gevoel is; bekommere men zich nooit om dezelve, zo ras men zichzelve, bijna met geen het minst gevoel, bedeed ziet. —

Menschen van dit slag kan men het geenzins ten kwaade duiden, zo zij zelfs aan de duidlijkste uit-

uitspraak in de Gelaatkunde hunne toestemming blijven weigeren. —

De deugd veredelt het Gelaat. — En allerlei ondeugd vermindert de evenredigheid, baart scheefheid en verwrongene trekken, en ontciert het menschlijk aangezicht. —

Het Gelaat kan de allergrootste verandering ondergaan, alleen door oefening, door pooging ten goede en ten kwaade, door tusschenkomende omstandigheden. —

Het gros der menschen, juist niet het beste deel, heeft 'er belang bij, dat 'er geene Gelaatkunde zij, of geöefend worde. —

De Gelaatkunde kan edele vriendschapsbanden kluiseren; en ons dikwijls voor onheil en verderf beveiligen. —

Een scherp oog, taai geduld, een edel hart en een verstand, dat menschen kent, zijn voor den Gelaatkenner onontbeerlijk. —

In de Gelaatkunde loopt men veel gevaar tot dwaalingen, vooral door de kracht van 't oordeel, door voorbarigheid, en door zijne verbeelding bot te vieren.

In geval zelfs de gantsche Gelaatkunde op zeer onzekere gronden rustte, dan nog zijn Gelaatkundige werken, die eenigzins met oordeel geschreeven zijn, van zeer veel gewigt. — Mits men, bij zulk eene vooronderstelling, dan de eigenlijke Physionomische opmerkingen ter zijde plaatse.

In werken van dit slag heeft men, door 't schetsen van verschillende Charakters, eene schoone

en zeer rijke aanleiding tot het kennen der menschen.

Gaat deze wetenschap door, 't is dan een reden te meer, om de boosheid te haaten, en naar edele braafheid van het hart te streeven. — Wie toch bezit niet gaarn een beminnelijk voorkomen? — En wie gruwet niet voor snoodheid, wrevel en bedrog, wanneer men de hoop grootelijks afsnijdt, om ze voor het oog der menschen te bedekken? —

Bij de kunde in deze wetenschap zal men billijk moeten ophouden den geringen stervling met verachting te begroeten, wiens edel voorkomen ons dikwijls tot achting noopt; en ons van dien kant, met nadruk, het zeggen van dien wijzen te binnen brengt: — wie den Armen bespot, die hoont deszelfs Schepper! — 't Is de Gelaatkunde, die een nieuw tegenwigt oplevert, om den afstand en de trotsheid onder de menschen te verzwakken. — In vergelijking van zijnen laagsten bedienden dwingt zij schier, zelfs den aanzienlijken, tot dat edel gevoel — wij beide zijn menschen! —

Wil men in de Gelaatkunde vorderen, 't is dan noodzaakelijk, de theorie met de practijk, en de beste Leerregels met dagelijksche oefening te paaren.

Een fijn gevoel, en tijd, om bij zijne waarnemingen stil te staan, is voor den Gelaatkenner van zeer veel gewigt.

Mischien is dit onder andere de reden, waarom men de vrouwen niet zelden zo schielijk, en zo verbazend gelukkig ziet physionomiseeren! — *fijnder*

der van gevoel; meer smaak voor 't uitwendige, en voor waarneemingen van allerlei aart; oplet- tend en herhalend gebruik van hunne zintuigen, waar toe zij, door hunne bestemming, vaak meer gelegenheid dan wij bezitten; minder trap van oor- deel en verstandskracht, die haar van zelve nood- zaakt, om zich anderzins te helpen, en zulks door oplettend waarneemen te vergoeden. — Dit alles loopt samen, en is mischien de waare re- den, waarom wij ons in werken van smaak en gevoel zo dikwijls door haar overtroffen zien.

Eer wij nu tot de grondstellingen van een ander soort overgaan, geeven wij onzen Leezer hier ter beoordeeling twee Afbeeldfels van den beroemden Ferneyschen Dichter,

FRANCOIS AROUËT DE VOLTAIRE.

In 't eerste ziet gij hem in de kracht van zijn leven, en in het laatste in zijnen hoogen ouder- dom, niet zeer lang voor zijnen dood.

Voltaire, die Man, wiens voorbeeld ons ge- leerd heeft, hoe gevaarlijk het zij talenten van den eersten rang te bezitten, zal in het stuk der Ge- laatkunde nog onze opmerking verdienen.

Het onderste Beeld voldoet veel beter, en is in het bijzondere van 's mans Character veel spree- kender, dan het bovenste.

En wie is 'er onder mijne Leezeren, die in beide den vrolijken, den spotzieken en rusteloo- zen denker niet gemakkelijk zal kunnen ontdek-

ken? — Zijn peinzend opslag smeedt stille ontwerpen. — En, vol gevoel van zijne eigen waarde, zal hij zijne tegenstrevers met geen gunstig oog beschouwen. —

Zeker, dit Beeld doet ons terstond wat meer dan het middelmaatige, ja wat groots vermoeden; schoon het mij, bij al de grootheid, terstond den sterksten weêrzin heeft ingeboezemd.

Hoe duidelijk ziet gij zijnen vrolijken, spotzieken aart niet in de ligging zijner lippen, en in hunne helling naar boven, aan de einden? — Hoe spreekend zijn ten dezen opzichte niet de vouwen en plooiën, die ter zijde van de sluiting der lippen zo zichtbaar zijn! alleen veroorzaakt door het gewoone van zijnen spotrijken lach, en door zijne geestige vrolijkheid.

Zijn oog kan zeker de waereld of de menschen niet beschouwen, zonder zich ten hunnen koste wreedelijk te vermaaken. —

Zijn hoog, en vrij breed voorhoofd is de bewaarplaats van een rijk brein, van eenen schat van kundigheden, en spreekt zeer gunstig voor grooten rijkdom van denkbeelden. —

Hoe stout, hoe scherp en schrander staaren niet deze oogen, en dat in beide, vooral in het onderste Beeld? — Terwijl zijn stand, het voortkomende van zijn Gelaat, de wijze, hoe zijne lippen zich sluiten, voornamelijk in het onderste, vrij duidelijk zien doen, hoe weinig hij in zijne geleerde werken en poogingen nog rusten kan; maar

maar hoe hij ten spijt van alle zijne tegenstreevers nog voortwerkt; en hoop heeft, om zijne eerzucht te *Parijs* haast gekroond te zien.

Bij zijn verstand en bij alle zijne bekwaamheden is de Man, zo als hij hier voorkomt, voor dwaaze eerzucht, voor doortrapte list en voor onedele geheimen vatbaar.

Hij bezit talenten, maar 't is alleen voor zich. — Hij is de speelbal van ondragelijke eerdriift. — Zijn hart vol van zichzelf, is voor het menschdom en voor het gevoel van het edele geslooten. — Hij mag het als Dichter gevoelen, maar als mensch is het hem vreemd; en zijn spotzucht, zijne eerdriift, de verachting voor zijne tegenstreevers en zijne onderneemende stoutheid verdooven alle de gevoelens van zijn gewisfen.

't Is hier de plaats niet, om breder in 's mans bedrijven, schriften en verdiensten in te dringen; of den invloed (*p*) natespooren, die hij ten goede en ten kwaade op de letteren en de zeden van zijne eeuwte gehad heeft.

Ook vindt mijn hart, — en och, dat het eeuwigt ter eere van dien gehoonden Godsdienst moge ademen! — geen' wellust, om langer bij eenen Man stit te staan, die alle zijne bekwaamheden opriep, om Waarheid, Godsdienst en Zedekunde op losse schroeven te plaatsfen, en haare heiligste rechten

(*p*) Die hier lust toe heeft, zal zeer goed kunnen te recht raaken in de *Lettres de Monsieur CLEMENT a M. VOLTAIRE*, over dit onderwerp onlangs geschreeven.

ten door eenen geestigen kwinkslag te verkrachten.

's Mans rol is gespeeld. — Dat het gordijn dus nedervalle! —

Wachten wij ons intusfchen, beste Leezer! dat onze harten door het vleiend schoone van zijne verderfelijke Schriften immer vervoerd worden! —

Hoe eerwaardig worden mij hier die edele naamen van *Haller*, *Lesz*, *Guenée* (q) en *Nonnot*, die de eer van den Christelijken Godsdienst zo mannelijk, en met zulk een gewenscht gevolg, tegen dien oppervlakkige Denker verdedigden! —

(q) Schrijver van de bekende Joodsche Brieven tegen *Voltaire*.

In 't nevensstaand Vignet geeven wij het Beeld van zijnen Landgenoot, den beroemden *Baile*, die, met de Fransche Vluchtelingen herwaards gekeerd, een goed deel zijner dagen, in 't begin dezer eeuwe, in het nabuurig Rotterdam heeft doorgebracht.

Baile! Een naam die aanmerkelijk zal blijven, zo lang verbaazende geleerdheid, eene allesovertreffende scherpzinnigheid, en een geest, wien niets te zwaar schein, onze achting verdienen.

En hoe gaarne wenschte ik hier niet, alleen in 's Mans Lof te kunnen uitweiden! — Dan, zijn spoorlooze zucht tot twijfelaarij verdooft niet weinig den glans van zijne verbaazende verdiensten.

Jammer is het, dat wij het Beeld van den grooten en Christen - Wijsgeer *Leibnits*, die alle zijne schijngronden voor het Manichaeïsmus, zo volledig, voor de kracht van zijne edele Gods-verdediging, heeft doen verstuiven, niet naast hem hebben kunnen plaatsen.

Zien wij hier het Afbeeldsel van den Heer *Baile*. Terstond bemerken mijne Leezers verstand, diep nadenken, tevredenheid en vrolijke goedhartigheid.

Baile zoekt waarheid, weetenschap, en is blijde zijnen verbaazenden schat van kundigheden telkens verrijkt te zien.

Hoe stil, hoe nauwkeurig staaren deze oogen? — Uiterst bedachtsaam sluiten zich zijne lippen.

Hoe duidelijk overtuigt ons niet het geheel van
dit

dit Gelaat, dat hij niet tot rust en ledigheid; maar tot nadenken, tot onvermoeide naspooringen bestemd is!

Voor 't overige vindt gij in dit Gelaat geene geweldige trekken. — Het scherpe noch het hoe-kige wordt 'er in gevonden. Alles is tamelijk in-neemend, zagt en bevallig; en beantwoordt volkomen aan het vloeiende en het bevallige van zijnen schrijfstijl.

Het is echter niet te ontkennen, dat *Baile* in zijn voorkomen het vermoeden oplevert van vrij veel zelfsgevoel.

Men ziet dit duideliĳkst in 't oorsprongelijke. Daarenboven, hier is 't linker oog ook niet zo spreekend voor scherpzinnigheid; en de bovenlip heeft insgelijks een deel van *Baile's* bedachtzaamheid verlooren.

Misſchien zal ik mijnen Leezer geenen ondiens doen, met hem dien grooten Man nader te doen kennen uit de ſchets, die ons zijn tijdgenoot, de welspreekende *Saurin*, ontworpen heeft. — Veelligt zijn de kleuren echter hier en daar wat volle ſcherp! —

— „ *Baile* was een van die menſchen, die het ſchrandeſte doorzicht niet met zichzelve kunnen overeenbrengen; en wier tegengeſtelde hoedanigheden ons in 't onzekere laaten, of wij hen in 't eene, of in het andere uiterſte plaats moeten.

Aan de eene zijde een groot Wijsgeer, die het waare van het valsche wist te onderkennen, die de
ge-

gevolgen uit haar beginsel ontwikkelde, en gevolgtrekkingen kon doordenken; aan eenen anderen kant een groote dwaalgeest, die het tot zijn taak nam, om het waare met het valsche te verwarren, eer beginsel te verdraaien, en gevolgtrekkingen omtekeeren. — Aan de eene zijde, vol van doorzicht en geleerdheid, en met zijn eigen brein nog meer voordeel doende, dan met de kundigheden van anderen: aan eene andere zijde onkundig, ten minsten schijnende onkundig te zijn, ook in de gemeenste dingen; zwaarigheden doende gelden, die men al duizendmaal weêrlegd had, en bedenkingen opwerpende, van welke de jongste leerlingen niet, zonder te bloozen, zouden durven reppen. — Aan de eene zijde de allergrootste Mannen aanvallende, een ruim veld voor hunnen arbeid openende, en hen door moeilijke wegen, en langs hobbelige spoooren geleidende; en zo hij over hen al niet zegevierde, hun echter altoos hunne overwinning niet weinig vermoeilijkende: aan den anderen kant, voor de geringste geesten wijkende; hun zijn' wierook toezwaaiende, en zijne Schriften met naamen vervullende, welke de mond der Geleerden voorheen nooit wilde uitboezemen. — Aan de eene zijde vervreemd, althans zo 't schein, van alle driften tegen den geest van het Evangelium strijdig, kuisch in zijne zeden; eerwaardig in zijne gesprekken; maatic in zijne spijzen, en streng in zijne levenswijze: aan de andere zijde, al de scherpte van zijnen geest besteedende, om

de goede zeden te bestrijden; de kuischheid, de zedigheit en alle Christelijke deugden aanteranden. — Aan den eenen kant zich op de strengste rechtzinnigheid beroepende, zijne bewijzen van de minst verdachte Leeraars ontleenende: terwijl hij aan eenen anderen kant het spoor der dwaalgeesten volgde, de zwaarigheden der oude Scheurmaakers weêr opdelfde, hun nieuwe wapenen verschaftte, en, in onze eeuw, alle de dwaalingen van alle de vorige vereenigde”.

Dus ver de Heer *Saurin* in 't schetsen van den grooten *Baile*. Zeker, zijn Landgenoot heeft 's Mans zwakke zijden hier geenzins gespaard!

Al wederom een wenk voor mij en mijne Leezers! — 't Is veel, talenten van den eersten rang te bezitten; maar nog veel grooter, zo men de kunst bezit, 'er voordeelig mede te woekeren.

Na deze uitweiding zouden wij nu voortgaan om onze Leezers hier met eenige beoefenende grondregelen te onderhouden.

Zie hier dan eenige weinige stelregels, die alleen bedoelen om u den weg tot zelfsöefening in dezen aantewijzen; en u, bij uwe physionomische naspooringen, eenige zekerheid, gemak en meerdere veiligheid zullen kunnen verschaffen.

Voor alle dingen, zoek alles te doen, om uw oog door zuivere en sijne waarneemingen langs hoe meer te verscherpen.

Tracht niet alleen het menschelijk Gelaat en zijne
ge-

geheel voorkomen aan alle zijden fcherp te bemerken; maar alles, wat u ergens in de natuur aandoet, moet voedsel zijn voor uwen zuiver waarneemenden geest; om zo alles, en dus ook 't menschelijk aangezicht, zuiver en naauwkeurig, te leeren bevatten.

Men denke zijne gedaane waarneemingen zeer dikwijls na; om dezelve te beter in zijn geheugen te drukken, en zich in staat te stellen, om de trekken van een Gelaat lang en tevens naauwkeurig te kunnen behouden.

Verzuim niet, zo dikwijls gij gelegenheid vinden kunt, uwe reeds gedaane opmerkingen te hervatten; alleen om te meerder zekerheid te erlangen van die Gelaatkundige waarheden, waartoe gij u door voorige waarneemingen al voor een deel gerechtigd hield.

Men verzamele, of liever, men vermaake zich dikwijls met het naauwkeurig beschouwen van allerlei Kunstwerken en Schilderijen, vooral van Pourtraïtten.

Bij 't beschouwen van Afbeeldfels zoeken men steeds, die met de bekende daaden van 't oorspronkelijke, te vergelijken. En men vergeete niet, ook de lotgevallen, de eeuw en den stand der perfoonen, onder het oog te houden.

Behalven een alleredelst vermaak, zal zulks ons waarneemend oog niet weinig verscherpen; en men zal schier nimmer zuivere Beelden van groote Mannen zien, zonder daar door, telkens al ze-

kerder, van de Gelaatkunde overtuigd te worden.

Verlaat u nimmer onfeilbaar op enkele Beeldtenissen of *Silhouetten*. Ook de allerbeste zijn maar kunstige hulpmiddelen. Ook in de beste zijn afwijkingen van de natuur, die, schoon zij gering waren in 't oog van den Kunstenaar, echter niet zelden van zeer grooten invloed zijn in Gelaatkundige beschouwingen. Men moet altoos vreezen voor dubbele afwijkingen, zo van den Teekeenaar, als vervolgens van den Graveerder.

Geeft, bij de beschouwing van uwe voorwerpen, altoos eerst acht op het algemeene van een Gelaat, dan eerst, trapswijze, op de samenstellende gedeeltens.

Zo gij het Karakter van anderen wilt opmaaken, blijf dan insgelijks lang stil staan bij algemeene uitspraaken. Bij voorbeeld, dom, schrandder, goedig, openhartig, zagtaartig, streng enz. en zo gij u op het zekerst van het daarzijn van zulk een algemeen Karakter overreed hebt; zo iemands voorkomen u met grond schrandereheid hebbe doen vermoeden; dan eerst wordt het tijd, om den trap, de richting en de bijzondere gesteldheid van deze verstandskracht nader te ontwikkelen. En zo ook in andere gevallen.

Men zoeke die algemeene evenredigheid, waar naar de Schepper alle de deelen van 't menschlijk aangezicht heeft ingericht, te bevatten; en geeve vervolgens acht op allerlei afwijkingen, die wij in 't Gelaat van anderen dikwijls kunnen aantreffen.

Naar

Naar maate een Gelaat ons sterker aandoet, ten goede, of ten kwaade, hebben wij 'er te meer belang in, om het vaak met bijzondere oplettendheid gadeteflaan. Niet zelden kunnen wij 'er het meest uit leeren.

Geeft dikwijls acht op de trekken van kinderen, van eenvoudige en van gemeene lieden. De weelde, de dwang en de veinskunst hebben daar den geringsten invloed. Hier ziet gij de natuur op 't zuiverst. De trekken zijn 'er minst verdonkerd, of verbasterd. Dies te zekerder, en dies te gemakkelijker kunt gij 'er het verband tusfchen het uit- en inwendige gadeflaan.

Vergeet, bij alle de waarneemingen over uwe medemenschen, niet, zo veel mogelijk, intedringen in hun afkomst, leefwijze, beroep, Vaderland enz. en den invloed dier bijzonderheden optemerkken; om niet onvoorzichtig, dat geen alleen aan het Karakter toeteschrijven, het geen gij, voor een goed deel, in eenige dier famenloopende omstandigheden hebt te zoeken.

Hoe zeker gij ook zijn moogt op deze of geene bepaalende regels; en hoe uiterst zeldzaam ze u misleiden zullen; 't is echter noodig, dat gij u 'er nimmer *alleen* en *onfeilbaar* op verlaat. Het heit der menschen, en der onnoembaar verschillende trekken, is veel te groot, dan dat gij u zoudt kunnen vermeeten, alle uitzonderingen te kennen.

Zo gij met menschen verkeert, en het uwe begeerte is, om uwe Gelaatkunde te bevoorde-

ren, tracht dan steeds alle die kleine veranderingen naauwkeurig gadetessaan, die hunne woorden, daaden of gesteldheid, als dan, van tijd tot tijd, in hun Gelaat te weeg brengt.

't Is zeer dienstig, na zulk eene oplettende beschouwing, dikwijls uw oog van zulk een voorwerp aftrekken; alleen, om te beproeven, of gij u al een duidelijk denkbeeld van dezen of geenen trek gemaakt hebt: om, hiertoe nog niet gekomen zijnde, het, door het herhaalen van uw waarneemingen, zo ver te brengen.

Ontwerp u dikwijls Schaduwbeelden van uwe vrienden, die gij met zeer weinig omslags u verschaffen kunt. Ook deze zullen uw waarneemend oog niet weinig verscherpen, en uwe Gelaatkundige opmerkingen uitbreiden en bevestigen. De lijn, die van den schedel over het voorhoofd en den neus tot aan den kin nederloopt, is in de Gelaatkunde veel te gewigtig, dan dat men dezelve, ook niet door *Silhouetten*, langs hoe meer, phisionomisch zou leeren beoordeelen.

Om te vollediger over onbekende Schaduwbeelden te leeren oordeelen, gewenne men zich, zeer dikwijls, het aangezicht van anderen, van ter zijde te beschouwen! —

Wat men vooral bij 't ontwerpen van deze Schaduwbeelden hebbe in 't oog te houden; hoe men ze het zuiverst leevere; en hoe gewigtig zij in 't stuk der Gelaatkunde zijn, zullen wij elders onderzoeken. Beschouw maar eens het Schaduwbeeld

beeld pag. 89. om u van 't gewigt van zulke tekeningen te overtuigen.

Zo gij 't 'er op gezet hebt, om in deze weetschap tamelijke vorderingen te maaken, zou 't van uitneemend veel dienst zijn, u in de beginselen der tekenkunde, en in 't ontwerpen van allerlei Beelden, te laten onderwijzen.

Voor den Gelaatkenner is de kunde der waereld en der menschen volstrekt onontbeerlijk. Zo gij door de Gelaatkunde andere voor een deel hebt leeren kennen, dan zal de menschenkennis u terstond veel verder brengen. Zo ons het voorkomen van eenen anderen één Karakter heeft aangekondigd, zal men door waereldkennis 'er terstond veele andere uit kunnen afleiden. Het voorkomen van den Man, dien gij beoordeelen wilde, geeft u bij voorbeeld, recht, om tot zijn bloedrijk gestel te besluiten; hoe zeker leert u dan niet de menschenkennis, dat vrolijkheid, onbestendigheid, zagtheid, innemende oprechtheid en eene neiging voor allerlei vermaaken, hoogst waarschijnlijk, de trekken in zijn Karakter zullen uitmaaken? — En zo gij uit het Gelaat van eenen anderen tot heftigheid, tot mannekracht en tot onvriendelijke strengheid met grond besluiten kunt; op tegenstand, onverzettelikhéid, verachting van andere en op bestendigheid kunt gij als dan veilig rekenen.

Geschiedenissen, lofredenen en schetsen van allerlei Characters; maar vooral naauwkeurige op-

merking van zichzelven, en eene wijsgeerige beschouwing der waereld en der menschen, zijn alle de rechtstreekse wegen, om tot deze zo vruchtbaare menschenkennis te geraaken.

Behalven het Gelaat, bevljijte men zich ook, om, zo veel mogelijk, het kenmerkende in de houding, stem, gebaar, gang, kleeding enz. te leeren opmerken. Zelfs het schrift verdient eenige opmerking! En wat schijnt al toevalliger en willekeuriger dan onze schrijfwijze? — 't Is ook daarom, dat ik zonder eenige noodzaakelijkheid 'er niet op reekene, en 'er mij nimmer zeker op verlaate.

Intusfchen, dikwijls zal men eene blijkbaare overeenstemming tusfchen den man en zijn schrift kunnen bemerken; en 'er is dus geen reden, waarom men de schrijfwijze in 't geheel van alle Gelaatkundige opmerkingen zou willen uitsluiten.

Bij zijne onderzoekingen vergeete men nimmer dat groot verschil uit het oog te laaten, tusfchen den natuurlijken aanleg eenes menschen, en tusfchen het geen 'er thans gevonden wordt; of anders, tusfchen het staand en het voorbijgaand Karakter.

Men zoeke zo veel mogelijk het temperament, de bloedmengeling der menschen, uit hun voorkomen, te leeren beoordeelen.

Ook beproeve men, zo naauwkeurig doenlijk, de verschillende mengeling der onderscheidene temperamenten, die men bij de menschen bespeurt, door hun voorkomen op te merken; om
'er

er vervolgens de mengeling van 't Karakter uit te kunnen ontwikkelen.

Geen mensch heeft één der vier temperamenten geheel, en volkomen zuiver; doorgaans, één hoofdtemperament, en iets uit de overigen.

Bij 't zien van beelden en menschen is het doorgaans 't raadzaamst, niet al te lang, of op den duur te blijven staaren. Best is het, dat zulks bij afwisseling geschiede. Ons oog treft dan zuiverder. — De natuur, en het gantsche wordt vollediger gevoeld. — Vooroordeel en verbeeldingskracht kunnen ons dan ook minder benevelen.

Niets is bij de Gelaatkunde gevaarlijker, dan zijne verbeelding bot te vieren.

Daar men echter aan de beëfening der Gelaatkunde zonder hulp der verbeeldingskracht niet denken kan; want zonder dezelve kunnen wij geen trekken afzonderen, of die met andere vergelijken; zo wordt het te noodzaakelijker, dat men zich tegen de uitspattingen der verbeeldingskracht met alle magt pooge te hoeden.

't Is ook van gewigt om op het bijzondere, waardoor ons Gelaat van dat der vrouwen onderscheiden is, zorgvuldig achttegeeven. De beiderlei geslachten hebben iets kenmerkends in hunne aangezichten, zo wel als in hunne wederzijdsche Charakters. — Dit zal ons helpen, om over 't volledige van een mannelijk of vrouwelijk Gelaat te kunnen oordeelen. Zo wij, bij voorbeeld, in den Man, dien wij

beoordeelen, alle de gewoone kenmerken van het mannelijke volledig ontdekken; wie zal ons dan het recht kunnen weigeren, om ons zijn Karakter, als volkomen naar het mannelijke gestemd, als werkzaam, onderneemend, bekwaam en doordringend te verbeelden? In tegendeel, is zijn Gelaat en zijn gantsch voorkomen met het kenmerkende van het andere geslacht bedekt en doorweefd. Wat grond is 'er dan, om van eenen zulken, mannelijke deugden of daaden te verwachten? — En zo kan ons dit deel der Gelaatkunde aan den anderen kant ook van dienst zijn, om ons die beminnelijke vrouw, die vrouw is beide in haar Gelaat en in Karakter, te doen onderkennen van haaren geslachtgenoot, die door een zeer mannelijk voorkomen over de grenzen van haare kunne verre schijnt te zijn heengeftapt.

Een dubbel voorbeeld hier van vindt gij in het Tijtelvignet, 't geen wij aan het eind van deze grondstellingen, zo aanstonds, zullen beoordeelen.

Verzuim ook geene gelegenheid, om de Phyonomien der dieren, zo veel mogelijk, met opmerking te beschouwen. Ook hier is eene zeer rijke bron, om uwe Gelaatkunde te verrijken; mids men 'er met de uiterste behoedzaamheid uit weete te scheppen.

Het Karakteristifche der verschillende Volkeren, zo in hunne Gelaatstrekken, als in hun zielsgestel, dient mede een voorwerp voor uwe opmerkingen te worden. Veele kunnen wij 'er met

eigen oogen zien, andere kunnen wij door Beeldtenissen leeren kennen. Dit zal ons met zekere algemeene kundigheden en hoedanigheden dier Volkeren verrijken, welke ons van dienst zullen zijn, om op het zien van enkele uit hun midden, te eerder hun Karakter te kunnen beoordeelen.

Na deze algemeene aanwijzing, en deze weinige hulpmiddelen tot zelfsoefening in de Gelaatkunde, zouden wij nu moeten overgaan tot de grondregelen van het derde soort, zijnde stelregels, die zeker voorkomen met zeker zielsgestel, of zekeren trek met zeker Karakter verbinden.

Dan, zonder voorafgaande voorbereiding zou ik mijne Leezers met deze enkele regels weinig dienst kunnen doen. Men zou dezelve niet ligt volledig bevatten; althans niet op voorkomende gevallen kunnen aanwenden, zonder gevaar van allerlei dwaalingen.

Verscheidene stukken dienen 'er nog vooraftegaan; eer mijn Leezer stukswijze tot die bepaalde stelregels kan worden ingeleid. Onder veele anderen de behandeling der temperamenten, der evenredigheid en der bijzondere deelen in 't menschlijk aangezicht. Onderwerpen, die wij, met andere, dus liefst voor een volgend Deel zullen overlaaten. —

DE RIDDERES D'EON EN EENE ONBE-
KENDE JUFFER.

Ten slotte van dit Hoofdstuk zijn wij aan onzen Leezers, nu nog een woord over het Tijckvignet verschuldigd.

Gij ziet hier twee Leden der vrouwelijke sexe, die uwe opmerking gantsch niet onwaardig zijn.

In 't eerste Beeld ziet gij eene Vrouw, die haare kunne voorbij streefde; en, in de kleeding van eenen Man, Frankrijk over haaren heldenmoed, en doordringend verstand zo dikwijls in verwondering vervoerde.

't Is de beroemde Ridderes *d'Eon!*

In 't andere Beeld leveren wij den Leezer eene mij onbekende Juffer, die ik, om de spreekende gelijkheid in de hoofdzaak, naast haar geplaatst heb.

En zult gij, op 't eerst gezicht dier beide Beelden, hun grootheid, mannelijken denktrant, of iets van 't doordringende kunnen weigeren?

Ziet gij in beide, in de bijzondere deelen en in 't geheel van hun Gelaat, niet uitsteekend veel van 't mannelijke? niet veel van dat geen dat men doorgaans bij mannen en niet bij vrouwen zoeken zou?

Van vrouwelijke zagtheid vervreemd, boezemen zij geen liefde of tederheid in; 't geen zij baaren is op zijn best eerbied en verwondering. —

Het voortdringende, het vooruitkomende van haar geheel Gelaat is al het eerste, dat ons in 't

oog loopt; en ons verzekert, dat zij geenzins tot werkelooze traagheid, tot rust, of verregaande toegeevendheid geschikt zijn.

De Ridderes komt mij in verstandskracht en Karakter veel grooter en edeler voor dan de andere. —

De loop van 't voorhoofd is in beide voor schrandtheid en mannelijke onbuigzaamheid zeer gunstig. In de tweede echter is de onbuigzaamheid nog meer stijfzinnigheid, dan in *d'Éon*.

In 't voorhoofd, in de wenkbrauwen, in den neus en in de kin ziet gij zeer veel, dat met elkander vrij naauwkeurig instemt.

Dan, 't is in het oog, en in den mond, dat gij de merkelykste verscheidenheid bespeurt. En 't is juist dit, het geen de meerderheid van 't eerste Beeld beslist.

Hoe alles omvattend, hoe doordringend, hoe schrandter staart niet het oog van de Ridderes!

Ook de ligging van de wenkbrauw spreekt bij haar sterk voor stoutheid, onderneemzucht en mannekracht, nog sterker dan in het tweede Beeld.

De neus in beide is vrij spreekend voor werkkraft, voor ijver en groote verrichtingen.

De mond van beide is niet allergunstigst; vooral niet in de tweede.

Het afhangende in de onderlip van dit laatste Beeld, en de loop van de lijn, die men van den neus tot aan de bovenlip bespeurt, verzwakt merkelyk het mannelijke, het edele van dit Gelaat; en dekt hetzelve

hetzelve met een zweem van lustelooze ontevredenheid.

Daar de geschiedenis van de Ridderes *d'Eon* zich in de handen van veele mijner Leezers bevindt, zal ik van haare bekwaamheid, mannelijke stoutheid, of werkzaamen aart mijnen Leezer niets naders behoeven te berichten.

Zij is 't, die haare kunne veele jaaren bedekkende, zich stoutmoedig boven derzelve grenzen verhefte; en beurtelings haare rol in de Letteren, aan 't Hof, en in den krijg zo meesterlijk wist te speelen.

Haar gantsch voorkomen toont den man aan alle zijden.

In haar geslacht doch vond zij te weinig voedsel voor haare eerezucht en voor haare grootsche ontwerpen.

Zeer geschikt, om aan andere haare grootheid te doen gevoelen, veracht zij den eernaam van Vrouw. — Zij vordert liefst eerbied, dan liefde. En zo zij iets begeeren zal, 't zal zijn het recht, om anderen te gebieden. —

Eer wij nu voor ditmaal onze Leezers verlaten, zullen wij hun alvorens nog een twaantal Vaderlander ter hunner beschouwing aanbieden.

CORNELIS EN JOAN DE WITT.

Hier ziet gij, Leezer! een tweetal Beelden, welke voorkomen en weezenstrekken, beide den Gelaatkenner en den Vaderlander zeker niet kunnen onverschillig zijn!

Wie toch zal op 't zien van deze Beeldtenissen, die vrij naauwkeurig met de oorsprongelijke instemmen, aan goedheid, mannekracht of aan grootheid van ziel kunnen twijfelen? —

In 't bovenste beeld zien mijne Leezers *Cornelis de Witt*, Burgemeester te Dordrecht en Ruwaard van Putten; terwijl ons het onderste zijn Broeder vertegenwoordigt, die viermaal den moeilijken post van 't Raadpensionarischap, gedurende den tijd van 19 jaaren, tot genoegen van zijne Meesteren bekleedde.

CORNELIS DE WITT, een man, die ons de geschiedenis afschetsen, als, in 't bestier, beide te Land en ter Zee, groot, vaderlandsch en onverwinnbaar. Hoe doordringend, hoe effen staaren deze oogen! Al 't onedele, verwrongene of kwaadaartige zien wij van zijn gantsch Gelaat ten eenemaal verwijderd!

Zijn neus spreidt goedheid en werkkraft ten toon.

Zijne Lippen sluiten zich zeer gunstig, en toonen goedheid door voorzichtigheid bestierd.

Men vergeete niet de richting der Wenkbrauwen,

wen, met den loop van 't onderste deel des aangezichts!

In alles ziet gij een Gelaat, dat tegenstand kan bieden, waar de Man het raadzaam oordeelt; en 't geen door niets van zijne pligten, en niet gemakkelijk van zijne welberaamde besluiten, kan worden afgetrokken.

Bij zijnen Broeder, JOAN DE WITT, ook hier vinden wij geen minder spooren van een weegend verstand, van schrandere nadenken, en van stilzweigende behoedzaamheid.

Gemakkelijk zullen mijne Leezers tuschen deze Beelden gelijkheid genoeg bemerken, om hen voor broeders te begroeten.

Het beeld van den Raadpensionaris bezit bij al de trekken van mannekracht en grootheid van ziel, bewijzen genoeg voor edele goedheid en braafheid van hart.

Ook hier vindt gij geen Gelaat, door onedele, door scheeve of door verwrongene trekken misvormd.

Niet slechts in de oogen, maar ook in den mond ziet gij eene schoone mengeling van stilzweigende voorzichtigheid, van een mannelijk verstand en van edele goedhartigheid.

In de sluiting van den mond, waar ik die immer dus vond, zag ik doorgaans grootheid van ziel, en onderneemende mannekracht met goedheid gepaard.

Ook de wenkbrauwen en de kin werken hier mede,

mede, om het Gelaat van den Raadpensionaris het aanzien van eenen Man te geeven, groot in onderneemende stoutheid, en groot in zijne verrichtingen.

Intusfchen verbeelde ik mij, dat het opflag van *Joan de Witt*, in de natuur, nog een grooter trap van doordringend verstand, en nog meer mannekracht heeft opgeleverd. —

De vrij groote afstand van de bovenste lip tot aan den neus schijnt aan beide de Broeders gemeen te zijn geweest. En ware deze afstand een weinig kleiner, het voorkomen van beiden zou denkelijk dan nog grooter trap van mannekracht bezeten hebben.

Dat zij beide, in hun leven, hunne waarde gevoelden, behoeven mijne Leezers, op 't zien van deze beelden, niet te betwijfelen.

Trouwens, zo moesten die Mannen zich aan 't nageslacht vertoonen, aan wier daaden, offchoon op eene verschillende wijze beschouwd, men toch nimmer den naam van groot heeft willen weigeren.

Hoe gerust vertoonen zich hier deze Gebroeders aan de nakomelingen, gelijk zij zijn? Terwijl hun mannelijk voorkomen ons terstond tot eerbied verpligt.

In 't boventste beeld zien wij dien Man, die, op Staaten last, het oppergezag voerende over den Zeerocht der onzen naar *Chattam*, door zijn doorzicht, beleid en dapperen heldenmoed, de Engelsche kusten voor de vlag van ons Vader-

en nu zal 't moeite kosten zich van dien Man met voeg te ontslaan.

Zijn vonnis, bijkans eenig in zijn soort, wordt geveld; en de Man ziet zich, zonder eenige bijgevoegde reden, van alle zijne Waardigheden, en van zijn Vaderland gescheurd.

Inmiddels weet men zijn' Broeder in 't gevaar te lokken, om hem in 't zelfde onheil te storten.

Nu zag men den kans schoon, om zich aan beide te wreeken, en 't Vaderland in eens van die Gebroeders te ontslaan.

Intusfchen zie ik dien onwaardigen, vol van de uiterste verbittering, onder rustelooze poogingen rondzwerven, en 't eene valsche gerucht al na het andere verbreiden.

Zijne boosheid is nog maar ten deele geslaagd: — volijverig gaat hij daarom voort, om de menigte al meer en meer opteruien; en allerwege op den ondergang dier Broederen aantedringen.

Zijne pooging gelukt! — Van alle kanten juicht men hem toe! — En nu, nu zeker zal geen van beide de Broederen de moorddaadige handen dier wreevelen en ontzinden ontkomen!

De dag zal nog niet ten avond zijn gespoeid, of men zal zich al 't vermaak verschaffen, om zich in de lijken dier Vaderlanders te verlustigen!

Nu staan de Wetten, — nu staat het hoog Gezag stil! — En 't muitend graauw groeit al vast merkelyk aan.

Al ras werd de Raadpensionaris, die zijnen Broe-

Broeder slechts bezocht had, het weggaan met geweld belet.

Ten laatste waagt men 't, om de Poort te bestormen. — En de Wooning, die anders zo veilige bewaarplaats van 't recht der Gevangenen, wordt nu onder dreigen en vloeken met schooten doorboord.

Eindelijk ziet men de deuren, op de wenken van 't hef des volks, geöpend, — En nu stort alles binnewaarts, om als woedende Tijgers dezen dubbelen prooi te verscheuren.

Hun doel was, om zich toen van die Broeders meesters te maaken; en hen vervolgens op de gewoone strafplaats van kant te helpen.

Dan, de boosheid is aan 't woeden, en de drift kent nu geen paalen. —

Men dreigt en slaat hen van alle kanten, — men sleurt hen langs de trappen, — en ieder wil de eerste zijn, om hen door slaagen en wonden te mishandelen.

En, eer men deze slagtoffers nog beneden had, zag de drift zich al gedwongen, om zich enkel met hunne ontzielde lichaamen te vernoegen.

Nu, nu eerst zal de woede op 't hoogste steigeren; en de Lijken dier aanzienlijken. — — Dan, deze boosheid walgt mijne ziel reeds te sterk, om hun ijsfelijk lotgeval verder te schetsen! —

Dit was het jammerlijk uiteinde, aan beide deze broederen beschooren!

't Is de taak niet van mij, maar van de geschiedenis-

denisse, om alle de daaden dier Mannen onpartijdig te weegen, en deze Vaderlanders op 't naauwkeurigste te beoordeelen.

Dan, hunne onschuld aan landverraad, is, zelfs bij hunne vijanden, te kennelijk, dan dat wij hen van deze zijde, niet als droevige slagtoffers met meêdoogen beschouwen zouden!

Zo, Leezer! zo worden somtijds de grootste diensten beloond! —

Zo gevaarlijk is 't, om posten van dat gewigt, in zulk een' netelig tijdsgewricht, te bekleeden! — En hier wenschte ik, ten slot, de verwoede en snoode trekken dier onwaardige wreedaarts met mijne Leezers eens te mogen beschouwen, die hunne handen door dien vreezelijken broedermoord, met zulk eenen helschen wellust, bezoedelden.

De Geschiedenis bewaart de gedachtenis van hunne andere misdrijven; en van de jammerlijke bezoeken, waarmede een wreekend God hunnen wrevelmoed in 't vervolg zo zichtbaar strafte.

Dan, Leezer! Trekken wij nu 't gordijn voor deze afschuwelijke gebeurtenis! Eene gebeurtenis die onze jaarboeken tot schande voor ons Vaderland berichten; en waar aan de nakomelingschap niet dan met kille ijzing zal kunnen terug denken.

Bejammeren wij intusfchen die Grooten, die 't heil der Volkeren helpen beslissen; of die, anderszins, door gewigtige diensten, zich niet zelden rijp maaken, om eens de prooi van hunne ondankbre tijdgenooten te worden!

Zwee-

Zweeren wij, op 't gezicht van dit ongelukkig Broederpaar, dat ons hart de oproerigheid van onze Voorouders nimmer zal billijken! — Dat wij hun deerlijk lotgeval voor een smet des Vaderlands begroeten! — En wij de naamen dier snoonden, die hun jammerlijk einde zo doldriftig bewerkten, nimmer zonder verontwaardiging gedenken zullen.

Einde van 't Eerste Deel.

B L A D W I J Z E R

D E R

H O O F D S T U K K E N .

- I. INLEIDING TOT DE PHYSIONOMISCHE WEETENSCHAP. *Bladz.* 7
- II. PHYSIONOMIE OF GEDAANTEKUNDE. 16
- III. DE MENSCH, HET VOORWERP DER PHYSIONOMIE, HET WIGTIGSTE DEEL DER ONDERMAANSCHEN SCHEPPING. 30
- IV. DE WAARHEID DER PHYSIONOMIE. 42
- V. GETUIGENISSEN VOOR DE PHYSIONOMIE. 92
- VI. ZWAARIGHEDEN TEGEN DE PHYSIONOMIE. 121
- VII. WAAR MEN HET PHYSIONOMISCHE TE ZOEKEN HEBBE. 176
- VIII. ALGEMEENE GRONDSTELLINGEN. 207
-

